

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

48

Joi 28 noiembrie 1991
(Anul XXIV)

RANĂ DESCHISĂ

AM ASCULTAT la radio spectacolul votării Constituției în salonul unui spital, la septici (orice rană deschisă e susceptibilă de infecție, mi s-a explicat). Cei opt bolnavi, oameni fără prea multă carte, preocupați doar de suferința lor, nici nu erau prea bine lămuriți ce conține legea fundamentală a unui stat („Constituția, a explicat ritos unul din ei, îți stabilește ce drepturi ai și ce drepturi n-ai”), dar se amuzau să ghicească, după apartenența politică a parlamentarului, care va fi votul său și n-au dat greș decât în 2—3 cazuri. Totul era previzibil și de la un punct, plictisitor, nici n-au urmărit până la capăt. Printre ei se afla și un tânăr muncitor rănit în 21 decembrie 1989, a cărui plagă impuscată — parcă în mod simbolic — nu se mai închide, așa cum nu vor înceta discuțiile, controversele, ipotezele despre ceea ce s-a numit „revoluția română”.

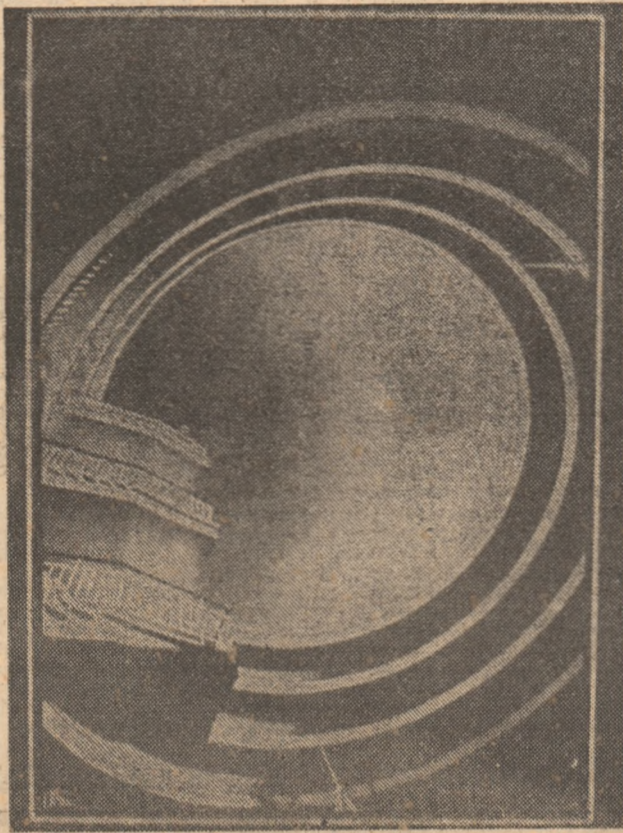
Entuziasmul exaltant de atunci s-a stins sub valurile de dezvăluiri și mărturii care atestă că a fost o aparență de revoluție, o fațadă însingurată dincolo de care se întinde realitatea cu înlocuitori. Intra în logica sistemului ca, de îndată ce eșalonul secund a preluat puterea, să încerce consfințirea iluziei pentru care s-a murit, menținerea ficțiunii. Realizarea unei constituții „democratice” de către o majoritate compusă mai ales din foști activiști, funcționari de partid, clienți ai puterii, oportuniști aleși în condiții de derută a electoratului, apărea ca o consecință normală. Guvernării de azi și-au făcut Constituția ce le convenea, pe baza unui amalgam de formule străine, cu un labirint interpretativ în care cetățeanul de rînd se pierde.

Toate statele democratice își adaptează la dinamica istoriei legile fundamentale. Le adaptează dar nu le schimbă. România avea în 1923, se știe, una dintre cele mai democratice constituții din Europa. Ea putea fi adusă la zi, dar s-a preferat excluderea tradițiilor constituite pentru a se alcătui o combinație ce corespunde intereselor conducătorilor de azi de a se menține la comanda societății.

Cum se explică altfel că fără o consultare prealabilă a populației s-a prevăzut deja, pentru totdeauna, forma de stat republicană? Cum se explică excluderea, impusă de comuniști în urmă cu patru decenii și menținută în noua lege, a oricărei referințe la idealul unirii tuturor românilor? Cum se poate altfel înțelege imprecisa delimitare a puterilor în stat și creșterea rolului funcției prezidențiale?

Deținătorii actuali ai celor mai înalte funcții cred, probabil, că prin răsturnarea lui Ceaușescu s-au spălat de toată roșeața opțiunii lor politice de o viață și că lozincile pompoase, exclamațiile patriotarde, ovațiile și gâlăgla majorității parlamentare interesate să-și mențină privilegiile nemeritate li girează „în fața națiunii”. Mai trist e că grijile zilnice, mizeria, imposibilitatea de a trăi decent creează populației o nepăsare dezgustată față de politic, similare celei dinainte de 1989. Fiecare — preocupat de sine și familia sa, de prețuri, de frig, de locul de muncă. Nu și de „ce drepturi n-are”.

„Vezi — îi spunea unul din bolnavii de la «septici» rănitului în revoluție, după ce se încheiasse triumfal transmisia votării — eu am pățit-o că m-am suit beat la volan, da' pe tine cin' te-a pus să te duci acolo în piață? Ce-ai căutat și-ai găsit, nu puteai să șezi frumușel acasă?”

FREDERICH MIKULA (Austria) : Labirint

HAGEN O. JENS (Norvegia) : Pedes

HILL J. TREVOR (Australia) : Hrană liberă

Număr ilustrat cu imagini din al 17-lea Salon de artă fotografică al României — Teatrul Național, Etaj 3/4

DIN SUMAR

- Mai bine mai tirziu decit niciodată
- Privirea gorilei
- Pecetea gratiilor
- Dimitrie Stelaru — inedit
- Lecturi eminesciene de Petru Creția
- La apa Vavilonului...
- Nostalgia Revoluției
- Gombrowicz și existentialismul
- Scrisoare din Paris de Lucian Raicu

Nici nenorocirile nu mai sint ce-au fost!

NU ȘTIU dacă ati observat: în ultimii doi ani, parcă și calamitățile au devenit mai meschine. S-au adaptat și ele împrejurărilor. Probabil că instanța cerească percepe mai clar decât noi diferența enormă dintre un dictator pur-singe, precum răpăsatul, și o copie palidă, depersonalizată, precum Ion Iliescu. Ce splendori cutremure aveam pe vremea odiosului! Și cum se mai pricepea anteriorul secretar general să se implice activ în remedierea efectelor! Și cum îi mai veneau lui, din jocul demant al naturii (căci românul mereu a fost frate cu natura), să se privească în oglindă și să se privească în oglindă!

Dar ce splendori de inundații am mai avut! Și cum ne-o cecea, din înălțimea elicopterului, multstimatul: apele se revărsau puhol, iar el deja mizgălea planul operațiunii **Toată țara-i un canal!** Și ce minunăție de Cernobil am prins noi! Dar cum toașul era prea ocupat cu sistematizarea și canalizarea, de gânată noastră s-a îngrijit, atunci, toașca. Ce estetice cozi în fața policlinicilor, așteptându-ne recunoscători cele două pastile de iod! Câtă grijă pentru viața noastră, a radioactivilor de toate vrăstele!

Însă lucrul cu adevărat extraordinar e cum știau toașii să profite de aceste nenorociri. Cum ne mai adunau ei, strins uniți, în jurul lor! Cu câtă grijă părintească ni se spunea ce datorăm iubirii lor ocrotitoare. Pentru comunisti, inundațiile, cutremurele și neîntreruptele cernobiluri erau tot atâtea prilejuri nemuritoare de a transforma înfringerea în victorie.

După decembrie '89, toate acestea au trecut în uitare. Ca într-un blestem al prosperității, avem parte doar de surzinate de catastrofe. Revoluția din decembrie n-a fost revoluție, teroriștii n-au fost teroriști, dizidenții n-au fost dizidenți, comunistii n-au fost comunisti, schingiulții n-au fost schingiulți. Iar înundațiile — palide copii ale bibliecilor potopuri din vremea lui Ceaușescu.

Resimțind handicapul, conducătorii zilei au încercat să se substituie puterii divine provocând, după puterile lor, dezastre și calamități. 12 ianuarie, 23 ianuarie, 18 februarie, martie 1990 la Tîrgu Mureș, marea inundație a forțelor subpământene (în patru reprize) au arătat că

echipa conducătoare știe să aducă la un limbaj pe înțelesul tuturor magia secretă a catastrofei. Dezastrul din agricultură (cărora, acum, președintele Iliescu li se împotrivesc ținînd discursuri în adevărate congrese ale agriculturii socialiste), falimentul din industrie, corupției din viața politică și socială, emanații au știut să le asocieze propria lor setă de originalitate.

Firește, toate acestea se desfășurau — ca întreaga viață socială a României de azi — mai mult sau mai puțin întâmplător. Mai mult sau mai puțin sub control. Dar amatorismul nu trebuie să persiste la nesfîrșit. Iată de ce, conducerea superioară de partid a pretins — pe bună dreptate — instituirea unui cadru legal al declanșării catastrofelor. Fraudele electorale, manipulațiile, multiplicarea mentalității teodoresciano-valeriane, mineriadele, dosarele de cadre truate, diversivurile naționaliste, regia spectacolelor parlamentare nu mai trebuie lăsate pe mîna nespecialiștilor. A sosit clipa profesionalizării calamităților de partid și de stat. Avem nevoie ca de aer de specialişti și în aceste domenii! De ambasadori care să ne reprezinte la înălțimea trecutului glorios al multisecolarelor noastre republici. Avem nevoie de specialiști ai mobilizării maselor în jurul conducerii superioare ori de cîte ori va simți aceasta nevoia, nu doar la arderile rotunde precum: 576 de ani de cînd Mureșul începu să plătească harul, 515 ani de cînd Ștefan s-a bătut la Valea Albă, 391 de ani de la sîngerosul Mirăleș, un an și zece luni de cînd marele conducător a făcut ultimul zbor cu elicopterul.

Sînt motive suficiente pentru ca, în aceste clipe grele de convertibilizare a neamului în tragedie, cînd ne pîndește primele zile ale democrației catastrofale pentru dorul nostru de conflicte inter-etnice, de raționalism indecent, de antioccidentalism, de șarpe și propun, și apoi să sorăim cu toată energia, votarea în procedură de urgență a legii S.R.I.

Nu de asta, dar vine iarna și caloriferelor noastre Philips încep să ruzinască.

Mircea Mihaieș

Privirea gorilei

URMĂRIND vizitele președintelui Iliescu pe la diferite comemorări, ai privilegiul de a urmări un spectacol stupefiant: privirile însoțitorilor săi de corp. De o vioiciune funestă, paralizante, tăioase și neliniștitoare, rotîndu-se mereu asemeni unor girofaruri, ațintindu-se preț de o clipă asupra cîte unui obiectiv necunoscut ce-l greu de imaginat că nu se face scrum sub săgețarea lor, pendulînd între orientări cu suplețea răpitoarelor, scurmînd nimicitor beznă din jur, privirile lor vin direct din infern, ca să ne absoarbă pe toți înăuntru. Orfeu, privindu-o pe Euridice în țara subpămînturilor, cînd tocmai încerca să iasă la lumină, a spulberat-o într-o puzderie de umbre, pecetluindu-i mariajul cu năucile tenebrelor. La fel, în tartarul terestru, sumbrii însoțitori ucid cu privirea lor orice ar încerca să se iște, să iasă la lumină.

Regimurile totalitare au sădit în oameni o agresivitate a privirii. Este un mod de apărare a intimității față de ofensiva permanentă și difuză a exteriorului. Și, în același timp, un gen de atac în retragere îndreptat către pericolele mai localizate. Iureșului multiplelor arme ale constrîngerii individului, acesta le răspunde printr-o răutate a privirii. De cum pășești într-un astfel de teritoriu, te izbesc căuțaturile oamenilor, Crispate și temătoare, purtînd în ele o tensiune de-acum incrementată, o ostilitate vădînd continuul zbucium interior, explodează la cel mai mic seism, aruncînd jeturi de ură, pîrjolind anturajul, interlocutorii. Vesnic umbrite de teamă, privirile omului de pe stradă par atinse de orbire. Iar spaime ce le feresc nu se leagă atît de cauzele ce-aduc orbirea, ci mai degrabă de posibilitatea ca ea să dispară, anihilînd astfel ultimul zid protector ce-l ține la adăpostul lui călduț.

În acest mediu s-a născut și expresia „a privi în grădina altuia”. Grijă exacerbată față de lumea vecinului, teama de ascensiunea acestuia și invidia ce-o aduce în sufletul privitorului peste gard sînt amprente ale aceluiași sentiment generalizat de deposedare. Privirea lui furigată este opacă și agresivă. Nicidecum deschisă. Întrucît vecinul mai puternic este un potențial inamic. Din palma de a nu se strecura, prin această deschidere, tentaculele nebulosului vrăjmas, în casa lui, în sufletul lui, în găoacea în care parcă nu se simte direct amenințat. Fără să-și

dea seama că înălțarea celui de lingă el va duce, mai devreme ori mai tîrziu, la propria sa înălțare, că deschiderea largă a obloanelor către el nu implică neapărat năvala acestuia către intimitatea și siguranța lui. Așa cum, în general, stabilirea comunicării calde cu exteriorul nu duce la pătrunderea agresorului în celula lui. Din simplul motiv că celula imobilă este chiar creația acestuia, și nu un zid în fața căruia forțele sale se epuizează. Este însăși infrastructura mecanismului pe care sistemul a conceput-o riguros și distrugînd-o, el însuși e amenințat cu surparea. Menținîndu-și inchiștarea, existența larvară, doar din grija de-a nu o pierde și pe asta, individul nu face altceva decît jocul sistemului, care niciodată nu va avea interesul de a i-o suprima, ci de-a o feri de orice tresărire către deschidere. Dimpotrivă, deschizîndu-se larg, expunîndu-se în întregime, forțele opresoare reale se vîd în pericol: acela ce a distrus elementaritatea care le face posibile. Ca și în cazul paraziților ce-și protejează, la limită, subiectul, suportul existenței lor. Astfel, zidul privirii la adăpostul căruia ne ducem simulacrul de existență implică o întregă psihologie colectivă, bine întreținută și dirijată de eminențele cenușii ale acestui tip de sistem.

Dar pervertirea cea mai gravă a fenomenelor legate de actualitatea datorită agresivității totalitarismului o găsim la capitolul televiziune. Acest ochi reverșibil al națiunii — avînd dublu rol: de privitor și de privit — concentrează toate modalitățile de atac-apărare pe care, la nivel micro, le regăsim diseminate. Întreaga gamă de ură, spaimă, violență, invidie, intransigență, ermetism, orbire transparentă într-un sens — cel al privirii selective și fariseice a realității — cit și în celălalt — oferirea unei imagini de ansamblu mistificate. Teama difuză de radiază, uneori mai vag, alteori mai pronunțată din uitătura ei, nu este una retractilă, ci presărată cu zvicerii dizolvante. Privirea în ograda vecinului, din furigată, devine insolentă. Iar orbirea ce-o contaminează pretutindeni nu mai protejează o găoacă, ci un întreg sistem. Se poate afirma fără stringere de inimă că televiziunea este astfel gîndită încît să ne facă mai răi. De-o duritate mascată îndărătul unei avalanșe de imagini neutre, mereu amenințînd prin insinuări, amorosînd violența prin sugesție, nefînd străină de subtilități precum himnoza colectivă ori comanda telepatică, televiziunea acționează cu rafină perversitate, preferînd zona fragilă a subconstientului, acolo unde eficacitatea este rapidă și deplină. Nu mai e astfel o surpriză faptul că psihicul omului de pe stradă este sleit și lîtat, mereu menținut în zona detonării, acolo unde vulnerabilitatea este maximă, dar împiedicat, s-o înfăptuie la modul colectiv tocmai prin incommunicabilitatea pe care i-a sădit-o. Nici că reacțiile sale sînt haotice și imprevizibile, creînd observatorului extern senzația unei stări patologice generalizate.

Dacă președintele, pentru uzul personal, are mereu lingă el cîteva însoțitori care nimicesc și numai din priviri, ansamblul sistemului pe care îl patronază e mai modest: se întrebuințează de-o televiziune, narcotic ochi ce surpă, oicătură cu picătură, sănătatea nației.

Horia Al. Căbuiți

NE SCRIB CITITORII

DOMNUL ANDREI PLEȘU,

AS FI VRUT să vă scriu în perioada cît ați fost ministru al culturii, dar mi-am zis — vorba fesenștilor — că niciodată nu-i prea tîrziu (cazul „Raportul Harghita-Covasna” confirmă!).

Vă mărturisesc că înainte de decembrie 1989 miracolul „Păltinș” a fost pentru sufletul și spiritul meu unicul leac de a supraviețui. Dumnezeu voastră și colegii dv.: G. Lăiceanu, Sorin Vieru, Thomas Kleininger, precum și alții care atingeau aripa sacră a Domnului Constantin Noica (vă rog să-mi jertăți patetismul și populismul!) ați rămas un model de sacrificiu benefic pentru cultura acestei țări; iar și acum vă învidiez norocul de a chiar și lingă Maestrul.

Apoi a venit decembrie '89 și mai '90, Iliescu președinte („Soarele răsare, Iliescu apare!”), Roman prim-ministru („N-avem bani, n-avem valută...”). În guvernul Roman ați acceptat funcția de ministru al culturii probabil nu înainte de a vă gîndi la legea lui Solon: „toti acela care în timpul unei răcoale au stat deoparte să fie pedepsiți tot restul vieții în mare neclintă”, desigur nimeni nu ar fi avut să vă reproșeze ceva. Disjunctia aceasta menihelistică pare a fi o utopie cu toate că, după cum bine știți, fanaticii comunisti au anulat-o: „cine nu este cu noi este împotriva noastră”. De asemenea cred că v-ați gîndit și la celelalte două comandamente platoniciene: 1) „de putere să nu se apropie decît cel care o urăsc” și 2) „funcția erată omul”. Dar, d-le Pleșu, ați știut de experiența fiziologilor Michelson și Morley care „a dovedit în chip hotărît (conf. N. Steinhardt, „Jurnalul feticilor”, editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991, pp. 106-106) că dinlăuntru unui sistem închis nu se pot face mișcări absolute ale aceluși sistem deoarece observatorul, aflîndu-se și el în interiorul sistemului, e prins, deci antrenat, în mișcarea absolută a acestuia”?

Intr-unul din primele interviuri ca ministru ați afirmat, dacă îmi amintesc bine, că ați schimbat în proporție de 60% vechile conduceri comuniste din domeniul culturii. Vă întreb: pînă la depunerea demisiei guvernului Roman proporția a crescut? Nu de alta dar acest guvern Roman trebuia, nu-i așa, să apară în fața națiunii și să spună cum lasă gestiunea țării (realizări, cheftuicli, datorii)?

Chiar dacă cel mai isteț țăran din sa-

tu meu, badea Alexandru Macavei (fie-l țării! apoi să-și amintească desori zicala: „Spune-mi cu cine te însoțești ca să-ți spun cine ești”, eu continuu să nu v-o adresez dv. Cineva trebuia să-și asume riscul, nu? Și vi l-ați asumat, d-le Pleșu, dar nu cit ați dorit. De ce? Pentru că nu ați amendat de-ajuns de aspru brobianismul sau ignoranța lui „Bebe” (Bogdan Baltazar, „istoricul”), pentru că trebuia să spuneti mult mai tranșant, mai limpede, cine au fost Eugen Barbu și C. V. Tudor cu publicistica lor vomităvă, trecută și prezentă, ca să-i știe toată lumea. Stau și mă întreb, acest C. V. Tudor nu are copii, soție, rude, prieteni care să-i pună întrebarea: din cele 82 (!) de procese de calomnie, oare aici unul nu-l inculpă? Ori trăim în țara lui Papură-vodă cu o justiție ca-n limerick-urile englezești?! Înclin să cred că așa-i, de vreme ce domni Teodorescu, Emanuel Valeriu (expertul în rugby), Roșianu (era cit p-acți să spun Marinescu?), Soloc, Hamza & comp. (mi-e dor de dl. Stark, cel cu prosoapa în cap!) ni l-a adus pe micul ecran ca oameni onești, oameni de bine, alături de tov. Ilie Verdet! Însuși președintele Iliescu tace, desi a fost etichetat, mi se pare, de „România Mare” drept un betiv notoriu!

Vă întreb pe dv., d-le Pleșu, poate îmi puteți spune, că ați trăit printre ei, ce se întîmplă? Dar în Televiziunea Română? Aud că dl. Arachelian e dat afară?, d-na Marielena Rotaru e dată afară, în schimb dl. Caranfil, cenzurătorul comunist, este ținut la sînul d-lui Teodorescu! Poate că și alții! De dl. Teodorescu n-er trebui să mă mire pentru că am citit că toți colegii de generație au refuzat să se întâlnească cu dumnealui.

Și vă mai întreb, d-le Pleșu, oare să fie adevărat că, dacă fesenștii ar fi vrut

să voteze o lege după care să le fie scoși ochii celor din opoziție, ar fi votat-o, că de! sînt majoritari? Eu unul nu cred. Asta ar însemna că ceilalți stau degeaba, nu-i așa? Dacă este adevărat, atunci să știți că regret intrarea liberalilor în noul guvern; dl. Roman a rămas leader național? De unde pînă unde național deoarece la Universitate s-a strigat:

„Cel care sînt fesenși!

Sînt sau prosti, sau securiști!”

Apropos de securiști, nu știți, dl. Eugen Sirbuș se mai teme de ei? Ce fel de leader este dl. Roman dacă își numește vicepreședinții? Pentru el nu există vot, sau așa-i democrația fesenștă?

D-le Pleșu, mă uit la dl. Bîrlădeanu! După ce aproape 100 (!) de profesori universitari, oameni de cultură, nu-l recunosc ca academișcian, tot mai stă în fruntea Senatului gîndindu-se, probabil, la anii de glorie din vremea lui Gheorghiu-Dej și Ceaușescu! Oare își mai aduce aminte de Blaga care în 1960 (cu un an înainte de a muri) de-abia avea cu ce să se hrănească? Și mă uit la dl. Iliescu, președintele României, și citesc sub o poză publicată de „Academia Cătașuțenilor”: „În timp ce Prim Comisarul Regal Cernat era torturat la Gherla, Nina și Ion Iliescu făceau poze de grup cu bolșevici, alături de Marin Ceaușescu, Moscova, 1954”. Dar brusc îmi aduc aminte de bulgarul Mladenov!

Iar acum, colac peste pupăză: mă uit la T.V.R. și văd o femeie rumenă și un bătrînel isteric care — spre surprinderea mea — afirmă că nu cred să le fi fost așa de greu deținutului politici Canal și în puscărilă comuniste! De aceea vă întreb în final: e mai bine să fii orb, surd și mut?

Al D-voastră,
ICU CRĂCIUN
comuna Maleru, Bistrița-Năsăud

Convenție culturală

● În ziua de 19 noiembrie 1991 s-a semnat la sediul de la Casa Vernescu Convenția de schimburi scriitoricești pentru anul 1992, între Uniunea Scriitorilor din România și Asociația Scriitorilor din Macedonia. Printre prevederile Convenției se remarcă participarea unor scriitori români la „Serile poetice de la Struga”, la manifestarea cu caracter balcanic „Întîlniri de la Racio” și respectiv participarea unui număr de scriitori din Macedonia la o manifestare internațională literară din București, la „Zilele literare macedonene în România”, la intrunirea comemorativă „Nichita Stănescu”.

Concomitent, ambele părți vor urmări intensificarea colaborării în domeniul traducerilor, a editărilor, a difuzării operelor literare și a întocmirii unor antologii aparținînd celor două literaturi, precum și în domeniul schimbului de publicații.

Convenția a fost semnată de Președintele Uniunii Scriitorilor, dl. Mircea Dinescu, iar din partea Asociației Scriitorilor din Macedonia de către dl. Todor Cealovski.

Mai bine mai târziu decât niciodată

PUBLICAREA memoriilor lui Eduard Șevardnadze la casa editorială Free Press din New York merită salutăată ca un eveniment politic de excepție. Mai întâi, pentru că este vorba de prima carte de memorii datorată unuia dintre cei care s-au aflat în imediatul anturaj al lui Gorbaciov de-a lungul anilor perestroikăi. Aflăm astfel, grație lui Șevardnadze, o multime de detalii palpabile despre culisele Biroului Politic, despre luptele intestinale din Olimpul sovietic. Ni se confirmă ipoteza că Șevardnadze a reprezentat o direcție liberală care nu s-a temut să intre în conflict direct cu uliții neo-stalinisti de tip Egor Ligaciov sau, mai recent, Boris Pugo. De altfel, chiar astăzi, 19 octombrie, 1991, când scriu aceste rânduri, ziarul *New York Times* publică un articol referitor la interviul lui Erich Honecker transmis de televiziunea centrală germană. Cu acest prilej, decrepitul fost dictator est-german, îl atacă pe fostul ministru de externe sovietic pentru rolul său crucial în dezmembrarea statului-fantasmă numit RDG. După Honecker, și nu avem prea multe rațiuni să-i punem la îndoială spusele, Șevardnadze a fost acela care încă din 1986 ajunsese la concluzia că RDG-ul era o creație artificială, o simplă ficțiune ideologică, și că, prin urmare, era cazul să se găsească o soluție radicală pentru dizolvarea acestui produs pur al logicii războiului rece.

Această carte de memorii, deși extrem de lacunară, ne permite o incursiune în orizontul mental și în biografia unuia dintre cei mai dinamici și articulați avocați ai reformelor gorbacioviste. Citind memoriile lui Eduard Șevardnadze, percepem resoriturile care au dus la despărțirea sa de dogmele mumificate ale bolșevismului, ca și enormele iluzii care au motivat proiectul inițial al perestroikăi. „Nu există nimic mai jalnic decât o ideologie care și-a trăit traiul”, declară Șevardnadze nu fără o anumită nostalgie pentru timpurile certitudinilor de oțel. În cazul său, ca și în acela al altor partizani ai reformelor radicale, divorțul de mistică bolșevică a însemnat o regândire a propriei traiectorii politice, căutarea febrilă a unei filosofii alternative. Într-adevăr, atunci când el demisionează în chip spectaculos din funcția de ministru de externe al U.R.S.S., în decembrie 1990, gestul său conținea mai mult decât expresia unei disperări personale. Caracterul penibil și falimentar al conservatismului neo-leninist nu îl făcea pe Șevardnadze să subestimeze forța sa agresivă. Dacă Gorbaciov s-a făcut vinovat de orbire în felul în care a neglijat ascensiunea celor mai obscurantiste forte, oameni precum Șevardnadze și amicii săi, ideologul Aleksandr Iakovlev, au prevăzut din timp coagularea fundamentaliștilor sovietici și riscul unei lovituri de stat revanșarde, urmărind stoparea proceselor transformatoare și menținerea cu orice preț a statu-quo-ului birocratic. Răspunzând diversilor critici care l-au acuzat de a fi fost, împreună cu Gorbaciov, un „cavaler de Malta”. În sensul că ar fi contribuit la distrugerea socialismului în complicitate cu tenebroasele forte occidentale în frunte cu Statele Unite, Șevardnadze își apără opțiunile și oferă o perspectivă convingătoare asupra motivațiilor sale. Asemeni altor foști leniniști, el recunoaște că a crezut cu patimă în mitul bolșevic. Pe de altă parte, el mărturisește că încă din 1956 a început să nutrească dubii privitoare la viabilitatea ideologiei oficiale. Monolitul apocrif al stalinismului fusese lovit mortal în raportul secret al lui Nikita Hrușciov la Congresul al XX-lea al P.C.U.S. din februarie 1956. Utilizarea tancurilor în primăvara lui 1956 pentru zdrobirea revoltei tineretului din Tbilisi, afirmă Șevardnadze, a fost un detonator pentru zdruncinarea fanatismului său anterior.

Minciuna omniprezentă a timpurilor lui Brejnev, vidul moral al nomenklaturii, abandonarea oricărei speranțe de mai bine și corupția generalizată au dus în cele din urmă la căutarea unei alternative. Spre deosebire de Gorbaciov, Șevardnadze a înțeles că problema nu era simpla restaurare a leninismului original, ca presupus antidot la stalinism, ci depășirea tradiției bolșevice însăși. Atunci când în vara lui 1991 a demisionat din partid, Șevardnadze a ținut să semnaleze prin acțiunea sa faptul că ideologia anchilozată a partidului de avangardă trebuia pur și simplu abandonată în favoarea unei concepții pluraliste. Firește, fostul șef al diplomației sovietice nu merge până la capăt în analiza propriilor responsabilități în anii când a deținut funcții atât de importante ca șef al poliției secrete în Georgia, ori ca lider al partidului comunist din acea republică. În același sens, asemeni altor figuri de seamă ale direcției reformator-liberale, inclusiv Boris Elțin, el are prea puțin de spus despre rolul emancipator al dizidenților persecutați de poliția secretă a lui Andropov de-a lungul atitor ani. Există momente când, citind această carte, ne întrebăm dacă Șevardnadze a realizat într-adevăr faptul că generația sa politică este în fond culpabilă pentru marasmul moral și social al ultimelor decenii. Mai clar spus, nu nucleul leninist din partid merită creditul pentru colapsul imperiului, ci toate acele forțe sociale neoficiale inclusiv contracultura samizdatului literar și religios, pe care ne-am obișnuit să le numim societate civilă. Pe de altă parte, comparându-le cu anostele și esențialmente falsele memorii ale lui Andrei Gromko, amintirile lui Șevardnadze oferă mai mult decât autojustificări facile și reverențe onctuoase la adresa diversilor tirani pe care i-a servit mai mult sau mai puțin convins. În plus, meditănd la prăbușirea castelelor din cărți de joc pe care le-au reprezentat regimurile comuniste din Europa de Est și Centrală, Șevardnadze dovedește o capacitate neobănuită de percepere a motivului principal pentru care comunismul nu a putut și nu a putea vreodată îngenunchea definitiv flinta umană.

IMPOTRIVA acelei mentalități de cazarmă care a contribuit la perpetuarea dezastrului totalitar timp de șapte decenii și mai bine, Șevardnadze înțelege să susțină drepturile individului și valorile general umane. Nu spiritul de clasă, glorificat în diatribele unor Ceaușescu, Honecker, Jivkov sau Husak, ci solidaritatea umană trebuie așezată la baza relațiilor internaționale. Un asemenea punct de vedere se situează la antipodul acelei formule otrăvite a partinității în numele căreia au fost sufocate atâtea experimente culturale și distruse atâtea valori în acest secol. „Nici politica internă, nici cea externă”, scrie Șevardnadze, nu pot apăra o cauză care este din principiu de neapărat. Ea se situează împotriva direcției istoriei, împotriva aspirațiilor și pasiunilor naționale, și împotriva dorinței umane de a trăi în demnitate și libertate. Nici o politică, fie ea cea mai inventivă și mai sofisticată, chiar cu cele mai înălțătoare cuvinte înscrise pe drapelul ei, nu poate apăra un zid care desparte un popor și un continent pe baza unor diferențe de sistem social. (...) Cele mai intime și mai pure sentimente umane, dragostea dintre o femeie și un bărbat, dragostea pentru copii, pentru familie, pentru rude, sînt mai puternice decât glaciata lipsă de suflet a dogmei ideologice. Dacă o politică nu poate răspunde acestor sentimente, ea este pierdută”. Această filozofie politică va fi sunat cel puțin eretică celor

PRESCHIA ANDRÉE (Belgia)

Dacă vrei să nu suferi

O seară îngrozitoare o seară cețoasă absurdă ticăloasă setoasă și rea
Povești în care numele meu era manevrat cu tristețe
Prietene cu picioarele moi
Și care nu se mai puteau dezvolta
În lipsa unor exerciții fizice urmate cu mine
Amenzi căni de plastic în care la munte beam ceaiul
Femei puse să se aranjeze sub amenințarea unei petreceri iminente
Înții vor face duș puțin scandal dragoste apoi din nou duș
Vor striga din tot sufletul „bună seara” din nemaivăzutele lor cirpe
Fiecare va primi cite o pereche de genunchi mînași
Se va stinge lumina
Și viața cea mai interesantă din încăperea
Se va desfășura la trei sferturi de metru de covor

Dacă vrei să nu suferi dacă vrei să te mingii
Dacă vrei să mă rogi să-mi ating mina
De oricare parte a trupului tău
Va fi ca și cum am ajutat acel loc să dea un pahar peste cap
Ar fi ca și cum ritmul l-ai prinde exact și ai putea repeta după mine :
„O seară îngrozitoare o seară parșivă cețoasă ticăloasă setoasă și rea”

O groază de zile

Să treacă o groază de zile fără să mă cert dimineața cu tine
Nu n-au să treacă
Să nu te mai aud să mai existe să nu treacă
Nici una din zilele care n-au să fie

Dimineți prevăzute cu coști cu gheare și coaste
În speranța că măcar așa vei putea să te tirășți de acasă
Mișcându-ți încet dar foarte încet părul
Ca și cum fumul ce se înalță de la o casă
Ar trece la alta
Făcînd-o să se înroșească și să prindă
Culoarea triumfală a caselor care ard

În timp ce încercam să fac una din crizele mele de furie
Cu care în trecut am ajutat și pe alții
În timp ce mă urneam mă mișcam și izbeam
Blestemînd și jurîndu-mi
Că dacă ai să apuci să ajungi pin' la ușă
Salvată să fii

Daniel Bănuțescu

obișnuiți să recite litaniile vindicative ale prozei de partid. Nu este de aceea de mirare că pe listele negre ale puciștilor, în acel turbure august 1991, când totul putea să se întimplă și când, într-adevăr, chiar totul s-a întimplat, numele lui Eduard Șevardnadze figura la loc de frunte. Pentru Ianaev, Kriucikov, Pugo și susținătorii lor, Șevardnadze nu era pur și simplu un inamic ideologic. El fusese unul de-al lor, îi trădase, trecuse de cealaltă parte a baricadei.

Probabil că cel mai interesant capitol îl reprezintă epilogul scris special pentru această ediție americană în care Șevardnadze tratează delicata temă a relațiilor sale cu Mihail Gorbaciov. În acest text, scris în chip evident sub imperiul incandescenței euforice care a urmat eșecului loviturii de stat, când întregul sistem leninist s-a năruit ca și cum nici n-ar fi existat vreodată, Șe-

vardnadze duce la ultimele consecințe dificila sa căutare a unui nou sistem de convingeri. Este astfel clar că drumul spre catedrală, metafora finală a filmului *Căntec* al lui Tengiz Abuladze, film pe care Șevardnadze l-a ajutat să fie realizat și difuzat, culminează în definitivă ruptură cu dogma leninistă. „Evoluția procesului reformator, scrie el, a culminat într-o revoluție, iar acest lucru mi se aplică și mie”. Nu o simplă rețușare a sistemului, ci o colosală, dacă vreți apocaliptică desferocare a unor energii mult timp negate și reprimite: iată natura într-adevăr explozivă a revoltei anticomuniste care a dejucat puicul și a permis reluarea aceluiași experiment democratic pe care lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917 a izbutit să-l amine timp de peste șaptezeci de ani.

Vladimir Tismăneanu

Pecetea gratiilor

CONDIȚIA intelectuală resimte contradicția ca pe una din marile primejdii anihilatoare, ca pe un păcat de neiertat, asemenea inconsecvenței, platitudinii sau incoerenței. Cu toate că umanizează — sau tocmai de aceea — contradicția nu convinge. Grav inconvenient, într-un univers în care singura armă a comunicării constă în persuasiune. Apoi, contrariile ireconciliabile spulberă demersul perfecțiunii, dezamăgesc, dau fiecăruia dreptate. Cum adesea actul contrazicerii sugerează versatilitate lipsită de scrupule și neseriozitate, dacă nu chiar histrionismul, poate fi suspectat fie de ipocrizie, fie de neajutorare. Nici *coincidentia oppositorum* nu-l de prea mare folos: contradicția descalifică.

Rari sunt autorii care să se contradică cu atita autenticitate, tematizând jocul incompatibilităților cu o intuiție atât de sigură, încât să devină tocmai astfel mai credibili și mai consecvenți. Nicolae Steinhardt se numără, cred, printre acești *rara avis*. Contradicția se instalează mai întâi între stil și mesaj: textele lui cu incidentă metafizică și teologică sunt așternute cu o pană de consumată naturală, cu un dozaj contrapunctic al ritmurilor și o rară vervă — toate venite din alt izvor, decît meditația filosofică. Dar unghiul estetic, oricît de revelator, doar sugerează fenomenul. Întreaga ființă a autorului a evoluat, asemenea jurnalului, într-o permanență și mereu surprinzătoare sistematică a contradictoriului. Literar și existențial, părintele Steinhardt nu a cultivat doar paradoxul, ci a fost el însuși un aproape inepuizabil paradox.

Inconsecvențele și incongruențele lui nu-și relevă de la prima privire fecunditatea. Intelectual european prin educație și vocație (cu toate micile hedonisme vinovate sau nevinovate pe care le implica rolul), avea să devină ascet și apoi chiar pravoslavnic călugăr la Rohia. Cum el însuși constată în *Jurnal*, „sută la sută evreu”, s-a convertit în închisoare la creștinism, a studiat teologia, s-a lăsat hirotonisit. Mai mult chiar, printr-un efort deliberat s-a identificat cu tot ce este mai românesc în spiritualitatea plaiurilor noastre. Inteligență pătrunzătoare, cu o vastă, aproape enciclopedică erudiție, nu s-a vrut cărturar, cum ar fi fost de așteptat, de parcă persuasiunea și aplecarea discursivă l-ar fi părut prea simple și la îndemână, prea *neparadoxe*. Chiar în stil a preferat narația clasică, apoftegma, butada, oximoronul. În fine, condamnat la 13 ani muncă silnică pentru o vină aproape sublimă, pentru refuzul de a denunța și de a incrimina un inculpat, a fost cu supraomenească elocință apostolul iertării și împăcării creștinești. Victima s-a transformat în avocat al făptașilor.

La tot pasul te întîmpină asemenea contraste căutate și antiteze involuntare. Fiindcă autorul nu se simte altminteri deloc „neînțeleș”, ele prea apar spectaculoase, prea apăsător exemplare ca să nu frizeze artificialul. Cu cît își deapănă autorul mai dexter și mai firesc firul meditației, cu cît se desfășoară mai larg în autenticitate, cu atît suscită nedumeriri și bănuiele mai colțuroase.

IN „Testamentul politic”, așezat în capul *Jurnalului fericirii*, numește trei ieșiri posibile din labirintul teroarei și spaimelor, trei răspunsuri la întrebările sfînzului. În aceste pagini antologice, încă neegalate în literatura antitotalitară din România, sînt creionate cele trei opțiuni ale insului încolțit de vio-

lența brutală și anihilatoare a poliției politice secrete. Soluția Soljenitin — înțucuirea morții, soluția Zinoviev — declararea voluntară completă, soluția Bukovski — lupta samuraiului pînă la ultima suflare. Privite mai îndeaproape, cele trei soluții se reduc de fapt la una singură, la acceptarea imediată, categorică și definitivă a morții. „Tustrele soluții sînt certe și fără greș”, scrie Steinhardt. Singurul lor cusur — nu sînt în fond soluții, fiindcă predică acel abandon ultim pe care și-l doresc toți temnericii. În zădărnice, morala nu prinde rădăcini.

De altfel, paginile *Jurnalului* și condensează o atitudine mentală care instituționalizează, consfințește înfrîngerea. Într-un anumit sens, biografia aceasta aproape că satisface speranțele cele mai vicioase ale zbirilor comunisti. Nu alcătuiesc aceste frînturi de amintire povestea unei „reeducări” izbutite? Intelectualul „cosmopolit”, avocatul modern, „fostul” cu orgoliu, demnități și răzvrătiri, trece prin infernul penitenciar ca una din fantezele caselor de corecție fabulate de Makarenko, descoperă „steagurile pe turnuri”, valorile „colective”, se refugiază într-un nou crez (natura crezului fiind în acest caz de însemnătate secundară) și predică în cele din urmă *coram publico* soluțiunea și împăcarea. Iată paradigma înfrîngerii acceptate, într-o impecabilă ilustrare, impecabilă și irefutabilă, fiindcă se petrece cu supremă luciditate, nu ca o consecință a depersonalizării și îndobitocirii carcerale. Dreptatea, ca noțiune morală, lipsește în text și unde apare totuși, ea îmbracă forma impenetrabilei justiții divine, ale cărei rațiuni și îndreptățiri se sustrag înțelegerii umane oricum. Din optica tortionarului, acesta este profilul detinutului politic ideal.

Și aici o insolubilă contradicție. Între dorința de a rezista și soluția în situația-limită: asumarea înfrîngerii. Dar întreg *Jurnalul fericirii* se reazemă pe asemenea contradicții și inadvertențe stranii. Textul (o mărturisesc autorul însuși) nu-i decît o reconstituire din memorie, deși consemnează impresii, trăiri și evenimente în registrul stenogramelor. La drept vorbind, o reconstituire dublă, poate triplă. Prima versiune a manuscrisului i-a fost confiscată în 1973 de Securitate. Părintele Steinhardt și-a reluat munca de la capăt cu o hărnicie de benedictin, întocmind un nou jurnal. Pentru ca brusc, ca prin miracol, securitatea să-i restituie prima versiune. Ceea ce ni se oferă în ultimă variantă este așadar rezultatul unui multiplu efort arheologic de regăsire și descifrare a propriilor urme. O spontaneitate savant regizată, o mărturie voit lacunară, obșcrșea a gândului tăgăduită. Un paradox.

CONTRADICTORIUL este și gestul auctorial. Ne-am fi așteptat la o cronologie, și dacă nu la o logică, atunci măcar la un fir roșu, care să străbată paginile. Dar *Jurnalul fericirii* însălează fortuit, uneori prin asociație, alteori prin contrast, cel mai adesea mimînd fireasca discontinuitate a reflecției, amintiri și meditații din umerete, din călătoriile europene antebelice, din puscărie și din zilele senectuții. Un destin al cre-

dinței pravoslavnice preferat *à bâtons rompus* ca o delectabilă causerie mondenă.

Sînt numeroase contradicțiile lui și ele intrigă. Aceasta să-i fi fost cufundarea în firea românească și rezultatul ei: fatalismul, o explicație pentru absența rezistenței? Aceasta să fie lecția intelectuală a *Jurnalului*: cultura vastă, plus onestitate consecventă condamnă la capitularea inevitabilă? Aceasta să fie singura soluție în fața barbariei: defectiunea, fuga în pustiu, capul plecat?

Am fi nedrepti însă cu scrierile lui N. Steinhardt, dacă le-am prîmoni de asemenea interogații evident retorice. Nu în cele din urmă, fiindcă am rămîni dator cu un răspuns: de ce-i sînt totuși convingătoare nepotrivirile frapante? Dincolo de toate inconsecvențele și slăbiciunile, dincolo de complexele cu atita greu domesticite, părintele Steinhardt fascinează prin demersul lui. Nu propria persoană, nu căutarea identității îl preocupă pe autor, ci sensul existenței, un sens capabil să reziste umilințelor, bătăilor și morții, un sens totodată imun la îndoielile rațiunii. Întrebarea nu ne întîmpină nicăieri în text formulată explicit, dar *Jurnalul fericirii* este neîndoielnic în totalitate un răspuns la această întrebare de suprem orgoliu. Spun cartea în totalitatea ei, fiindcă, nu arareori, meditațiile disparate voalează permanența căutării propriu-zise.

Desigur că autorul, avînd ca topos aluziv acest sens al ființării, în fond, se caută și se descoperă totuși pe sine. Mai precis, se instituie ca ins. Abnegația, desprinderea de personajul devenit, de omul cu o biografie și origine concretă, alcătuiește o rafinată afirmare, chiar potențare a individualității. Ca propriul său demiurg, Steinhardt s-a creat *a novo*, ceea ce explică probabil și multiplele contradicții ale *Jurnalului*: de fiecare dată a devenit nu doar altceva, ci exact opusul a ceea ce ar fi trebuit să fie. Cum însă metamorfozele acestea își au limitele lor („chassez le naturel, il revient en galop”), autorul a ajuns să stea în mijlocul unor contradicții efectiv insolite.

ISTORISIREA Inchisorilor lui nu este nici ea chiar atît de candidă și de nepremeditată precum pare. Heteroclitul și fortuitul ascund de fapt un sistem. N. Steinhardt avea o propensiune către confesiune ca atare și cultura ei. Ii citise pe Sfântul Augustin, pe Boetius, pe Pascal, pe Rousseau, pe Chateaubriand. Avea inițierea *Jurnalului* literar, atît ca stil, cît și ca formă ingenuă de contabilitate sufletească. Ii citise vizibil, deși nu întotdeauna mărturisit, pe Saint-Simon, pe Amiel și pe Nietzsche al „Voinței de putere”, pe Burton și pe Ernst Jünger. A cunoscut fără îndoială arcele, dar și cursele artei de a te istorisi istorisînd, de a te spune tăcînd, prin juxtapuneri și intervale. Avea apoi și o ireductibilă și supărător de lumească înclinație către eclectism. În *Jurnal* evoluează sprintar prin literatura europeană și entomologizează, culegînd aforisme, precum alții fluturi, ceea ce dă unor pagini un înconfundabil parfum de album școlăresc cu excerpte din marile ziceri ale timpu-

lui. Stilul fracturat contrastează neplăcut cu profunzimea meditațiilor teologice, amintitoare de Teilhard de Chardin, ori mai pe-aproape, de Monseniorul Vladimir Ghika, acesta de altfel poate cel mai neîntinat martir al temnițelor comuniste românești.

Dar N. Steinhardt a știut să poarte povara culturii, „nu s-a lăsat copleșit de învățătură”, cum însuși nota, parafrazîndu-l pe Julien Benda. Chiar atunci cînd etalează cultura, izbutește totuși să o și întruchipeze. Nu i-a fost probabil greu să o facă. Acest ambițios om de litere și subtil teolog avea o probitate ieșită din comun, care răzbate cu vigoare și care l-a împiedicat să transforme *Jurnalul* într-un proces verbal al îndoielilor lui. Îl interesau realmente înainte de orice ideile trăite, deși multe din spaimele lor le tînuiește cititorului pînă în ultima clipă. Este, cred, singura contradicție pe care a știut să o dizolve, aceea dintre idee și crez. În ce fel însă?

EXPLICAȚIA este relativ simplă: preotul, monahul, cărturarul Nicolae a trăit și a scris sub specia ortodoxiei. La urma urmei, *Jurnalul fericirii* ne cheamă să retrăim extazul unei convertiri și mai puțin să urmărim cugetări alese de N. Steinhardt. El aduce mărturia unei eliberări spirituale, în fața căreia literatul trebuie să depună armele. La capatul drumului, ortodoxia covîrșește erudiția apuseană, roadele îndelungatei căutări de sine și de sensuri pe făgăsurile spiritualității mirene se topesc în suprema experiență a credinței. Scriitorul se simte netrebnic în lumea literelor, dar omul se știe mintuit. Iar *Jurnalul* s-ar fi vrut mărturia acestei mințiri.

Nu sînt însă convertirea și comuniunea cu spiritul supreme acte de cultură? Într-adevăr, există și o altă intrare către *Jurnal* decît poarta de care aminteam, care poartă efigia „Defetism transcendent”. Una care duce la o lectură diametral opusă.

Cultura, mai precis exercițiul constant al spiritualității în numele și în aria unui popor — așa sună această lectură — obligă în anumite circumstanțe la împotrivire și sediiune. Nu întîmplător s-a regăsit Nicu Steinhardt tot la cot în celulă, cu același titlu și pentru același păcat de libertate întru cultură, cu Dinu Noica și cu alți cîțiva legionari notorii. Punctul de plecare n-a contat deloc. Din cauza acestei datorii funciare a intelectualului, totalitarismul a sfîrșit prin a considera subversivă orice idee neideologizată. Fericirea pe care o zugrăvește Steinhardt este aceea de a fi rezistat — nesperat — în omenia lui și în autenticitatea gândirii, de a fi rămas o conștiință intactă. Cultura, deci, nu doar ca reazem, ci și ca probă a demnității.

Fără îndoială că *Jurnalul fericirii* jalonează o cale. Descrie o soluție deopotrivă existențială și metafizică, care se vrea rezistentă și în situațiile-limită. Calea nu stă deschisă oricui. Dar confruntarea cu ea, pe care o prilejuiește *Jurnalul fericirii* mi se pare a fi, mai ales azi, un exercițiu indispensabil pentru intelectualii români.

George Carpat-Foche

GHEORGHE LAZĂROIU (România)

Dimitrie Stelaru — inedit

CIND, la 29 noiembrie 1971, trecuse în lumea umbrelor, Dimitrie Stelaru îmi era cunoscut doar de pe calea, de părtădă de om, dar apropiată de suflet, a scrisului și a legendei împletite de el însuși din aventurile știutei boeme...

La acest ceas comemorativ, îmi fac mea culpa și recunosc că, asemeni altor literați, căzusem pradă — cu ani în urmă — prejudecății după care poetul era îngerul, iar omul era demonul! În consecință, pe primul l-am admirat și l-am citit, pe al doilea, l-am condamnat și l-am ocolit! Mult mai târziu, după ce l-am citit integral scrierile într-un ritm lent, propice sedimentărilor fecunde, m-am convins că existența omului, presărată din belșug cu episoade dramatice și hilare, a fost sublimată de opera literară, avaturile sociale metamorfozându-se în creație spirituală. Această m-a determinat să absolv omul de vina de a-mi fi ultragiât cindva principiile moral-filosofice!

Revenirea la sentimente pozitive — care, pe parcurs, s-au transformat într-o dragoste profundă — s-a produs în urmă cu cinci ani.

Luând act și de dorința mea de a îngriji o ediție critică a operei lui D. Stelaru, soția și fiul mi-au incredințat corpul întregii arhive literare, pe care am încercat și încerc să l-pun în circuitul cultural din țară.

Astfel, mai întâi, am depus la Editura Ioan Croașă, poezii pentru o plachetă, publicate deja de revista Cutezători; din prozele predate, s-a și tipărit, în vară, volumul Casa veritelor; am adăugat și basmul dramatizat Oala neagră, într-o versiune personală, după TREI variante com-

plementare lăsate de autor. În afară de grupajul de față, alte poezii pentru adulți am publicat în Tomis nr. 6/1987, nr. 3/1991 și în Manuscriptum nr. 2/1989. Proza Liniste și pradă a apărut în Orizont nr. 33/1988. În privința teatrului, în Manuscriptum nr. 3/1988, s-a imprimat aproape jumătate din piesa Fata fără lună, iar în Tomis nr. 4/1987 și 8/1988 — două fragmente din Ingerul negru. În această ultimă publicație, au mai văzut lumina tiparului două variante inedite (Ioan și Iwa — în Tomis, nr. 2/1989 și Împăratul Nix — în Tomis, nr. 8/1990) și fragmente lirico-dramatice (Fantezie orientală, în Tomis, nr. 9/1990, Ingerii și demonii, în Tomis, nr. 8/1991, Cocoșatul Chera în Tomis nr. 11/1991).

Editarea teatrului a cunoscut o primă încercare la Editura Eminescu, căreia i-am incredințat cele șase piese terminate, găsite în arhivă: Ingerul negru, O.A.C. (Organizația atomiștilor combinați), Cocoșatul Chera, Fata fără lună, Porțile s-au deschis și Țara albastră, din care redacția a reținut lucrările Ingerul negru, Cocoșatul Chera și Fata fără lună. După descifrarea tuturor manuscriselor, dactilografarea și interpretarea lor provizorie și după un an de așteptare zadarnică am retras manuscrisele de la Eminescu, căroră le-am adăugat toate celelalte lucrări inedite. Sperând într-o editare integrală, le-am prezentat Editurii Minerva, unde am avut, însă, spartu de la Eminescu.

În consecință, le-am scos, după un alt an, iar în primăvara lui 1991 le-a achiziționat (numai piesele de teatru finite) Editura Pontica din Constanța, unde, sper să apară anul viitor...

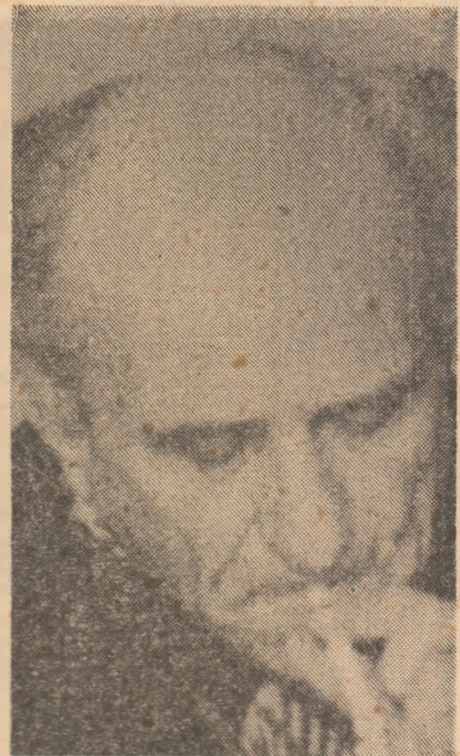
Textele care apar acum în România literară reprezintă doar un eșantion. Volumul de proze scurte Fata fără lună (Editura tineretului, 1967) se încheie cu schița Două seri. Acestea sînt 17 și 18 mai, comprimînd în mai puțin de 10 pagini câteva evenimente din existența lui Chivu, constructor pe un șantier de la periferia orașului Turmu.

Seri-le ar fost decupate din manuscrisul în discuție, al cărui titlu n-am reușit să-l descifrăm și unde ocupă paginile 1-3 și 15-17, respectiv, primele și ultimele file. Celelalte 10 (4-14) au fost neglijate de autor, îngălbenite de vreme, greu de citit, scrise cu creionul la prima redacție.

Personajul central — cumînd o serie de întâmplări din adolescența autorului — aflat la lucru, pe drum spre casă sau acasă, meditează la viața lui și a celor din jur, rememorează, însă, cu precădere, episoade din propriul trecut.

Nu cunoaștem cauza mutilării textului, dar presupunem că editura l-a refuzat motivînd că nu se încadra în schemele ei tematice, evident dogmatice. Cum să oferi tineretului imaginea unui seminar catolic și aventurile picarești ale unui adolescent vagabond?! Acesta este, de altfel, conținutul pag. 4-14, unde se află savuroase crîmpele de proză de atmosferă și de observație psihologică, iar portretele capătă o consistență remarcabilă.

Cele câteva „pete albe” din text se explică prin pierderea sau nedescifrarea cuvintelor; incoerența unor fraze și lipsa de logică a unor fraze se datoresc neprelucrării textului, care, chiar cu aceste carențe, merită să fie publicat.

Fotografie de Ion Cucu

Versurile alăturate au fost extrase, atunci cînd a fost posibilă descifrarea textelor, din cele de pe urmă manuscrise ale autorului. Abia după aceea s-a pus chestiunea selectării lor în funcție de coerența și logica versurilor, precum și de evaluarea estetică de ansamblu.

Statutul de bruioane al celor mai multe lucrări explică și lipsa titlurilor, și punctele de suspensie (existînd pasaje ilizibile), și caracterul lor minimalist.

Se degajă din aceste manuscrise cînd un aer meditativ, cînd o tristețe acută și o anume oboșală, asociate, totuși, cu tenta ludică și optimismul.

Texte comunicate și comentate de

Victor Corcheș

Cînd uiți incepe noaptea

Cînd uiți incepe noaptea

Albastră noapte dansează
cu buzele ierbitii, ostenește
ca para de foc stufos!

E ora de catifea...

Coloană tinăra

Coloană tinăra, fost suflet de plumb
În rădăcinile nverzite la ierburi,
din rădăcini, ca șerpilor adinecări,
și-am dat lumină.

Te-am băut...

Te-am băut dintr-o firavă cană de lut
și mărgăritarele vișei de vie

Toamna umbra prin insulă și erau
aripi
galbene peste obraji. Semănau cu
nisipul
din mînjii tuturilor.

Vorbeau cu peșterile săpate de cornul
lunii în ochii tăi
și jos, aproape de golf.

Atunci te-am adunat în firava cană
de lut
și te-am băut pînă dinlăun.

Am trecut...

Am trecut prin vîntul și livezile tale
Mi-am învățat noaptea cu flăcări
mereu să fiu.

Am trecut prin vîntul și livezile tale,
mi-am învățat noaptea cu
fluvii, lună și stele
am fost învățat cu pitici,
lună și stele.

A venit o babă mică

A venit o babă mică,
Fetele îi spun urzică:
O mîincă, uneori,
Uncle nurori.

Miresele cu inele
Dau și cu smicele.
S-o acopere, să moară,
Că nu-i necesară!

După tronuri...

După tronuri și faleze îndelungi
ou fructe și cuvinte mi-ai ieșit în drum
(sta luna despuțată într-un lac)

Cum să dorm, șarpe al casei?
Cum să mă țirasc îndărăt la fașă
Cînd am carul focului
și iapa cu stele în pîntec?

Ai venit prin spărturi ca un vînt
fil cal — leagănă-mă

Încălecat, din spărturi ai venit...

Scriu un poem simplu

Serlu un poem simplu
Cu nări, cu pămînt și soare
Unde omul-titan să-și vibreze

malurile,
Unde sanfuelele înarmate ale rimelor
Să nu-și plesnească cizmele rîncede.

Vreau din casa mea cine intră să
nu plece

Clătîindu-și zeii vechi —
Alte labirinturi să descopere,
Să fie scaldat prin oglinzile săpate
în mările de sus.

Și întors la ferestrele albe
Plîne de arcașii lumii libere
Să-mi adorm rana homerică.

Sînt un ciine

Sînt un ciine,
Un ciine socialist —
Beau alcool și mîincă miine.

Pisicile stau între perne
Scîlpîndu-și ochenele vechi.
Sînt un ciine socialist
Foarte trist.

Înseninările (Îsemnările)

...BĂTRINA nu lăsa, nu făcea ca alte femei și simbăta pleca la o adunare evanghelistă unde spunea că face rugăciuni pentru noi. Să facă, gîndeam, căci tot vorba de un decalog din Vechiul testament, lăsat anume bietilor păcătoși de oameni.

Cu două zile înainte de sfîrșitul lunii, într-o sîrbătoare, am primit vizita unuia mai mare de-al ei, un fel de popă tuns — că era tuns și fără sutană — care dintr-o dată m-a îndrăgît. O să vină zăpădă, n-o să mai fie de lucru, tot așa spunea; îmi vrea binele, să-l ascult, să iau aminte la sfaturile lui; tot ce facem pe lumea asta să fie insuflat de oel de sus, mîrlitul între sfinți. Dacă-i dau crezare, departe am s-ajung. Crezarea a fost cî peste cîteva zile aveam să mă prezint la o școală confesională unde voi studia. Taxa o să mi-o acopăr prin lucrul de după amlază la ferma școlii.

— Dar Uță de ce să nu meargă? mi-a venit deodată glas.

— El trebuie să-și întrețină mama. E și ea singură! a răspuns blind pastorul. Uță s-a dus la Sina, eu am rămas acasă cu bătrîna care m-a cîrpit, mi-a spălat rufăria, mi-a scurțat pantalonii, primii în dar de la comunitatea ei împreună cu o haină albastră, palton și pantofi. Păi cum să nu plec la învățătură astfel dichisit? Mă prinsese norocul de mot. În ultima seară postasul a venit să mă anunțe că sînt așteptat de masina școlii la gară, că totul e araniat, să fiu cinstit și altele. După „drumul bun”, urat cu căldură, mi-a oferit o Biblie de buzunar, tipărită de foită de țigară și lezată cu piele brobonafă.

La gară am plecat doar cu Uță. El mi-a luat bilet și mi-a găsit loc într-un vagon direct spre Roman. Fugisem de afîta suferință, gol-golot, fără alte gînduri decît să nu mai fiu sub amenințarea stăpînului, și iacă-mă ca o turturea curată între oameni.

Și-acum rid de ce-mi fusese dat: a călători cu bilet, cu pîlărie, mindru mă mai țineam! Dacă m-aș fi întors la conac, boțorul Marin Mocanu ar fi murit îndată numai văzîndu-mi cravata. Ha-ha-ha!

Să fi fost frizerul cu mine aș fi avut dureri de cap. Tot timpul ar fi trebuit să-l aprob, nu m-aș fi bucurat de săbi-oarele astea verzi ale griului, nici de amintiri nu-mi-ar fi ars. E o meserie să

minjești fețele oamenilor cu săpun, să treci briciul de cîteva ori prin clăbuc. Între timp să tragi cu urechea la băsmăria bătrînilor? Să clătăni prin pîr foarfecele și gura să macine de dimineața pînă seara pleavă?

Ha-ha-ha!..

Cînd m-a ras întii, chiar de ris am fost! Se copseseră prunele, infulecăm de zor — gura plină, buzunarele pline.

— Ce faci, domnule? s-a oțărît bărbierul cu ochii bulbucați și briciul deschis în mina dreaptă; vrei să mă bagi în pușcărie? Înghite o dată și stai liniștit! Am inghitit cîte două lumăți din gură, cu simburii cu tot. Ca să-l împac i-am arătat buzunarul hainei umflat:

— Ia!

Nu inghitisem bine simburii că bulbucațul a pus rebede briciul pe măsută și și-a vîrit mina în buzunarul meu. Într-o secundă nu s-a mai auzit nici o clătăneală de foarfecă în salon, nici o vorburiță nu s-a mai rostit: toți oel cinci frizeri rodeau prune.

...Și-acum păstrez Biblia cu înveliș brobonat. Stă lingă „Cui servește mitul lui Hristos?” De la școala confesională n-am mai desfăcut-o. Împlinisem șaptesprezece ani cînd am plecat de la învățătura ala. Adică primăvara următoare. Trecusem multe pîrleazuri, dar la Roman mi se infundase. Știam să rabd, să motăi de-a-mpicioarele, de băit nu mai vorbesc — știam, cum se spune, numai răul trupesc. Profesorii școlii confesionale umbrau la altoeva, umbrau în mine, îmi înfășurau mîntea cu fel de fel de schimonoseli religioase — doar-doar m-oi potîni! M-au primit în gară ca pe cine știe ce mărime — să lesin de-atîta onoare! Cum știu unii draci să imbrobodească neivul! He preceptorul m-a luat de braț și, cu o mașină din cele lungi, am fost adus la cîteva kilometri departe de oras, într-un palat galben cu două aripi; în fund se zărea umbrar de poame și împrejur flori și brazvi. Eu căutam să văd grădinile de zarzavat, la care eram priceput — cum spunea postasul la București — dar clădirea-mi tăia ochii, numai ea era deocamdată. Condus într-o cameră prin coridoare fără sfîrșit, abia răsufînd, mi-am cunoscut și colegul, un desîrat blond, cu înfățișare de berbec, un aromat, doamne fereste! de m-a trăznit. Cu asta aveam să împart camera!

Între timp mi s-a adus un pat al meu, alb, de spital. Erau două dulapuri în pereți, două măsute cu scaune... și un fel de abur rău mirositor, de pușcărie în care intrasem singur. Preceptorul m-a incredințat, cu multă [...?] și dibăcie, desîratului, care îmbrăca o carte în hîrtie albastră.

— Ai grijă de el, frate Kassel.

Și a plecat.

Fotografie de Alexandru Diaconu

Vasile BAGHIU

Păruiala din gară. ieri pe la cinci

Păruiala din gară, ieri pe la cinci, cind auzeam
de la o fereastră înaltă acorduri din Cvartetul in do minor
cu un sisit de fond, al benzii probabil, uzată,
dar iată, martirii și imbecilii coboară treptele
atenți, migăloși, laolaltă.
Să măninci in aer liber lingă păduricea de pin,
acolo pe pajiște,

mulțumit sub cerul colorat ca in poeziile decadentilor.
Tu umbli aiurea și nu te arăți,
și-mi scrii numai niște scrisori grăbite,
și eu nu știu ce se cuvine să fac,
și atim in vintul de primăvară.
Gindurile care se nasc din alcool și se volatilizează
odată cu el,

cuvințele zginate pe ziduri,
Evul Mediu din sufletul omului.
Trec pe lingă locul unde scrie TOILETTE, e soare,
urina ehală in aerul călduț.

Trăim in paradis, redevenim

Trăim in paradis, redevenim adolescenți subțiri
ca liniile unui fulger dintr-o noapte de vară, sint istovit,
mă stringe de git tentația pragmatismului american,
neghioaba inclinare de turmă a snobilor,
acum stau să nascocesc gindurile cele mai sumbre,
mătăsurii foșnitoare,
valuri de viață printre găini și pui de giscă,
o răzmeriță generală care să răstoarne lumea
cu picioarele-n sus,
astă noapte mă tot trezeam de-un vis care se repeta intruna
cu unul care voia să-mi ia zilele, mă tot trezeam,
dar a venit această dimineață,
iau masa in gălăgie și printre străini mofturoși,
fetițe netrebnice,
netoți care ajung la dregătoriile înalte,
e o vreme potrivită pentru plimbări intelectuale,
dar să nu mergem prea departe și să ne intrinăm pana, da,
poveștile astea m-au amărit totdeauna.

Strimtorat și sănătos, căzut

Strimtorat și sănătos, căzut mereu in picioare ca o pisică,
spitalizare, closete veșnic neingrijite,
tuse, lenjerie adunată pentru spălat,
se vor termina toate, pe fugă, lăsind totul vroieste,
cu amintirea unui canton unde ai băut vin fier
intr-o îndepărtată noapte de iarnă,
dacă aș ști să leg toate aceste semne, să le găsec
o brumă de înțeles,
intr-un fel, din păcate, bintuie aceste minunate
boli de lungă durată
care-ți sug obrazii și te lasă cu gindurile aiurea prin tavane.

KRUCZ MATEI (România)

Prin 1910 am stat la Chicago

Prin 1910 am stat la Chicago
la o comedie cu niște fete grase cu tricouri colante
și m-am simțit singur.
Pustie și grosolană Americă de atunci,
cu inima mea de atunci plină de speranță,
zornăindu-mi bănuții in buzunarele largi
pe Wabash Avenue,
stupid și prostuț, cu inclinații proamericane,
fluierind disperat,
cu gindul la o prietenă pe care o lăsasem pe plaiurile
natale
frământind aluatul dintr-un lighean dintr-o ogradă insoțită
și plină de giște care claxonau fără incetare.
Muncitorii cu pălării largi și fulare roșii
mă fac să-mi scrișnesc dinții,
să nu spun nimănu ce disperare mă cuprinde seora,
ca atunci,
berbecuș sentimental, tenace
pe străzile care sfișesc direct in cimpii fără capăt
și pline de prof.

Ei mureau uscându-se in cearcaefuri

Ei mureau uscându-se in cearcaefuri,
tu umblai prin pădure aiurea,
vedeai pavilioanele de pe colină,
și morga in aripa dreaptă, cu ușa deschisă,
cu o persoană in halat alb stind in picioare acolo in față,
acolo soseau uneori rindunele, mai ales primăvara,
acolo erau indivizi care mureau singuri pe lume,
uneori ninge cu fulgi mari ca la desene animate,
uneori cite o afurisită de ceață hărțuia astmaticii,
mereu era liniște,
un sanatoriu alb pe retina unui ochi verde.

Să ciulesc urechile, aud vorbe

Să ciulesc urechile, aud vorbe,
stau intr-un cring,
eram acolo, mai sint,
de fapt n-am locuit niciodată in altă parte,
să-mi clasez amintirile intr-o ordine de interes,
să ronțai iarba asta crudă din acest cring
potrivit pentru o lucrare de pictură, un peisăgel inocent,
ei și in mîncarea in frigider
și se holbează pe ferestre cit e ziua de lungă,
sau fumează din cea mai fragedă tinerețe
cite două pachete de țigări zilnic,
aștept să vină iarna,
atit de tăioasă,
ca moartea.

Pentru că uneori este atit de clar

Pentru că uneori este atit de clar
că există ceva care ne trage in jos, el credea asta,
el care era un atit de talentat pianist concertist,
tot vorbind, tot discutind,
pe urmă reluind firul interupt al Fanteziei lui Schubert,
intrăm încet, cu prudență intr-un estuar cu apă galbenă,
ziceau că fiecare ar fi dorit să-i pocească mutra,
pentru că prea se lăuda că s-a perfecționat
cu Nadia Boulanger,

ei fiind flămînzi și rupți
asemeni corăbierilor lui Henric Navigatorul din anul 1557,
și-aceste bulevarde de azi cu trafic intens
care mă fac să tresar atit de des
sint ceva peste puterile mele,
dorința de a pleca undeva unde să pot să mă odihnesc,
să nu mai văd această lume prădată de nebulie,
să văd și să miroșurile de păducel din Tansonville,
și să adorm pe acolo pe cimp.

Temenele de ambele părți sub soarele bleg

Temenele de ambele părți sub soarele bleg,
și să fii poftit la masă duminica la prinz,
și să ai gută sau dropică,
sau tot vreo boală medievală cu febră și transpirație,
cu o îndelungată ședere la pat intre perne,
și să nu poți să te duci,
și să vină după tine vreo slugă de-a ălora cu invitația
care să se întoarcă îngrozită de cit de slab te-a găsit,
cu ochii duși in fundul capului, gemind.
Proteste, flulerături,
huiduieli de după zidul înalt
peste care se apleacă ramuri înflorite de măr
și capete de copil obraznic,
un manuscris vechi cu litere-ntortocheate,
o casă din care se aude un pian sau un acordeon
sau un cimpol
din care tot cimpioază cite unul mai studios.

Mereu aud o focă plingînd

Mereu aud o focă plingînd, dar cind privesc inapoi
nu văd decit valurile care se zbat intruna.
Suferi de artrită, de nervi, e duminică, și de biserică,
îmbrăcat bine, aranjat, periat,
ce răposatul de ieri cu pantofi sclîțitori din mușama.
Cind scriu las ușa deschisă, pregătit pentru fugă,
omul, nesăbuit și nefericit.
Am dorit mai mult spațiu și am avut motive de greață,
reaprinde tu flacăra aia care se tot stinge,
fii infirmierul care duce urinarul noaptea tîrziu
pe coridoare intortocheate,
fii autopsierul cu sticluța de votcă in buzunar,
lasă-i să facă din tine o pulbere fină de speranță,
e primăvară cu adiere de leșuri stimate,
nu știu ce sint, poate o curioasă creatură măruntă
cu ochii mobili,
cu inima palpitind in mina vreunui neghiob.
Ce dracu! E praf, e zgură,
e un fum sufocant in fiecare seară cind duc gunoiul afară.

Duminica aceea in care preotul

Duminica aceea in care preotul a amestecat hirtile
și ne-a citit la un loc pe toți, vii și morți,
flori de tei peste baligi,
picioare obosite bătînd podeaua pe sub masă,
in ritmul muzicii,
vine cineva cunoscut care-ți vorbește, însă de la o vreme
nu-l mai ascuți,
te gindești la o intimplare hazlie petrecută demult
intr-o fabrică de cherestea unde gaterul acoperea
risul și vorbele
și țipetele femeilor tinere prăfuite de rumegușul cald,
un lucru anume in viață ar merita întreaga atenție,
evit laude,
morfina care mă ajută să dorm pină la următoarea priză,
lecturile crincene, zadarnice,
nu ești o brută,
o femeie care lasă trufia de-o parte și vine să te caute,
aici auzi vocea mormăită a lui Robert Frost,
„It was too lonely for her there”,
un preț pe care-l plătim la sfișitul sfișitului,
pușină piine, pastile, oricum, strictul necesar.

Scrii, dar într-o seară

Scrii, dar într-o seară calmă te înăbușă sîngele
și înroșești chiuveța de la bucătărie,
ceialți, văzînd că nu mai apari, vor sparge ușa
să intre la tine,
te liniștești, vorbești cu ucenicu de la măcelărie,
bei vin alb, fumezi, ești palid ca vinul din sticlă,
te gindești la cei care nu-și mai scot nasurile
din niște tratate groase și grele, prăpădindu-se devreme,
nu cred că nu se poate răzbi in vreo parte a lumii ăsteia,
răbdare, vom călători bine
și vom privi pe fereastră vagonului.

După cină ne-am instalat pe punte

După cină ne-am instalat pe punte la lumina lampioanelor
cu țigări și cafele.
Baletul de chelneri,
stelele chioare deasupra apei călduțe cu valuri,
sufletul nostru, in fine, electrizat de sentimente domestice.
Aveam să plec, să uit, am oferit de băut la toată lumea,
neghiobi care uitau cit de scurtă e viața.
La Los Angeles, la începutul acestui secol
mi-am luat o cameră modestă, Great Northern parcă
se numea hotelul,
avea o firmă ascunsă după o-ngrămădire de schele,
și m-am gindit acolo la viitor.
Afară ploua cu găleata
și in cealaltă cameră unul fluiera și cînta.

Ambivalența stilului

„Comunicarea este mijlocită de concept”
Mikel Dufrenne, *La poétique*,
1963, p.22

PĂREREA că stilul este „omul însuși” (Buffon) sau că, dimpotrivă, este „omul cărui l se adresează” (Lacan) pot fi depășite de o a treia: stilul este forma pe care o capătă transformarea unei experiențe personale și vremelnice într-o expresie obștească și durabilă. Sau, altfel spus, stilul este felul în care se cristalizează incommunicabilul când devine comunicabil. Stilul rezultă, așadar, din întinirea individualului cu socialul. Prin inevitabila conceptualitate a expresiei, socialul pătrunde în individual și dă naștere stilului. Datorită eferității lui, individualul nu este comunicabil, ci doar transmisibil, propagabil, contaminabil. Numai expresiile pot fi comunicate, deoarece numai ele, prin relativa lor stabilitate, conțin ceva care poate deveni un bun comun al unei comunități: **idei**. O emoție nu poate fi comunicată decât după ce o anumită expresie a transformat-o în idee. Artă nu comunică emoții, ci idei emoționante. Un peisaj nu este o stare sufletească, ci expresia unei stări sufletești. Întrebat „ce este arta?” Picasso a răspuns că porumbelii nu-și reglează zborul cu ajutorul busolei. Numai că zborul porumbelilor este un fenomen natural, nu o operă de artă. În vreme ce în natură porumbelii sînt destul de brutali, în tabloul lui Picasso exprimă ideea de Pace. O trăire nu trece în expresie decât călăuzită de un concept.

Nu există faptă de cultură lipsită de stil. Orice expresie este făurită într-un anumit stil. Cu decenii înainte ca Roland Barthes să scrie că nu e posibilă o lipsă totală de stil, ci doar un stil al lipsei totale (Écrivains et écrivains, în „Arguments”, 1960, nr.3), Lucian Blaga preciza: „Avem motive să presupunem că omul, manifestându-se creator, nu o poate face altfel decât în cadrul stilistic. În adevăr, frecventînd mai stăruitor istoria culturii, istoria artelor, etnografia, dobindești impresia hotărâtă că în domeniul manifestărilor creatoare nu există vid stilistic. Ceea ce pare lipsă de stil nu e propriu-zis «lipsă», ci mai curînd un amestec haotic de stiluri, o suprapunere, o interferență. O situație caracterizată prin termenul «amestec haotic» e în sine destul de precară, dar nu contrazice teza noastră despre imposibilitatea vidului stilistic” (Orizont și stil, 1936, p.8). Și Lucian Blaga nu cunoștea încă „Limba de lemn”, vorbită și scrisă în „stilul lipsei totale” și nici conformismul cultural, instaurat, mai tîrziu, de regimurile totalitare.

Vorbirea este instrumentul cu care individualitatea umană, folosind limba comunității în care trăiește, își transformă propriile experiențe în expresii proprii. Fiind o împletire între individual și social, vorbitorul nu comunică numai anumite cunoștințe despre realitate, ci și atitudinea sa față de realitatea cunoscută. Folosind în felul lui limba comunității căreia i se adresează, vorbitorul se exprimă într-un anumit stil. Cînd însă ascultă de o limbă de lemn, ritualizată de Puterea politică pentru a împiedica ivirea unor idei noi, vorbitorul nu mai „vorbește”, ci imprumută doar glasul lui unor expresii gata făcute, de mult impersonalizate, care mai degrabă se vorbesc decât sînt vorbite. De aici, aparența vidului stilistic, care nu este decât stilul lipsei de participare cognitivă și afectivă a vorbitorului, stilul indiferenței față de

cele rostite. Și mai penibilă decât rostirea „albă” a limbii de lemn este mimarea spontanității și a autenticității de către vorbitorii ei: intonația, ritmul, debitul, accentul, mimica, gesturile, menite să exprime atitudinea vorbitorului față de cele ce spune, sună fals și chiar ridicol, ca într-un film în care sunetul și imaginea sînt desincronizate. Platitudinile, care sînt, în cel mai bun caz, inteligența altora, trebuie rostite modest și nicicum cu o trufie nemotivată. Tot atît de supărătoare este și rostirea solemnă a unei banalități.

În vreme ce dominația socialului asupra individualului duce la platitudine, sfidarea socialului de către individual duce, în cele din urmă, la ermetism. Stilul se constituie în tensiunea dintre individual și social, dintre constrîngerea socială și libertatea individuală, oscilînd între platitudine și ermetism. Între un stil la 0° și celălalt la 40°. G.G. Granger se întreabă dacă nu cumva „misterul creației estetice nu vine, în cele din urmă, din faptul că opera de artă tinde să reveleze nu numai o universalitate fără concepte, ci și o individualitate conceptualizată?” (Essai d'une philosophie du style, 1968, p.7). Oricît de diferită ar fi o experiență, expresia ei nu poate să rețină decît ceea ce poate deveni comun și, ca atare, comunicabil. „În cele din urmă, numai Adam posedă limbajul autentic. Este însă adevărat că el scapă de necesitatea comunicării...” (Michel Beaugrand, în Temps modernes, 1968, p.1950).

Prin stil se realizează atît aportul societății la dezvoltarea individualității, cît și contribuția individualității la prosperitatea societății. Nici o trăire individuală nu devine idee generală fără participarea limbii pe care o vorbesc ceilalți. Limba nu e veșmîntul ideilor, ci corpul lor. Prin limbă, societatea participă la făurirea celor mai originale idei. Cele mai intime gânduri sînt construite în limba unei anumite comunități. Selectînd anumite cuvinte și însirîndu-le potrivit propriilor intuiții și simțămînte, individualitatea silește limba comună să spună ceva nou. Argezi a folosit aceeași limbă ca și noi. Trăind într-o anumită societate, care vorbește o anumită limbă, individualitatea se folosește de valorile stilistice ale limbii comune pentru a-și făuri stilul propriu. Dar și valorile stilistice ale limbii comune sînt, la origine, creații individuale generalizate. „S-a pus uneori problema stilului diferitelor limbi naționale. Acest stil se realizează prin toate mijloacele de care dispune creația artistică individuală” (Tudor Vianu, Probleme de stil și artă literară, 1954, p.206). Iar ceva mai departe, Tudor Vianu precizează: „Toate expresiile limbii populare sînt, desigur, citate generalizate, pentru că toate trebuie să fi apărut mai întîi unul creator individual de expresie” (ibid., p.207). Conștiința de sine trece însă neapărat printr-o limbă comună.

TRANSFORMAREA unei experiențe într-o expresie este un proces profund și exclusiv individual, dar care nu se poate desfășura decît cu ajutorul unei limbi comune, mereu îmbogățită cu contribuțiile individualităților creatoare. Numai individualitatea este creatoare; societatea nu poate decît să ajute și să generalizeze creațiile individuale. Creația este un act intră-individual, nu inter-individual. Vorbînd despre poezia populară, N.Iorga spunea încă în 1910: „Unul singur a trebuit să afle însă cîntecul. Acel unul singur avea nevoie de dînsul pentru iubirea, dorul, ja-

GRILL
FRENARD
(Germania)

lea, blăstămii lui de atunci și el nu înțelegea să păstreze vreun drept de stăpînire asupra cîntecului pe care oricine-l putea întrebuița, pentru o simțire asemenea cu a lui, cum el însuși ar fi făcut-o dacă ar fi găsit cîntecul ce se potrivea cu starea lui de atunci în gura altuia” (Pagini alese, 1965, p.112). „Creația colectivă” este o contradicție în termeni, după cum „creația individuală” este un pleonasm; colectivă nu poate fi decît însușirea, răspîndirea sau colaborarea creațiilor individuale. În ultima analiză, stilurile naționale își au organizarea în stilurile individualităților creatoare ale națiunilor. Evident, trebuie să se țină seama că „deși faptele de stil exprimă individualitatea scriitorului, nici unul dintre acestea nu este singurul inventator al tuturor mijloacelor lui stilistice. O parte din aceste mijloace provine din tradiția literară, mai cu seamă din munca generației anterioare de scriitori” (T.Vianu, op.cit., p.220). Fără originalitatea înaintașilor n-ar fi existat nici originalitatea urmașilor. De altfel, vocabularul și morfosintaxa oricărei limbi sînt figuri de stil uzate și gramaticalizate, intrate în vorbirea curentă.

Așadar, prin stil, oamenii comunică nu numai cunoștințe general-umane, ci și atitudini particular-naționale și individuale; stilul științific tinde să restrîngă comunicarea la mesajul ei cognitiv, iar stilul artistic încearcă să comunice cît mai mult din atitudinea vorbitorului față de realitatea despre care e vorba. Este însă o deosebire esențială între carența afectivă și morală a unor expresii științifice și vidul informațional al unei limbi de lemn, care nu se mai adresează nici minții, ci drează voința maselor. Prezența sau absența participării afective deosebeste arta de știință, dar nicicum artistul de savant: pasiunea căutării și bucuria găsirii sînt la fel de intense, dar strigătul „Eureka!” a intrat doar în biografia lui Arhimede, nu și în legea cufundării corpurilor.

Nu este încă lîmpede legătura dintre stilul literar și stilurile celorlalte arte, în primul rînd plastice și muzicale. „Să fie numai o coincidență asemănarea (teoriei

nelimitate a lui Einstein despre univers) cu tendințele abstractizante ale artei contemporane?” (Lucian Blaga, *Filozofia stilului*, 1924, p.76). Nu cred că este o simplă coincidență nici sincronia unor tendințe contemporane ca roman fără personaje, poezie a tipetelor, muzică a zgomotelor, pictură a petelor, sculptură a lucrurilor ieșite din uz, vestimentație a zdrențelor, isterizarea dansului, ștergerea deosebirilor dintre bărbat și femeie, căutarea omogenului și respingerea diferenței etc. etc. Toate exprimă nostalgia indistinției primordiale, dorința întoarcerii la indiferența naturii, refuzul oricărui sens și al oricărei valori, tentația cufundării în masă, încercarea de a ieși din tensiunea dramatică dintre bine și rău, just și injust, adevăr și eroare, frumos și urit. Toate exprimă deznădejdea stîrnită de eșecurile altor idealuri.

Este adevărat că arta literară dispune de un număr fix și restrîns de elemente și reguli pentru a-și alcătui mesajele ei — fonemele vorbirii și literele scrierii alfabetice — în vreme ce celelalte arte nu sînt obligate să asculte de nici o gramatică; numărul sunetelor, culorilor și figurilor este nelimitat, iar regulul nu există. Dar artele muzicale și plastice își au izvorul în vorbire: muzica dezvoltă tonul, debitul, ritmul, accentul rostirii, iar plastica, mimica și gesturile care o insotesc. Și oricîtă autonomie și-ar cistiga, artele nu ajung niciodată la o totală independență față de vorbire. Să nu uităm că de creație nu sînt capabile decît cuvîntătoarele. Orice operă de artă exprimă gânduri care se formează inevitabil într-o anumită limbă: Enescu compunea româneste și Grigorescu picta româneste. Strădania de a ocoli orice gînd și deci orice limbă pornește tot de la un gînd: anti-gîndirea nu e non-gîndire. Artă aleatorie exprimă speranța iluzorie a individualității într-o libertate nelimitată.

„Opera fiind un irațional captat, un inteligibil” (G. Călinescu, *Aproape de Elada* 1985, p.136), stilul este modul în care se întineste individualitatea cu societatea.

Henri Wald

Elena Văcărescu — patru conferințe

EU ZINA as numi fiintele ale căror chipuri cu totii le păstrăm în cuget învăluite în fascinația puternică ce-o exercită asupra sufletelor și care, prin forța trecutului lor, se reînchează în prezentul pe care pun stăpînire, ca și cum ar mai aparține încă vîetii”, scrie Elena Văcărescu. O carte incintă, o mare noastă poezie. **Hoinari în țara zinelor**, ne oferă Ileana Scipione, care semnează traducerea din limba franceză, prefața și pertinentele note. Este vorba de patru conferințe ținute de Elena Văcărescu, în cadrul ciclului **Frumoasele călătorii**, la Universitatea des Annales, în 1925, și publicate apoi în revista aceeași, celebra **Conférence**, sub titlul global **În țara zinelor**.

Prima conferință, **Merlin Vrajitorul și Viviana**, ne cufundă în universul feeriei și magic al romanelor cavalești din ciclul breton, cunoscute și ca **Romanele Mesei Rotunde**, dominate de miraculos și de sentimente misterioase, dintre care iubirea, mai ales, este de o esență supe-

rioară și invincibilă. Personaje ca zîna Viviana, zîna Morgana, regina Guinever și reductibilul vrăjitor Merlin retrăiesc, prin cuvintele Eleni Văcărescu, în Minunata Pădure Brocéliande.

A doua conferință ne transpune în lumea **Basmelor** și Perrault, în care de asemenea au un rol însemnat zînelor: cea care a vizitat-o pe Cenusașeasă, cea care a salvat-o din somnul de un secol pe Frumoasa din Pădurea Adormită, Zîna Liliacului și zîna care sosește atunci cînd își dă duhul Pasărea Măiastră. „Aceste zîne, spune la un moment dat Elena Văcărescu, se deosebesc prin aceea că au fiecare o personalitate marcată și distinctă și că, atunci cînd le descrie, cel ce ni le prezintă [Charles Perrault, n.n.] probabil s-a gîndit la cineva, la o anume doamnă din vremea sa care, ea însăși, în acea împrejurare, dacă ar fi avut puteri, ar fi fost în stare să procedeze ca o zîna”.

A treia conferință, intitulată **Insula fermecată**, transportă cititorul în lumea nordică, în Țara Zinelor Irlandei („care neîndoielnic este patria curcubeului, a veseliilor curate și a vîetuirii ideale, unde simțămîntele omenești una se fac cu văzduhul și unde orice simțire numai din cugetare și cercetare pornește, o țară de muzică fără răgaz fermecată...”, spune autoarea) și, mai departe, în aceea a bas-

melor lui Andersen, dominată de Mica Sirenă, acea „vesnică poveste, în care dragostea și moartea se împletesc”.

Ele se împletesc, dramatic, fatal, și în lumea miraculoasă a mitologiei scandinave, reinviată în a patra conferință, **Walkiria**, străbătută de aceste „crîncene și fără de îndurare zeițe” fecioare. „cu-nclătătoare ale lor plete în vînt, cu nemlăoșe ale lor priviri mai azurii decît zorii ce fiordurile străjulesc, mai neînduplecate decît platoșele pe care la pieptul lor pavăză le pun”; dintre ele Brunhilda, o clipe „fiind femele” și induloșindu-se, face excepție, menită tocmai de aceea să cunoască și să împărtășească suferințele femeilor pămîntene.

Farmecul și prospețimea celor patru conferințe — accentuate și pe alocuri de paranteze ca **Vii aplauze, Risete, Aplauze îndelungi**. **Și numeroase rechemări în scenă**. Flori sînt aduse pentru strălucitoarea **vrajitoare Elena** — reinviată nu numai atmosfera ce prezida celebra, în epocă, **Universitate des Annales**, dar și admirația, prețuirea de care se bucura, în Franța, marea noastră compatriotă. Dar nu numai în Franța și la Paris a strălucit numele ei timp de peste șase decenii. Ca reprezentantă a țării noastre la Liga Națiunilor, Elena Văcărescu își impresionează necontenit colegii. Și este cu atît mai surprinzător faptul — remarcă pertinentă de traducătoarea și îngrijitoarea ediției — că la **Universitate des Annales** conferințara nu s-a ocupat și de zînelor noastre românești din basme, cînd

avem nenumărate dovezi ale „propagandei” neobosite în favoarea culturii noastre pe care a desfășurat-o urmașa Văcărescuilor la Geneva. Despre această „propagandă” avem la îndemînă cel puțin două exemple, mai puțin cunoscute.

Julio Dantas, un mare nume, devenit clasic al dramaturgiei portugheze din secolul al XX-lea, contemporan cu Elena Văcărescu la Liga Națiunilor unde reprezenta Portugalia, a scris piesa, publicată postum, **Catedrala**, în care a preluat neîmblicat legenda Minăstirii Curtea de Argeș, botezîndu-și personajele cu nume autentice românești, ca: Manole, Petrică, Nicolai, Salonia, Leana, Zîna, Iorgu etc. Regretatul profesor Victor Buescu de la Facultatea de Litere din Lisabona a pre-supus, la vremea sa, că Julio Dantas a cunoscut legenda și onomastica românească prin frecventarea, plină de admirație, a Eleni Văcărescu, la aceeași Societate a Națiunilor, dedicînd chiar poezii citeva articole de mare prețuire.

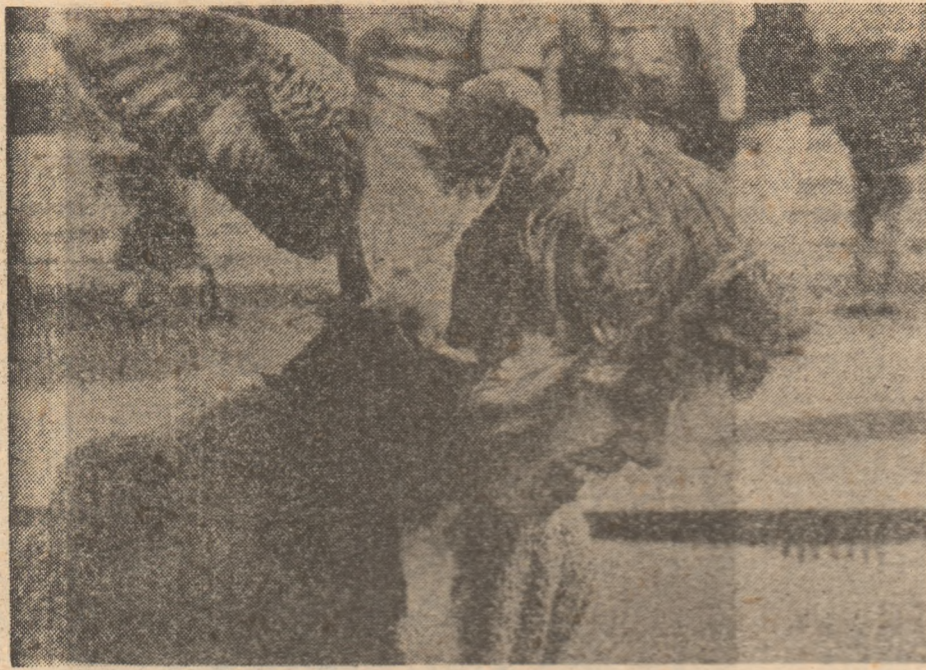
Al doilea exemplu de iradiere neașteptată a culturii românești prin intermediul marii noastre ambasadoare culturale la Geneva mi-a fost relatat de Matei Călinescu. Întîlnindu-l în ultimii ani de viață pe Borges, acesta, cînd a aflat că este român, i-a recitat din versurile Eleni Văcărescu...

Cartea oferită de Ileana Scipione ne face părtași fermecați la acest periplu prin Țara Zinelor.

Micaela Ghișcu

Elena Văcărescu, *Hoinari în țara zinelor*, Vol. 1—2, București, Editura Retromond Eli, 1991.

VLADIMIR POKORNY (Republica Cehă și Slovacia)

LIMBA ROMÂNĂ

Reflecții... ortografice

1. HOTĂRÎREA „PREZIDIULUI” Academiei Române de a permite — oficial — în România, întrebuințarea a două sisteme ortografice, cel din 1932 și cel din 1953, conferă limbii culturii noastre naționale, actuale, o caracteristică rar întâlnită: laxismul. Sau, altfel spus, incapacitatea unei opțiuni cultural-politice.

De bună seamă, referințe — în acest sens — în trecutul scrierii corecte românești se pot face. Nu-și „permitea” oare intelectualitatea din Iași, în frunte cu Alexandru Philippide — alături de G. Ibrăileanu și de cei de la „Viața Românească” — să ignore recomandările oficiale ale ortografiei academice din 1932? Nu scria oare Ovid Densusianu, la București, altfel decât scria la Cluj, Sextil Pușcariu? Era vorba, desigur, de l. de ă, de sunt — sint etc. Dar acestea erau lupte de giganti! Mări și legendari oameni de cultură români își căutau concepții și originalitate în mînuirea scrierii comune... Dreptul lor! Se păstrau „moldovenism” (pină la G. Călinescu care scria nobeț, contimporan), se afirma, emfatic, latinitatea (de altfel, evidentă), se păstrau tradiții etc...

Dar o normă academică EXISTA! Elevul, studentul, omul culturii de toate zilele și, bineînțeles, străinii care se interesau de limba noastră aveau la îndemână — criticat sau nu — un „îndreptar” al scrierii „corecte” românești. Cultura noastră națională avea o altitudine, un sens, o „lege”. Lipsa de respect devenea — în consecință — o problemă individuală, de opțiune personală.

2. ESTE DREPT, o situație asemănătoare nu putea fi întâlnită, în limbile românești occidentale, decât cu secole înainte. În instabilitatea scrierii din Evul Mediu, Francezii își rezolvau oscilațiile ortografice încă de prin sec. XIV—XVI, în Italia, Pietro Bembo (1470—1547) și a sa „questione de la lingua” stabilește normele limbii „toscană-italiene, în termeni naționali (Academiile italiene, Della Crusca și del Lincei nu au avut, în general, decât un rol cultural, nu unul normativ). Dar cultura modernă europeană — începînd chiar din epoca liberalismului — și-a impus coerența unei scrieri unitare a „națiunii”. Noi, Români, întîrziem! Ieșeam, tîrziu, din zona culturii slavo-grecești, trecusem, tîrziu, la scrierea cu caractere latine și ne găseam distribuiți, cultural, în mai multe arilii geo-politice (Mitteleuropa, Balcanii și Rusia), fiecare cu o problemă proprie. Aveam dreptul să „întîrziem” unificarea culturii noastre scrise — tot astfel cum afirmam, tîrziu și nu prea ușor, unitatea noastră națională. Studiul lui Titu Maiorescu, Despre scrierea limbii române (1866—1873) consacra direcțiile unui îndelungat drum spre unitate, în cultura românească.

3. CARE SINT, în definitiv, constantele ortografiei noastre? O asemenea întrebare este necesară, din cînd în cînd, în istoria culturii românești.

Răspunsurile ne vin din negura veacurilor.

Mal întâi, o scriere aptă a reprezenta vorbirea — prin invocarea legăturii între literă și fonem — așa cum, în definitiv, scrierea românească cirilică ne obișnuise (chiar dacă aplicarea alfabetului slavon la scrierea limbii române întîmpinase greutăți legate de diferențele dintre sistemele fonematice slave și cel românesc). Consecință: ignorarea — sau înlăturarea — inițiativelor culte, istoriciste, etimologice, în scrierea limbii române.

În al doilea rînd, o ortografie respectînd tradiția și chiar neologismul (în grafia cuvîntului străin). Nu am scris noi, întotdeauna, obște (grupul -hș- se pronunță obligatoriu -ps- l) și examen (desi pronunțăm -gz-; cf. lt. esame), pentru că astfel se scria în limbile de origine? Să adăugăm grupul -sl- (slab, slav, măslîne) oscilînd între pronunția originală și -z- (ca în italiană l)

Scrierea cu caractere latine — care se

afirmă, dreptat, în perioada 1760—1840 — este de asemenea o constantă și rezultat al materializării unei apartenențe la romanitatea occidentală, — considerată latinitate —, în limbă mai întâi, franceză ulterior. Măcar trec, într-un circuit intraromânesc, de la Școala Ardeleană la L. Holban, de la Școala de la Muntele la Melchior de G. Așchii, Al. Russo, C. Negruș, în numele „Daciei literare”, care adună cultura românească din toate provinciile românești — și, odată cu ea, pe Români. Rolul important — ulterior — al lui Titu Maiorescu trebuie înțeles într-o asemenea evoluție.

4. DAR CARE au fost urmările? România Mare — victorie urfîcîrîi naționale, aspirație noastră seculară — nu a eliminat deosebirea de tradiție culturală. Sextil Pușcariu, pe de o parte, Ovid Densusianu, Al. Philippide și Viața românească — (cu l. ă), pe de altă parte, nu voiau să recunoască autonomia ortografiei românești. Se continua a se scrie — prin intermediul ei — dreptul de afirmare al unor adevăruri evidente: frumoasa idee de a fi Români, cu ă sau de a scrie sunet, precum latinii... Erau lesnii împotriva romanității românești — scriind mai departe, Români — sau nu voiau să urmeze sfatul de a lăsa în secolul al XIX-lea? Simțea oare Sextil Pușcariu mai mult decât Ovid Densusianu amenințarea străine — sau dubii — privind recunoșterea originii noastre latine? Întrebări laudabile!

De aici provin toate amănunțile ale ortografiei academice din 1953! Prin-o politică agresivă, Al. Graur și colaboratorii săi au, academicienii și astăzi îl vorau să vadă, din ordin comunist sovietic, la ortografia din 1932 un act „latinității”, „naționalist” etc. care trebuia înlăturat. Cel care își mai aduce aminte de „discuțiile” de atunci (publicate prin Contemporanul și dirijate de nimeni altul decât M. Rădulescu) își aduce aminte chiar de „rețetele” nu știu cărei cititor care „nu înțelegea” de ce româna — care e o limbă slavă (v. articolul din Tezaurul Slava Cazacu, încercare de integrare a limbii române printre limbile slave, publicat în România literară 36 din 5 septembrie 1991, p. 7) a părăsit scrierea cu caractere slavone, care i se potrivise atât de bine! Eram teneția! Cititorul oarecare se numea Gh. Sova, dar era, în realitate, M. Rădulescu — iar cel care i se opunea era tîrziu asistent B. Cazacu!

În aceste condiții pro-sovietice slavofile, au fost create regulile ortografice românești din 1953. Profesorii de limbă română — cu l. — trebuiau să explice elevilor de ce mai este justificat de istoria grației românești ceea ce, de altfel, și N. Corbițeanu, din Basarabia — pentru d. sa „Republica Moldova” — susține în astăzi în articolul publicat în România literară, 34, din 22 august 1991, p. 7). Tot ei trebuiau să arate că nu ar fi fost nevoie ca Români, România să fie scrise cu ă, că trebuia să adoptăm „scrierea cum vorbim”, adică moldavice, stațione (dar nu poezie), să arate de ce filozofie (cu s — „pentru că așa se pronunță”) — coborînd, în acest fel, ortografia românească spre zonele necontrolate ale pronunțării românești, cînd culte, cînd mai puțin... Începînd însă din 1965, odată cu puterea crescîndă a naționalismului ceugugist — post hoc ergo propter hoc! — aceiași profesori trebuiau — dimpotrivă — să justifice elevilor de ce Români, România, românește făceau excepție de la regula scrierii cu l, ortografia limbii române primește „dreptul” de a scrie Români, România și derivatele române, românește cu ă, ba chiar și „libertatea” de a respecta și în numele proprii scrise astfel (Brăncuși).

5. BINEÎNȚELES, exilul românesc din Occident — în frunte cu Sever Pop, cu D. Găzdaru, dar și cu profesorul E. Coșeriu sau cu profesorul de la Universita-

LECTURI EMINESCIENE de Petru CREȚIA

Sonete.

PLECIND de la constatarea, scandalosă dar irefutabilă, că, de către cei mai mulți, Eminescu se citește puțin și se citește defectuos, cu mințile obnubilate de prejudecăți, de exaltări și de lene intelectuale, ne-am gândit că România literară este locul potrivit pentru a-i obişnuii pe cititorii lui Eminescu cu mica strădanie a unei lecturi atente și supuse la obiect. Analizele care urmează nu sînt mult altceva decît un fel de a citi împreună cu cititorul, însoțindu-l cu răbdare în strădania lui.

Și ne-am gândit să începem cu sonetele, un grup de 31 de poeme scrise în forma fixă îndelung consacrată de tradiția europeană cea mai înaltă, încă din al doisprezecelea veac, răspîndită și cultivată în Italia, în Spania și în Franța, în Anglia și în toate celelalte țări germanice. Poezii de patruzeci și două versuri iambice a câte unsprezece silabe, grupate în două catrene și două terține în care se operează doar cu patru perechi de rime feminine împletite de obicei după schema abba, baab, ede, ded.

În analizele care urmează se va începe cu Iambul, un sonet oarecum programatic, urmîndu-se apoi cu cele 22 de sonete lirice și cu cele 8 sonete satirice, seriate fiecare cronologic după data ultimei redactări. Textul acestor ultime redactări a fost revizuit direct pe manuscrisele poetului, iar erorile, nu neînsemnate, ale tradiției editoriale de pînă acum au fost îndreptate. După cum se poate citi pe facsimil, (ms. 2261, f. 136) Eminescu însuși avea de gînd să-și adune sonetele într-un întreg autonom, iar această prezentare a sonetelor, a tuturor și numai a lor reprezintă, în așteptarea unei ediții, o împlinire a dorinței sale.

Eminescu n-a scris sonete nici în prima tinerețe, nici în ultimii săi trei ani de activitate. Începe la Berlin, în 1873, cu două sonete închinete mării, urmează apoi doi-trei ani de întrerupere după care, între 1876 și 1880, scrie toate celelalte 29 de sonete.

Deși, în limba sa proprie, nu avea tradiție, Eminescu se așează, cu aceste 31 de sonete, ori cu bună parte dintre ele, printre marii sonetiști ai lumii. Că l-a atras această formă nu e de mirare din partea unui poet care experimentase unele dintre cele mai dificile tipare, metrul sahic și alcaic, gazetul arab, terținele dantesci, glosa, alături de hexametru epic, de albi endecasilabi shakespeareieni, de alexandrinii unei seculare tradiții clasice și clasicizante și de altele chiar, printre care unele încercate și izbutite numai de el. În toate acestea cineva mai mic decât el n-are să cadă pradă simplei forme, lui însă și geniului său i-au căzut pradă formele și constrîngerile lor, cum i s-a supus și limbajul popularului și înaintașilor săi, ca unuia care, atît de bogat în izvoare, era însăși forma și însăși limba.

IAMBUL

De mult mă lupt cînd în vers măsura
Ce plină e ca toamna mierea-n faguri,
Ce s-o aștern frumos în lungi șiraguri
Ce fără piedeci trec, sunînd, cezura.

Ce aspru mișcă pinza de la steaguri
Trezînd în suflet patima și ura
Dar iar cu dulce glas îți împlie gura
Atunci cînd Amor timid trece praguri l

De l-am aflat la noi a spune n-o pot,
De poți s-azi în el al undei șopot,
De e al lui cu drept acest preambul,

Aceste toate singur nu le judic,
Dar versul cel mai plin, mai blînd, mai
pudic,
Puternic iar — de-o vrea — e pururi
iambul.

L-AM AȘEZAT, din motivele enunțate, în fruntea culegerii, deși datează din însuși miezul perioadei în care Eminescu a scris sonete și deși nu se referă explicit la forma sonetului, ci doar la ritmul său iambic, pe care îl are în comun și cu alte structuri prozodice. Dar Eminescu însuși îi spune preambul.

Cînd se va scrie despre conștiința poetică și artistică a lui Eminescu, un studiu atît de necesar, analiza Iambulului se va cuveni să aibă un loc privilegiat, ca unul dintre cele mai explicite și totodată mai desăvîșite în sine:

E poezia unui meșteșugar în vechi luptă cu forma (De mult mă lupt cînd în vers măsura), dar a unui meșteșugar fericit de izbîndă, îndrăgostit de o cadență care i se potrivește în tot ce are de spus, fie de iubire, fie de ură, în pleniudinea lor, puternică sau blîndă. Și indiferent de alte determinări sau îndreptări, în pura exuberanță și eliberare a celui care zice aștern frumos în lungi șiraguri / Ce fără piedeci trec, sunînd, cezura, ca într-o eliberare infinită, sensibilă în însăși curgerea versurilor, a bucuriei de a scrie bine. Știa că scrie bine și era mîndru de asta într-un chip himeric.

Ca cele mai adesea la Eminescu, imaginile sînt coerente, în cazul acesta legate de o fluiditate tot mai rarefiată, cu toate treptele ei, pînă la vînt: mierea-n faguri, al undei șopot, cu dulce glas îți împlie gura, Ce aspru mișcă pinza de la steaguri.

tea din Copenhaga, Eugen Lozovan — vedea în ortografia din 1953, „slavizarea” limbii române scrise, „destrucția” caracterului național latino-romanic etc. Discuțiile s-au reînceput și în anii exilului masiv, după 1969, cînd intelectuali români (exilați mai de curînd) apărau totuși — ca inefensive (după adaosul Români, România) regulile ortografice din 1953 — spre surprînderea celor din vechiul exil.

6. IATA DE CE credem că, afară de rațiuni științifice-lingvistice — legate de tradiția scrierii românești (de ex. i este o continuare a semnului slavon românesc i care nota, în textele noastre vechi, fonetismele ia, ia, sau numai i) — nici Sextil Pușcariu, nici O. Densusianu, nici lingviștii și intelectuali țeseni nu au avut în vedere „afirmarea” sau „diminuarea” evidentei origini a limbii române din latinitate, nici apartenența ei la romanitate. Nu intrau în vederile lor: asemenea subtile subterfugii! Ei construiau o ortografie conformă cu istoria limbii noastre și cu tradiția scrierii în românește.

Dar ascunse bănuțeli erau bine înțerate în mintea academicienilor republicii populare române care-și acuzau predecesorii de păcate nefăptuite! Anti-latinitismul era la modă. Al. Graur socotea, pe atunci că Sextil Pușcariu inventase cuvîntul *prat* pentru că era partizanul unui latinism exacerbat. Eroare! *Prat* exista în graiurile transilvănene... Ortografia din 1953 a fost mai ales o decizie împotriva lui Sextil Pușcariu, împotriva așa zisului „latinism” și a regulilor ortografice din 1932, care, fără a fi perfecte (nici o ortografie nu-i perfectă!), își stabiliseră o oarecare tradiție și continuitate. Și, bineînțeles, aveau privilegiul libertății științifice. Ortografia din 1953 a întrerupt o asemenea continuitate, în numele unor acuzații false și a unor cedări „democrat-populare”. Se urmărea o „de-latinizare” clamantă (pentru că stăpîniți

sovietici să-și înalte în grad subalternii) a unei ortografii care nu mai trebuia să urmeze tradiția scrisului românesc, în tranzițiile și vicisitudinile sale istorice.

7. DAR NI S-A PĂRUT oare ortografia din 1953 nouă, celor care au folosit-o — obligatoriu în cultură, în școală — o încercare de „slavizare” a limbii române? Dimpotrivă, uneori urcam în istoria limbii române și justificam pe sînt — explicînd diferența dintre sînt și sunt (acesta din urmă, scris de intelectuali ardeleni din sec. XVIII—XIX, sînt precum fîn și riu). Nu am fost, pare-se, „slavizați” urmînd regulile ortografice din 1953, tot astfel cum nu eram mai „latinizați” sub cele din 1932... Ortografia ni se părea o operație autonomă — și, într-adevăr, autonomă ar fi trebuit să fie!

8. IATA de ce hotărîrea „Prezidiului” de a lăsa în liberă fluctuație cele două sisteme ortografice ni se pare aberantă. Ce vor preda profesorii elevilor? Ce vor învăța cei ce trebuie să-și însușească scrierea corectă românească?

Ce vrea, în fond, Academia? Să nu supere pe „slavizanții” (sau „slavo-filiții”) care se tolănesc încă, inutil, pe foliolele ei sau să nu supere pe „naționaliștii” infocați, care cer „latinizarea” ortografiei? Ca și cum ortografia limbii române ar mai putea fi — în libertate — un simbol al unei ideologii — cum credeau Al. Graur și colaboratorii săi... Ortografia este un act științific autonom.

„Prezidiul” Academiei nu vrea să se pronunțe cu fermitate într-o problemă atît de simplă — științifică simplă — pentru că își păstrează încă mecanisme și structuri ce ar trebui să aparțină trecutului. Și pentru că voia să urmeze oscilațiile guvernului...

Consecințele se vor vedea în curînd.

Alexandru Niculescu

Cumpănire și semnificație

SE POATE FACE, cred, o analogie între „buna tradiție ardelenescă” a unor scriitori stăpiniți de „obsesia eticului”, după cum notează Marian Papahagi și o anumită disponibilitate critică (a criticilor de literatură) legată de aceeași „bună tradiție ardelenescă”. Țin, însă, să precizez: nu este o calitate posibil de identificat prin constante de ordin genetic, ci se referă la un anumit spirit al fiecărui subspațiu cultural românesc. Ardelenii buco-reșteni nu-mi par a se asemăna cu cei clujești, după cum „nume” mai meridionale ale criticii de literatură clujești nu-mi par a putea fi apropiate de identitatea culturală (literară) a colegilor munteni. Aceștia din urmă au vocația comentariului stilistic, insistă, mai ales în poezie, asupra caracterului instrumentalist al operei, ca și cum scriitorul ar fi un instrumentist și iar literatura acestuia — instrumentul „de interpretat” (în sens muzical) literatură, asupra tonurilor și tonalităților, sensibili la dozașul timbreilor. Critica literară „de bună tradiție clujeană” mi-a produs, în ceea ce o privește, nedezmăniț, revelația unui instinct centripet, mereu însetat de semnificație și de conținut.

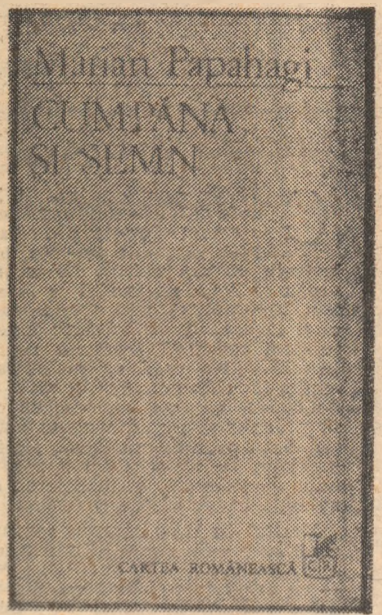
Distinsă critică Marian Papahagi îmi reconstruie întru totul pe care am desoris-o mai sus sub forma unei ipoteze. Ultima carte a sa, *Cumpănă și semn*, reuneste texte critice publicate de-a lungul a peste zece ani în revista *Tribuna* de la Cluj. Coerența volumului urmărește efectul unei pledoarii, o pledoarie pentru semnificație, chiar și acolo unde am fi fost sau sintem chiar tentați să credem că procedul de literatură a exilat ideea de semnificație la granițele derizoriului. Nu este abandonată nici înțelegerea fenomenelor după rigoarea esențializată, muzicală (în sens structural), a identităților sintactice de ordin formal și conceptual. Studiile, dedicate fiecare cite unui scriitor, odată reunite sub semnul unei „istorii critice”, deci al unei viziuni critice integrate, își atenuază dimensiunea gazetărească. Oricum, exactitatea și performanța argumentului critic, dublate de o eruditie copioasă, transformă uneori o simplă cronică într-un text esențial de cea mai pură condiție. Lectura volumului de „critică” îmi evocă densitatea eseurilor Ioanei Em. Petrescu, dar fără îndolală, nu arareori, raportul poate sugera un joc invers al perspectivelor.

Cartea urmărește în același timp un

fir istoric al literaturii române după 1960. Citeva repere este titlul primului ciclu de articole a cărui unitate este reproducută de comentariul la opere post '60 ale unor scriitori (Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Gellu Naum, Marin Preda, Stefan Aug. Doinaș) provenind din generații mai vechi, sau a căror carieră literară debutase înainte de acest termen. Al doilea ciclu, *Spiritul și veghea*, reunește numele celor reprezentanți ai generației '60, doi poeți și doi prozatori de primă mărime, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Constantin Toiu și Augustin Buzura, iar *Lumea ca literatură* este un capitol dedicat unei literaturi a meta-literaturii și a livrescului. Ultimul ciclu de texte critice, referitoare la *Literatură nouă*, în special a scriitorilor din generația '90, este precedat de *Cumpănă și semn*, un grupaj de exegeze ale operelor unor scriitori ocupând poziția mediană, sau mai exact, punctul de articulație al istoriei literaturii ultimilor treizeci de ani: o generație la răscruce de drumuri, dispusă să facă „serviciul” decadentist al „literaturilor” premergătoare și să provoace, în același timp, imaginea schițată a celei viitoare.

Așadar, titlul cărții lui Marian Papahagi împrumută numele unuia dintre ciclurile incluse. Și nu întâmplător, pentru că elementul ordonator al textelor din acest al patrulea grup este acela al actului de creație înțeles ca efort și elaborare. Generația '70 reprezintă *Cumpănă* istoriei contemporane, în vreme ce universul său de semnificație este, după cum în mod vădit insistă criticul, unul bine *cumpănit*. Metafizicul se întretaie cu primele semne mai clare ale unui complex de luciditate și de erudite, influențele sînt diverse, epigonismul este un fenomen curent, iar conceptele de „manieră” și „manierism” revin aproape obsesiv în mai toate exegezele acestui ciclu. Se scrie o literatură rafinată, îndelung slefuită, cu o mîgală ce se ascunde adesea dincolo de exuberanța ludică a stilului. Sobru, intransigent față de el însuși, fără să clipească, criticul clujean nu își permite nici un relief în exercitiul critic, astfel încît să trădeze, prin entuziasm, preferințele intime de cititor, sau uneori de martor la desfășurarea fenomenului literar. Se poate ghici, totuși, o predispoziție a criticului, mărturisită prin voluptate de a pătrunde — așa spune visceral — condiția operei literare, de a o supune unui tratament nemilos, după tehnica ecorșului (termen de cîteva ori prezent în interiorul capitolului), fără a atinge, însă, simple performanțe didactice, sterile. Criticul nu va fi fost cre-

zut pe cuvînt atunci cînd, într-un ciclu anterior, puțin dezorientat de formula categorică a lui Gellu Naum prin care acesta zeflemisește „detestabila și detestata literatură”, promite să nu-l „dite” pe autorul *Zenobie*, limitîndu-se la o „dispunere coerentă” a sugestiilor „semnate pe tot traseul cărții”: discursul critic se va dovedi un veritabil denunt al lui Gellu Naum ca „producător” de literatură. Cu atît mai mult, pleiada de scriitori reuniți sub titlul grupajului *Cumpănă și semn* devine pentru Marian Papahagi pretextul unui examen de virtuozitate (trecut în etape dispartate, în coloanele revistei *Tribuna*) atît timp cît numitorul comun al textelor comentate se dovedește a fi, în viziunea interpretului, actual laborios, hiperintelectualismul. „Utopia „Gratuității” din care descinde Mircea Dinescu este turnată în formă, gravitate de sens”, încheie criticul studiul. Identitatea poetică a lui Ion Mircea se definește printr-o „severitate față de creația proprie (...), consecința unei laborioase și feroce căutări”: „a-parentul hazard ce învecinează termenii unei incompatibilități pînă la barochism nu e niciodată rodul dictului automat”. Referindu-se la volumul de versuri *Alteorii* al lui Dinu Flămînd, criticul notează: „am întîlnit foarte rar în poezia nouă o asemenea capacitate și știință a construcției versului”. Revenind asupra poeziei lui Mircea Dinescu, mai evident decît oriunde altundeva, intruziunea unor sintagme critice aparținînd lui Nicolae Manolescu și Eugen Simion provoacă acel contrast în aprecierea atitudinilor critice specifice, semnalat în debutul cronicii de față: „în versul „inalții potrivii micii funcționari” (*Pisicile din Vatican*), al doilea adjectiv comentează ironic și „cantitativ” metaforele consolidate sociologic ale celorlalte două, ce-l îndrează simetric; (...) în «există undeva exilat un tremvai / fără clase, alfabet și obez» (*Pervon*), al doilea atribut apare condiționat evident de o reinterpretare intenționat polisemică a sintagmei precedente (...) În cronica sa, criticul Nicolae Manolescu a reamintit cu multă finețe amprenta stilistică a acestui gen de poezie, unde se recunoaște «Stilul vîlcăreț, prăpăstios, luat de poezii primei părți a secolului trecut sau în poezia populară, (...)» Eugen Simion remarca, într-un foarte echilibrat studiu dedicat poetului, că în lirica acestuia «sarcasmul ia forma unui alert stil al insolenței». Stilistic vorbind, Marian Papahagi trăiește unele nostalgii unei dexterități „impresioniste”, totuși fără falsul complex al unei neluștinări.

MARIAN PAPAHAĞI rostește cu ani înainte de decembrie '89 cuvinte proaspăt banalizate: „dezbatere asupra libertății și a manipulării omului”, „problemă de morală a istoriei, dar nu ca analiză sociologică a dictaturii, ci ca analiză psihologică (și ficțională) a dictatorului”. Desigur, este vorba despre Paul Stefan din *Delirul lui Marin Preda*, agentul unei anume „teme a povestitorului”. Nu pot să nu remarcesc și acea calitate a discursului critic capabil să urmărească fără ostentație și subversivitatea literaturii (*Obsesia eticului* la Augustin Buzura) pe care o notează discret dar nu fără transparentă. El se alipește de citatul literar, interacțiunea celor două texte trădînd tensiunea dramatică a ambelor, aflate în situația de a provoca cititorului fine deducții. Descopăr că, de fapt, acesta este tonul pe care critica ar fi putut să-l adopte azi. Un mod de a „sugera” transparenta lucrurilor, fără agresivitate, și fără a mîna „apreț la lettre” o atitudine radicalistă în receptarea critică. În fond, acesta este adevăratul act critic. Nu cel ce dă verdict sau clarifică situațiile sau subtilitățile, ci acela care, înțelegînd profund natura fenomenului literar (sau poetic), îl preia, fără a-l explicita și îl reformulează la un alt nivel de interes cultural, conferindu-i un nou învelis, neliterarizat, încă literar, totuși. Densitatea și complexitatea formulei critice nu exprimă în cartea lui Marian Papahagi, nici oral, nici disidentă, ci face proba unei profunde vocații a profesiei.

Sebastian-Vlad Popa

PREPELEAC

Stan, Gheorghită, poate Ionică...

EUN SUBIECT greu pentru psihanaliză și literatură dorința aceasta a unor șefi politici care propovăduiau modestia, simplitatea, egalitatea tuturor, de a înfrunța veșnicia după modelul faraonic. În general, ei fuseseră niște oameni cu o cunoaștere redusă, dacă nu semi-analfabeți, sau cel mult autodidacți, mîndrindu-se cu „școala vieții”. Slăbiciunea lor pentru lux, pentru o existență îmbelsugată și comodă contrasta izbitor cu ideile ce li aduseseră la putere; aduseseră nu-i bine spus — care li motivau, poate, ca ideologi, făcuți să ne impună o fericitate, de care nu aveam nevoie și pe care nu le-o ceruse nimeni. Că mincau incomparabil mai bine decît ceilalți, îngrășîndu-se vertiginos; că locuiau în spații boeresti; că vinau feudalicește urși, cerbi, mistreți aduși de mase în cătarea pustii, treacă meargă. Sînt slăbiciuni omenești. Și dacă sînt, prin acestea, da semne că mințea li se ascute, se scuza, se scuza... Deși, nu credem și nu vom crede niciodată într-un individ care una zice înainte de a se instala la putere și alta, cu totul alta face după... Să nu fim răi. Să admitem și asta. Cîți prieteni, modesti, draguți, înțelegători, săritori la nevoie mai deveniri, în urma cite unei funcții mai înalte căpătate, fiare?... Căzînd, ei redeve-

neau ce fuseseră și chiar dacă se întorceau la calitățile anterioare, nu-i mai credea nimeni, compromiși pe viață. O tristete uria, fiindcă sînt și tristeți frumoase, se citea în ochii lor. Cînd mureau, mureau ca toată lumea și erau îngropați, după regula generală, în rînd cu ceilalți în numele căroră odată și odată se înălțaseră. Rămîneau doar un pumn de cenusă cu o inscripție minusculă. Cenusă care, ce să mai spunem... Am văzut la T.V., după dezafectarea mausoleului, un militar vîrsînd din greșeală o urnă mică, și punînd apoi cenusa la loc, adunată de pe jos în pumni ca un pămînt de ghiveci... În schimb sicriile, babane, ale șefilor mari care nu și greșiseră cariera cu nimic pînă la capătul existenței lor impunătoare și care ieșeau acum din nou la lumina zilei, și ce zi, domnule, fără cascaval și cu 130 lei benzina, cum vituperava un nostalgic bătrîn bolșevic prezent la scena deschisă a desărtăciunilor, totul este desărtăciune. Vasăzică ofițerul care în toată nopții măsurase cu pasul și cu cronometrul în mină traseul, ultimul drum al lui Dej, spre a fi depus, cronologic, exact în minutul convenit, sub asiatorel arc de marmură, făcuse măsurătoare greșite... Cel mult dacă a rămas o pagină de ro-

man, imposibil de rupt sau de schimbat. Vasăzică aparatul frigorific, nu pentru muzică se instalase, ci pentru noi toți, care li și plătirăm din buzunarele noastre, dîrdîind...

CREȘTINI suntem, și latini pe deasupra, încît buzele noastre stau gata să murmure străvechii de morți nimie decît bine. Dar, în felul în care au fost îngropați, sînt ei, sau au vrut ei să fie cu adevărat morți?... Morți ca ceilalți?... Nu crezură ei, așa-zîșii dispăruiți, și cei ce le serveau cultul, că vor supraviețui legilor fizice, însoțindu-ne, înghețați, cu surisul în gură, pe noi și pe toți ce vor mai veni, în eternitate?... Exceptînd putrezirea lor fizică, — murîră ei într-adevăr?... Dispară ei de-a binelea din memorie, măruntăiele, cugetele noastre?... Dacă s-a mizat pe vreo nemurire, ea nu e oare aceasta? Faptul că porțretele lor gigantice legănuindu-se în mijlocul multimilor minate, figurile, ochii, urechile, gesturile precum și vorbele lor cel mai ades căzînte continuă să existe în noi, marcați pînă la capătul vieții noastre, în noi și-n viitorul ce va citi curioasă biata istorie a contemporanilor...

Cheltuială zadarnică. Nu era nevoie de nici un mausoleu. Nici de atîta marmură. Pe toți îi immormintară, de fapt, în noi.

ȘI IATA-L de la Mărășești, revenind la locul său firesc, pe Stan, pe Gheorghită, sau poate Ionică... Soldatul, eroul necunoscut. Cetățeanul cel mai umil, țărănul belit, și de vîu și ca simbol, de orgolioșii defuncți.

E, poate, cea mai mare repunere în drepturi a vremurilor din urmă; mai mare și decît aceea a celor ce, politic, li se cuvînt omului. — drepturi sfinte azi și pentru lichele. — desigur, n-am adus de dincolo de Mîlcov decît un schelet. Însă numai astfel, onorînd jertfa adevărată, dreptul oricui în țara asta va fi unul real și nu o minciună.

ABSURDITATEA a fost că nici unul din stăpîni de ieri nu trecuse pragul vreunei universități și nu făcuse nici o meserie cinstită. Ei nu aveau despre om decît o idee primitivă, de arendaș, preocupat numai de randamentul vitelor.

În 1945, la redeschiderea universității din Heidelberg, într-o Germanie ruinată, Karl Jaspers rostea această frază vrednică să figureze într-o Constituție universală a timpurilor ce vor veni cîndva...

Fiecare ființă umană este o valoare absolută. Nici o concepție științifică nu o poate defini în totalitatea sa. Cu alte cuvinte, omul este totdeauna mai mult decît ceea ce se știe despre el.

Principiu aplicat, perfect, numai de organele represivului. Însă pe dos, exact pe dos... Doar ele, în suspiciunea lor infinită, stiau de ce e în stare omul, și că omul, oricît de gros i-ar fi dosarul, este totdeauna mai mult decît ceea ce se știe despre el...

Constantin Toiu

Scrieri din diaspora

CIT de complexe pot fi impresiile ce le pot procura unele cărți! Cu volumul *Scrieri din diaspora* în față, am avut senzația, la sfîrșitul lecturii, că am asistat la un spectacol, vreau să spun nu numai la „viața” unor idei, fapt valabil pentru orice carte bună, ci și la ceea ce se înțelege îndeobște, în termeni teatrali, printr-o reprezentare scenică. Nu cred că metafora trebuie explicată, rațiunea justificativă este ușor de dedus, ceea ce socotesc că e necesar să precizez dintr-un început este accepția ei întru totul pozitivă. „Spectacolul” închipuit de această carte e într-adevăr unul de excepție, la încheierea căruia se aplaudă în picioare.

Meritul în înregistrarea acestui remarcabil succes revine în primul rînd, se-nțelege, textelor — în totalitate exemplare — ce se propun. Din acest punct de vedere, este incontestabil că *Scrieri din diaspora* reprezintă o zidire dintre cele mai prețioase înfăptuite la noi în acest an, autorii partiturilor numindu-se Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Emil Cioran, Virgil Ierunca și Ioan Cusa. Cînd „protagoniștii” poartă asemenea nume și sînt reuniți pe aceeași „scenă”, cine se mai poate îndoi de calitatea festivalului literar?

Textele din *Scrieri din diaspora*, cum se-ntîmplă cu marea literatură, nu se pot povesti, măcar că între ele este inclus și povestirea murvelă *Pelerina*, de Mircea Eliade. Acestea sînt pagini care plîng și la care se plînge. Se plînge pentru că ele implică mult dramatism și pentru că răscolesc în noi tristetea unor destine nefericite de acest secol nenorocit. Principala coloană de susținere a acestei realizări — *Ultimul cuvînt* — este un text de inegalabilă valoare științifică, documentară și umană, totodată. El reprezintă o bună parte din intervenția fără egal a aceluia care a fost și va rămîne pentru români Mircea Vulcănescu, în procesul intentat de regimul comunist, care l-a aruncat în închisoarea unde s-a sfîrșit ca un martir. Dacă n-ar fi fost decît aceste aproape 70 de pagini, și cartea în care figurează și-ar justifica existența în orice bibliotecă. *Ultimul cuvînt* este o strălucită expunere de economie politică, cea mai adîncă, exactă și lucidă analiză întreprinsă vreodată privind situația României în anii celui de-al doilea război mondial. Organizat pe capitole determinate de problematica și perioadele avute în vedere, materialul furnizează datele reale ale situației economice a țării noastre în cea de-a doua

Scrieri din diaspora, Constanta, Editura Europolis, 1991.

CARTEA DE PROZĂ

Teama de concret

TOT MAI APROAPE este primul roman al unei poete. Încă de la primele pagini, înclinația către reverie, vis, filozofie (mai degrabă filozofare) este evidentă. S-ar putea spune chiar că este un roman fără personaje, fără narațiune, destul de formal ele există, realizînd un monolog pe mai multe voci. Profund subiectiv, *Tot mai aproape* ar putea fi integrat în tradiția proustiană și a Hortensiei Papadat Bengescu, în care se deslusește o temă teribilă de mimetic, de realitate zăgrăvită, copiată. Soluția ar fi plonjarea în subconștientul personajelor — fiecare dintre cele 12 capitole este precedat de un vis — cit și includerea unor elemente alogice, oricî în chiar textul povestirii.

Ceea ce îl terorizează pe naratorul-personaj al primului capitol este ideea de a fi un nenăscut: „Măică-mea m-a născut într-o luni. Asta e o certitudine pe care n-o pot nega, nu sînt absurd (...) Eu însă nu m-am născut încă” (p. 161). Este aici un joc gramatical al verbului reflexiv a se naște în raport cu cel tranzitiv a naște, care este meritu subliniat în structura textului.

Perceperea realității se face mai ales senzorial și viața personajelor este urmărită prin oglinda conștiinței lor. Nu ceea ce se întîmplă, ci cum vîd ele, cum simt, obsesiile, visele lor sînt esențiale. Personajul masculin este obsedat de ideea că forma îl obligă să existe (p. 13), că spațiul material din jurul lui îl agresează, obiectele par a prinde mai multă viață decît el: „Mă traversează imagini ale formei trecute”, „Se mișcă obiectele în jurul meu, mă ating cu tentacule agresive” (p. 15). Este o imensă teamă de concret, de realitate, care nu poate fi anihilată nici în vis, căci chiar și acolo Obiectul, Materia intră în contradicție cu

Carmen Firan, *Tot mai aproape*, Editura Albatros, 1991.

E. KOMAROV (U.R.S.S.)

conflagrație, cătoral avînd posibilitatea de a-și face abia așa o imagine corectă asupra realității, o realitate care, vedem acum, a fost dopartă de ceea ce ne-a oferit propaganda comunistă în această privință. *Ultimul cuvînt* constituie și o prețioasă mărturie umană pentru că ne oferă exemplul unei demnități înalte, nealterată nici în cele mai grele împrejurări. În aceste pagini, Mircea Vulcănescu nu se apără și nu cere clemență, căci n-avea pentru ce, el arădă adevărul și numai adevărul: „Cu toate că fiecare din rechizițiile domnului procuror — scrie M. Vulcănescu —, luate în parte, m-ar fi scutit, deci, de sarcina să mă apăr altfel decît prin tăcere, bîzîindu-mă pe nădejdea că Onorata Curte va reciti memorialul meu către procurorul Cabinetului XII Instrucție, humilîndu-se deplin, totuși, considerînd la un loc cele două teze dezvoltate în rechiziții, constat că prin suprapunerea argumentării lor, activitatea mea proprie, de care actualul acuzare nu pomeneste nimic, învinuindu-mă numai pentru faptele altora și pentru asumarea răspunderii lor — activitatea mea proprie zic, înălțurată în urma Instrucției, continuă a fi reținută de domniile lor, ca un capăt special de acuzare”.

Într-o secțiune a ei, cartea aceasta mai prezintă și o altă semnificație. Ea este un meritat gest reparator față de una dintre marile condiții ale exilului românesc: Ioan Cusa. De o generozitate rar întâlnită în zilele noastre, permisă dintr-un adevărat sentiment de solidaritate românească pură, acest om — editor al lui Mircea Eliade și al Virgil Ierunca, al cărora prețioase reviste, nu a fost numai un mare suferitor, dar și un total ideii de rezistență și

luptă împotriva urgiei comuniste, el a fost și un poet, un bun poet. Autor al unui volum de versuri (Pliingeri, Paris, 1969), Ioan Cusa n-a fost însă cunoscut sub această latură decît de puțini. Poemele publicate acum vin să atragă atenția asupra acestui talent și să-l întregască imaginea. Sînt stihuri de dureroase aduceri aminte (*Intîmpinare pentru o istorie personală*), de nostalgice înnuri închină-te țărîmului dobrogean, către care autorul a aspirat mereu (*Cumpănă I, Cumpănă II*), ori de natură meditativă. *Vis burgund*, poem din această ultimă categorie dezvoltat din sentimentul unei înalte iluminări, pune în ramă viziuni și stări tulburătoare: „N-am fost ales / și-am plîns ca un rege învins, / ca un rege pers la Salamina. / — Să zac precum un domnitor burgund / Moștenitor al regelui dac / La gura unei butii bătrîne / dar piine / cu un vin odihnitor / Să uit de tot / dar mai cu seamă de mine.” Cu totul emoționant este poemul sugestiv intitulat *Reșemare*, o sufletească fișă de temperatură a omului ajuns la capăt de viață. În care dragostea de lume și teama de moarte, atenuate de-acum, fac loc unor sfredelitoare și omenesti interogații: „Ca vierme-n fructa de alun / în fiecare zi-ti faci drum / prin orbe cărării undelemn / prin largi artere te faci drum / prin vine mici ca un îndemn / tu singură ești, ca un semn / de permanență. / Cum te-am uitat?... Cum te-am uitat?... Teribil zău răzbuștor și clar / la alămasarii de bazar / m-ai invitat / De te-am uitat?”.

Contribuția literară a lui Mircea Eliade — povestirea *Pelerina* — ocupă un loc aparte în această apariție editorială. Necunoscută publicului larg, ea atestă principalele virtuți ale literaturii erudite-

lui scriitor. Probă a unei arte superioare privind imbinarea realului cu fantasticul, această proză merită singură un amplu comentariu. Ne rezumăm a sublinia însă aici doar complexitatea structurii, precum și abilitatea și forța cu care se dezvăluie esența tiranică a unui regim, cel comunist român, și teama acestuia de libertate.

Fapt de asemenea remarcabil, *Scrieri din diaspora* ne oferă și două necesare portrete. Prin cuvînte (și lacrimi), trei mari intelectuali români din exil — Mircea Eliade, Emil Cioran și Virgil Ierunca — vorbesc despre doi prieteni de-al lor dispăruți: Mircea Vulcănescu și Ioan Cusa. „Nu cred c-am întîlnit alt om înzestrat cu atîtea daruri. Și nici altul care să-l întrecă în modestie” — spune M. Eliade despre M. Vulcănescu. „Poate părea lipsit de sens să afirm, în privința unui spirit cu adevărat universal, că nu a gustat din fructul blestemat — notează, despre același, Emil Cioran. Și totuși, acesta-i adevărul, căci inteligența sa prodigioasă era dublată de o astfel de puritate pe care n-am întîlnit-o niciodată”. Rînduri sensibile, de înțelesuri profunde scrie, la rîndul lui, cu nervul și franchețea recunoscută, Virgil Ierunca despre Ioan Cusa: „Ioan Cusa era înzestrat cu toate acele calități care fac dintr-un exilat un îns responsabil față de situația lui de a fi înrădăcinat în România reală peste orelăștea relativă a hotărîului (...). Există o etică a felului de a servi ființa românească și Ioan Cusa a servit-o cu generozitate risipitoare (...) Plecarea lui dintre noi este un dezastru de singurătate.”

Acest valoros „spectacol” (ca să revenim la comparația de la care am plecat) îl datorăm unui singurcinos „director de scenă”: Nicolae Cusa. Ideea tînrului publicist constănțean, inspirată, de a pune în circulație aceste texte răspunde în același timp atît unei îndatoriri de familie (autorul este nepotul lui I. Cusa) cît și unei cerințe și obligații majore a istoriei noastre literare: valorificarea prin recuperare a paginilor interzise pînă în decembrie 1989.

Un bun cuvînt în încheiere și pentru „sala” care a adăpostit manifestarea — Editura „Europolis” (director Petre Topor). Apărută în urmă cu un an, recenta inițiativă constănțeană s-a dovedit pînă acum nu numai extrem de întreprinzătoare, ci și bine orientată în demersurile sale. Ea a știut să înfrunte handicapurile de tot felul ale momentului și, într-un scurt rîstimp, a înregistrat realizări durabile precum cea în discuție. E garanția pentru o evoluție în continuare frumoasă, cu noi și însemnate apariții.

Enache Puiu

convenții care ar permite eu-rilor naratorului să se intruzeze.

La nivel stilistic se remarcă o folosire intensă a simbolurilor: cămila, cerbul, calul, albumul cu fotografiile și multe altele, unele recurente, care dau o anumită adîncime textului, dar numai dacă facem abstracție de faptul că citim un roman. Cerbul și calul (animus și anima în simbolistica alchimică) sînt simboluri ale fondului, esenței, spiritului obligate să ia formă. Corabia — un simbol al fugii, al unei căi spre o altă realitate, secundă, și mărul mutilat prin mușcătură (simbol al personajelor obligate, printr-o naștere abuzivă, nedorită, poate, să se ofere unei realități abuzive) adaugă o notă de artificialitate (nu este un defect) narației relativ absente.

Simbolic romanul se susține, narativ mai puțin. Este un frumos joc de cuvînt, sensuri, abstracțiuni, ținînd realitatea la distanță, din teamă de concret.

Alexandra Vrănceanu

Viata de poet

● **IMPROVIZATIILE LIRICE**, Nicolae Neagu, poet și prozator productiv, de profesie medic radiolog, și-a sărbătorit de curând împlinirea vârstei de șaiszeci de ani (pentru care îl felicităm) prin publicarea unui volum intitulat dezinvolt **99 de poeme de toată mina**. Surprinde plăcut

faptul că poemele (chiar 99 la număr, am verificat!) nu sînt constrinse să ia parte la realizarea acelei „construcții lirice unitare” din care alți poeți (influențați de critici) își fac un scop în sine. Drept urmare, de la o pagină la alta întâlnim mereu **altceva**, într-un regim de **happening**.

Această libertate merge însă de multe ori prea departe, pînă la renunțarea la orice disciplină artistică. Aflat parcă sub stăpînire a unui demon al improvizatiei, autorul scrie adeseori oricum despre orice, lăsîndu-se deplin în voia gîndirii sale asociative și utilizînd primele rime care îi vin în minte. Iată un exemplu: „Vezi? / Nu fi tristă! / Taci! / Se-mbracă strada / în frunze fumegînde, doar atît / că o mulțime surdă umple lada / cu o sacosă plină pînă-n gît.” (**Oprește-te!**). Preocuparea — reală — de stilist este mereu subminată de o frivolitate de improvizator, care nu are răbdarea să caute „cuvîntul ce exprimă adevărul”. Este ca și cum Tudor Arghezi și Ion Minulescu ar scrie versuri în colaborare, încercînd fiecare să-și impună maniera: „Am rămas doar noi ca două scrinuri, / să-ți aprind lumina să observi: / trupul tău vrea mere și vacolnuri, / trupul meu mai bijibie prin nervi. // Mă întreb și azi cu bruma-n oase: / bancul de reproș s-ar naște cînd? / Tine-ți tu-n senilele frumoașe / ochiul anevole și plîpînd.” (**Time-ți tu**). În exemplul citat, în confruntarea dintre Tudor Arghezi și Ion Minulescu a învins, se pare... Ion Barbu! („Tanoul de reproș s-ar naște cînd?”) Este o dovadă în plus că poezia lui Nicolae Neagu, involburată, vag ținută sub control, își anexează în treacă diverse formule lirice, unele consacrate.

În volum predomină poemele de inspirație erotică. Dacă iubita cîntată de poet există adevărat, ea trebuie să aibă umor ca să nu se supere citind versuri de genul: „Iată-te așadar ghîțuită / cu aer în dimineața trezirii” (**Iată-te așadar**); „Tu îți aranjezi, în grabă / (fluturîndu-ți-le!) sprincenele” (**Iar ea te privește**); „Asemeni unui chirurg de creiere / așezat pe marginea patului / cu saltolulă relaxa, / scoțosec chipul tău / mai plîpînd decît portocala” (**Si mă gîndesc**). Aceași iubită este însă din cînd în cînd răsplătită, prin strofe cu adevărat exuberante și pline de poezie: „Hai, deschide-ți pleoapa să privești aproape / de lăscarea serii zornăit de chei, / în aceste unghiuri n-are cum să-ncapă / decît umbra-umbrei bietei de femei // ce adoarme-n soaun deformîndu-și gura / de căpsună (lavă singurîndă!) și, / dintr-un plîns pe rupe se mișcă făptura / și-nvelită-n vreme doamna se trezi.” (**În aceste unghiuri**).

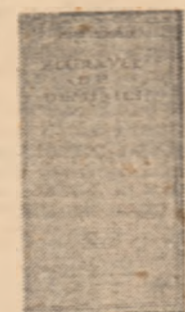
● **O VOINTĂ IESITĂ DIN COMUN**. Aurelian Titu Dumitrescu este un personaj pitoresc al vieții noastre literare. Cariera sa literară a început cu aproximativ zece ani în urmă, cînd muncitorul metalurgist din Slatina a venit la București, ca să urmeze cursurile Academiei „Ștefan Gheorghiu” și s-a împrietănit cu Nichita Stănescu. Complet transfigurat de întâlnirea cu marele poet, Aurelian Titu Dumitrescu a devenit un student excentric și incomod

Nicolae Neagu, **99 de poeme de toată mina**, București, Editura Cartea Românească, 1991; Aurelian Titu Dumitrescu, **Încercare de însurubare în real**, București, Editura Litera, 1991; Florin Ciurumelea, **Zugravul de duminică**, Liga literar-cultural-artistică SLAM — Râmnic, 1991; Gavril Matei Albastru, **Un spațiu mai curat. Poezia concretă**, Cluj, Editura Dacia, 1991.

la școala de activiști ai P.C.R. El și-a propus ca în cel mai scurt timp să-și facă o cultură solidă (asculta muzică simfonică, fără întrerupere, și zece ore pe zi, citea mii de pagini din literatura română și străină în fiecare săptămîină, insista — cu o umilință agresivă — să fie acceptat ca discipol de către diverse personalități) și să ajungă, totodată, un poet de prim-plan. Cu binecunoscuta sa generozitate (în care descifrăm astăzi, parcă, și o anumită ironie), Nichita Stănescu l-a încurajat pe tînărul său admirator și l-a ajutat să-și publice primele versuri. Prezentările semnate de autorul Necuvintelor conțineau, bineînțeles, mai multă poezie decît textele poetului prezentat. (Iată cum începe una dintre prezentări, din 1981: „Din sămintă muncitorească, naște vers de fierură de fier...”)

Susținut spectaculos de Nichita Stănescu, dar și de Dan Grigorescu, Ion Gheorghe, Ion Cristoiu ș.a., Aurelian Titu Dumitrescu nu a reușit, totuși, să primească girul generației ’80 și nici să publice la o editură de stat. În aceste condiții, și-a tipărit volumele de versuri cu tenacitate, pe cheltuiala sa, la Editura Litera. Cea mai recentă carte a sa — **Încercare de însurubare în real** — este publicată tot la Editura Litera. Este vorba de fapt, de o plachetă de 40 de pagini care cuprinde trei poeme ample: **Mai liber decît înălțarea la cer**, **Umbre deschise și Poemul simplu**. Citindu-le, constatăm că vointa ieșită din comun a lui Aurelian Titu Dumitrescu a învins. El a devenit cu adevărat un poet, chiar dacă nu unul de prim-plan, așa cum a visat. Poemele sînt în deplină grație, dar nu li se poate conștientiza deplin forța. Ele au o consistență grea, de smoolă. În plus, din cînd în cînd oferă cititorului memorabile formulări apodictice: „Deci Dumnezeu doarme gol, păsările îl ocolesc”; „Somnul e umbra mea”; „Moartea se evaporă încet de pe lama cuțitului”; „Sînt mai puțin decît viața mea, sînt mai puțin decît moartea mea, / sînt mai puțin decît Dumnezeu a vrut să fiu: asta îmi dă sentimentul că trăiesc.”

Ca și în volumele anterioare, se poate sesiza o anumită infiltrație a prostului gust, sub forma unei filosofării grandilocvente și lipsite de profesionalitate. Noutatea o constituie transformarea parțială a filosofării în ceea ce s-ar putea numi teosofare. Aurelian Titu Dumitrescu îi invocă acum frecvent pe Dumnezeu sperînd ca versurile sale să capeze astfel ceva din autoritatea textelor sacre: „M-ai părăsit de gînduri, Doamne, — iarăși ești mai mult decît vointa mea de a trăi, / iarăși nerăbdarea mea este vinovăția de a nu fi timp. // Am intrat în vis fără trup și nu mai pot avea o religie: / adevărul a devenit răuvoitor, / Chiar și tu ai mai puțină tărie decît sfîra mea de a trăi / Doamne, mai mult de a mă provoca: mi-ai dat concretete.”

● **ROMANTIC LA PATRUZECI DE ANI**. Într-o scrisoare pe care ne-a trimis-o imprevizabil în momentul său de versuri, **Zugravul de duminică**, Florin Ciurumelea se recomandă ca „golan și trădător de țară”. Din aceeași scrisoare aflăm că este pictor restaurator și că are patruzeci

de ani. Toate aceste informații ar fi putut fi rezumate în formula „eternului adolescent”. Florin Ciurumelea este un entuziast care refuză să se blazeze. Ne aducem aminte că a debutat în 1975, cu volumul **Atît de fierbinte liniștea mea** și că la începutul acestui an a mai publicat o carte (de fapt, o cîrticică), **Desea despre iubire și că amîndouă îl recomandau ca pe un adept al elanului romantic**, dincolo de „mode și timp”.

Florin Ciurumelea are un cult al poeziei. Stilul său patetic și discursiv (dovadă de amatorism) reușește totuși să creeze o atmosferă poetică, datorită frecvenței care îl însuflețește pe poet și care pînă la urmă ni se transmite: „Cuvintele cer vamă-ntr-una... / Dau buzna-n singele meu febre / Și-n golful cîrnii mele luna / E-un sfeșnic alămind ver-tebre... // Se zbat scoundole sub timple — / De pacea lor mi-e frică mie, / Alăitea pot să se întimplă / În blînda Limbi alchimie...” (**Oglînda alfei nopți**).

● **PRIMA CARTE**. Suceveanul Constantin Hrehor a fost prezentat publicului încă din 1986, de Radu Carneci, în paginile SLAST. Cartea pe care tînărul poet ne-o propune acum, după atîția ani de așteptare, **Tirziu inclinat**, se remarcă de la primele pagini prin forma parcă de-

finitivă a versurilor, printr-o gravitate care nu devine ridicolă. Imaginile folosite nu sînt de o originalitate frapantă, dar au acoperire în lirism. Poezia sună a plin. Poetul nu i se poate reproșa nimic (decît, poate, tocmai această invulnerabilitate, care este prin definiție prozaică).

Poemele se constituie din enunțuri juxtapuse, intersanjabile: „Laud iarba primară / ador lebedele hrîniind apele cu albe seisme; / zilnic îmi nimicesc cuvintele / precum foarfece grădinarului / înrăit tăind tulpinele rodind desfrîinate; / toate din odăia aceasta ne cunoșc / ne tălmăcesc vocile / mîinile vorbind / prin desisurile nopții — / fluturii muntelui, / vrăbiile numărînd mormintele tinere...” (**Vecernie**). Se poate face orice combinație. De exemplu: „zilnic îmi nimicesc cuvintele / precum foarfece grădinarului / înrăit tăind tulpinele rodind desfrîinate / ador lebedele hrîniind apele cu albe seisme / laud iarba primară” etc. De fapt, fiecare enunț este un mic poem și toate la un loc, indiferent de ordinea în care le-ar aza poetaul, creează o atmosferă poetică.

Fragmentarismul, folosirea pe scară largă a „insolitării”, fascinația exercitată asupra poetului de abstractii — toate aceste însemne ale modernității nu pot ascunde un tradiționalism de fond. Aflat la Paris, poetaul bucovinean se simte inaderent la spectacolul străzii, reacționează ca un moralist din timpuri revoluate și se gîndește ca la o salvare la iubita lui de acasă: „toate vedeniile / zbatîndu-se în cămășile nopții, / ziua-și clatină pe străzi draperiile, / de trupuri nude viermulesc pietele negre / înfășurate în sodomite parfurmuri: / mi-e perna sub timpla ca piața lunecoasă / între straturile căreia crește viclenia sarpelui; / pînăjneni uriași umblă prin ploaie, / sub drăpele exotice își spală buchele femeile nesătule... / (să te întilnesc dor îmi este / în carnea ta blîndă să înnoptez / ca mîinile iarna în zumzetul focului rustic, / să-ți veghez somnul / pielea amirosînd curat, / ascunzînd dedesubt soboare de fluturi) / o, botează-mă în absența din juru-ți, / de pustietăți / spală-mă cu toate apele / precum marea spală memoria pelerinilor pîzescînd în nisipuri!” (**Epistolă**). Poemul — datat: **Paris, oct. '90** — nu face decît să confirme impresia mai generală că poetaul, deși perfect inițiat în tehnicile de exprimare poetică specifice secolului nostru, rămîne legat sufletește de farmecul vieții rustice. Citind cartea sa din acest punct de vedere, descoperim la tot pasul noi dovezi: „Octombrie — / lupii se-mbolnăvesc aproape de cer / oarși dorm între lucrurile miinilor lor blestamate / femeile goale în roșii podgorici / aprînd luminări în memoria ceasornicilor ră-

posate.” (**Solfegiu**) etc. Este o inerție a sensibilității pe care Constantin Hrehor ar trebui să o depășească, nu ca să se alinieze la moda poetică a acestui moment, ci pentru a cîștiga o mai mare libertate de manifestare și a descoperi, poate, în sine acea nebunie fără care nu va ajunge niciodată foarte departe.

● **LUME, LUME!** Teribilismul lui Gavril Matei Albastru (aceasta este cea mai recentă semnătură a sa) se manifestă în volumul **Un spațiu mai curat** sub forma unui avangardism tardiv. Autorul descoperă ceea ce a mai descoperit la începutul secolului și Guillaume

Apollinaire (imitat ulterior de mulți autori, inclusiv români): dispunerea literelor, din care este compus un poem, într-o manieră grafică prin care să se ilustreze conținutul poemului. De pildă, un poem (!) constînd în sintagma „cînd de cocori”, în loc să fie tipărit într-un rînd, este tipărit sub forma unui **V** care sugerează modul de grupare a cocorilor în timpul zborului lor spre țările calde. Poetului i se pare senzațională această descoperire (!) și de aceea îl invită pe cititor să prin-titu — **Toamna (poem vizual)** — să fie atent la ceea ce urmează.

În alte texte este exploatată — tot pueril — expresivitatea grafică a literelor în sine. Astfel, siruri nesfîrșite de **U** poartă titlul **Vagonete**, siruri nesfîrșite de **I** se intitulează **Mulțime** ș.a.m.d. Faptul că **U** seamănă cu un vagonet și că **I** seamănă cu un om constituie genul de revelații pe care se simte dator poetaul să le comunice contemporanilor și posterității. Pentru a-și consacra paternitatea asupra acestei formule lirice, el include în carte și un studiu, **Poezia concretă**, care este de un comic involuntar: „Universalizarea prin metacomicare, coincidență și simultaneitate a comunicării verbale și nonverbale e un alt obiectiv, care ține de stadiul actual al definiției poeziei concrete și se referă, în primul rînd, la găsirea acelu limbaj comun, universal, care să facă inutilă, nenecesară traducerea dintr-o limbă în alta, ba mai mult, să găsească acea modalitate de expresie care să facă posibilă înțelegerea unei poezii chiar de eventuale ființe raționale extraterestre, să zicem.” (Nu avem nici o îndoielă că editura s-a îngrijit să realizeze și un supliment de tiraj din cartea lui Gavril Matei Albastru, tocmai pentru o asemenea eventualitate.)

În carte există și poezii... normale. Ele suferă însă în mod flagrant de banalitate („Îmi place să mă plîmb uneor / pe sub teii în floare / mirosînd puternic a verdeță, / Aerul lor tare, de libertate / îmi dă un sentiment de pace atît de pregnant / că aud cum se rupe cortina de pe chipul vecinilor” etc. — **Bulevardul păcii**), iar aceasta ne face să înțelegem de ce simte poetaul nevoia să recurgă la tot felul de artificii pentru a epata.

Alex. Ștefănescu

FLORIN HAȚEGAN (România)

Aurel STATE

AUREL STATE s-a născut în comuna Godeni (lingă Cimpulung Muscel) în anul 1922. În anul 1940 a absolvit cursurile Școlii normale din Cimpulung și s-a înscris la școala militară de ofițeri de rezervă. La vârsta de 20 de ani pleacă voluntar pe front pentru eliberarea Basarabiei și a Bucovinei.

În 1943 este înălțat la gradul de sublocotenent. Rănit, este trimis în concediu dar merge la București, la Marele Stat Major și cere înapoierea urgentă pe front, convins că „nu-i tot una dacă într-o cauză pierdută chiar, în loc de o mie, cad o mie unu”.

La 12 mai 1944 cade prizonier. Descriind suferințele fizice îndurate în lagăr, undeva notează: „Lungeam de sete buloanele metalice și sirmă ghimpată din fereastra vagoanelor, acoperite cu chiciură din respirația noastră”.

Suferințele psihice îndurate au fost însă și mai mari. După ce s-a format divizia Tudor Vladimirescu, vic-timile au fost împărțite în două tabere. „De atunci se vinde curent sin-gure de frate pe un bid de terci”, spu-neau State descriind blestemul dezbi-nării care a chinuit prizonieratul.

În U.R.S.S. a fost judecat și con-damnat la moarte intrucit a luat par-te la luptele de partizani, socotite de sovietici crimă de război. Condam-nare schimbată ulterior în 25 de ani de muncă silnică.

Intors din prizonierat după 12 ani,

este îngrozit că după ce a visat at-ita vreme libertatea, la Ungheni au fost preluați de oficialitățile românești în vagoane închise, păzite de Secu-ritate.

La 12 februarie 1958 a fost arestat pentru vina de a fi organizat inmor-mintarea prietenului său George Fo-rea, poetul prizonierilor din Uniunea Sovietică.

Spre a-l salva pe prietenii arestați în lotul său, se hotărîse să se sinuci-dă și se aruncă de pe acoperișul în-chisorii Uranus. Dar nu moare. Se a-lege însă cu fracturi la baza craniu-lui, coloana vertebrală, bazin, picioa-re și mina stîngă. Condamnat la 18 ani, State este dus în închisoarea de la Aiud, unde în anul '60 se încearcă reeducarea deținuților politici care nu voiau să facă pactul cu diavolul.

A fost eliberat în 1964, cu ultimul lot de deținuți politici grațiat.

La această vîrstă întîrziată a urmat cursurile Facultății de limbă germa-nă. A absolvit cu o lucrare despre Enczsenberger. A tradus — împreună cu Ileana Mălăncioiu (cu care era cunoscut și bun prieten) poemele lui Enczsenberger și ale lui Ingeborg Bachmann.

Apoi a scris această carte de me-morii pe care i-a încredințat-o lui Marin Preda. La moartea acestuia, ma-nuscrisul lui State a dispărut — luat de Securitate — de la Mogoșoaia.

O copie fusese trimisă în străin-tate.

În 1983 State este anchetat și crunt bătut și nu peste mult timp se stin-ge din viață. A fost transportat în satul natal sub paza securității și în-mormîntat sub pază, așa cum a trăit toată viața.

În 1983, o parte din memoriile sale au apărut la Coresi-Verlag-Freiburg — cu banderola: Anul deținuților po-litici români, sub titlul Drumul crucii, cu o prefață de Remus Radina.

Fragmente din aceste memorii au apărut după Revoluție și în țară în revistele 22, Viața Românească și Luceafărul.

REGIMUL lagărului continua să fie silnic, mai ales în arșița ve-rzii, pentru cel ce trebuia să țină conștiințios pasul cu prizonierii germani care, obișnuiți, nu și puneau problema ce și pentru cine lucrează. Bri-gada de nespecialiști, în care fuseseră încadrați, sorta metal vechi și încărcă silnic vagoane de fier, în enormul depo-zit al uzinelor Octombrie Roșu, pentru a fi recopiat. Brigada de intelectuali vîrstnici și invalizi, ea reușise, înlocuind lucrătorii liberi ruși, rezultate nescontate, asigurîndu-și maximumul câștig posibil. No-roc că guralivul colonel Markward, to-varășul meu de echipă, care-și recăpă-tase de cînd cu soseala pachetelor un roșu de acuarelă în obrăjii bavarezi, nu se necăjea pentru lipsa de convingere arătată în zăpuseala din cîmîțitul fieru-lui, cînd metalul încăldea ardea și prin mînușa de lucru iar apa cu gheață, tri-misă ca recompensă de înfrîngere, devenea leșetică, pînă ce își venea rîndul să-ți apeli gîtlejul prăfuit de rugina răscolită. Divizia lui Markward, ajunșă la Stalingrad, se măcinase împotriva re-zistenței roșii din Fabrica de tractoare și căzuse în prizonierat cu comandamen-tul lui Paulus și Schmidt. Era încîntat, ca de un merit personal, că supravie-tuise și considera o poantă demnă de povestit faptul că lucrase an de an la reconstrucția orașului sub dărîmăturile cărula își încheiase cariera de luptător:

— Priviți plăcile de fum brun, ceul de metal al Stalingradului. Pe zeci de km. din țărmul Volgi se tin lanț: Oc-tombrie Roșu, Uzina de Tractoare, Ba-ricade, forja uriașă a arsenalului sovietic. Stopa din jur e fără verdeață, arsă parcă de vecinătatea cuptoarelor ascun-se care pregătesc apocalipsul.

Nu-mi mai rămîne decît să mă anunț, ca specialist, pentru lagărcile așezate de-a-lungul canalului Volga-Don, ca să sudez la statuia colos de 52 de m. a lui Stalin care se montează acum.

Îmi povestea Willi Lang, întors bol-nav de acolo, că în „torso”-ul atotputer-nicului, cu epoleții de generalisim lungi de 2 m., fac amor condamnații sovietici care pun mina pe cite o fată reținută, care se „fîție” pe acolo ca să se mai răcorescă.

Întîmplarea făcu să verifică spusile co-lonelului bavarez despre „forja de pe Volga”. Brigada Zubrițki fu scoasă în-

tr-o duminică, în afară de program, la Baricade, unde specialiștii germani con-struiau o hală, care continua o alta de mult existentă. Cum acoperișul noii con-structii se lipsea de celălalt, trebuia mar-cată zona interzisă, pentru ca prizonierii să nu se apropie de luminatorul halei vechi. Brigadierul polonez, care se pre-zentase drept profesor universitar, fără ca eu să fi avut ceva de obiectat, arăta înțelegere pentru al doilea străin al bri-găzii și pentru că nu-mi găsea de lucru la descărcarea materialelor — adevăra-tă rușere de oase —, cum motivă el ca să-mi arate simpatia, mă însărcină să marchez, la dispoziția sentinelei de pază, linia de graniță printr-un gard de scin-duri. Îmi aleeși ca ajutor un profesor de matematică tăcut pe care-l socoteam apt să bată un cui drept și, cu un braț de stacheți și cu un pumn de cuie, ne in-stalaram șantierul de lucru, pentru o zi, pe acoperișul cu sentinelă. După rezol-varea simplă și funcțională a misiunii, scrutam de la înălțime împrejurimile. Cenușul Stalingrad, alungit subțire pe 60 de km., era înviorat doar de dunga zăvoaielor de pe țărmul estic scund. Cop-leții de leșă scărâ, nu reușeam să gin-desc pînă la capăt ceva cu sens despre acea linie înegal îngroșată a orașului, care devenise cu 10 ani în urmă cumpă-na apelor în involburarea a milioane de destine. Încădea de gînd din mine ho-tărîri să întrerup cu ceva tremurul apel morților care apăsa peisajul și clipele. Sentinela tocmai întorsese spatele pri-mului luminator, cedîndu-mi-l parcă să operez cu el în momentul critic. Alunecai într-o clipă și mă lipii de geamul cu apa groasă a luminatorului. Dedesubt se des-chidea, cit un stadion, o pardoseală ca de faguri. Fără să-mi fi spus cineva, știam că pavajul hexagonal era alcătuit din bucăți de lemn, pentru ca să nu se spargă piesele de precizie din mecanis-mele de tragere ale tunurilor cu țevă lungă, care se montau în șase ateliere, simetric distribuite pe fagurele de fos. Bătăia inimii îmi împicla ochii și min-tea și mă întorsei grăbit lingă profeso-rul înspăimîntat.

— Pentru Dumnezeu! Puteți fi îm-puşcat pe loc. Aici se fac tunuri, șopti el fierbînte. — De unde știți? — Am văzut vagoanele de tren cu încărcătura sub huse, cînd s-a deschis poarta în curtea de alături.

LA AȘ

— Ce calibru or fi? întrebai chinuit de neștiință.

— Lăsați-mă în pace! De unde vreți să știu eu lucruri care costă capul! se indignă tăcutul meu confrate.

— Mă duc să văd! La precizia de or-din pictural a primei imagini n-am pu-tut adăuga nici un amănunt tehnic. Am presupus doar că vor fi tunuri navale cu țevă de grosimea pulpei. Nici o altă uni-tate de măsură nu-mi veni în gînd.

★

GEORGE FONEA era cu totul ab-sorbit de noii cunoscuți. Frec-vența cercurile celor mai de sca-mă, din care eu nu cunoscusem decît pe colonelul von Wangenheim, fost asazat militar la Londra, renumitul cam-pion olimpic. Interesul meu pentru hip-pism dădu o primă bază discuțiilor noas-tre, preluîndu-i amintiri despre te-muții lui adversari români de la Berlin și concursurile de la Aachen. Călăreții Epure, Rang, Chirculescu, Topescu erau cunosțințe personale ale călărețului ger-man care, accidentat, continuase con-cursul și câștigase marea premiu, per-formanță cunoscută publicului din fil-mul: Călăreșii pentru Germania. Sim-plu, firesc, prevenitor și camarad cum rareori înălțisem printre cei mai pro-minenți dintre ei, von Wangenheim își folosea farmecul fizic și prețuirea cu care era ca nimeni altul întîmpinat, pentru a aplana vechiul conflict dintre Wehr-macht și S.S. Supărarea lui George pen-tru o gafă pe care aș fi comis-o în ca-drul unei invitații în cercul apropiaților fostului călăreț mă făcu să-mi văd de necazurile proprii, pretextînd scuze plauzibile, ori de cite ori eram căutat.

— L-a-i monopolizat, polemizînd cu el în jurul personalității lui Churchill, așa încît celorlalți nu ne-a rămas altceva de făcut decît să ascuțim toată seara teo-riile tale despre „gropelul Europei”. Spre sfîrșitul verii George îmi censură iarși conștienta:

— Nu răspunzi la salutul colonelului! mă învinuia el, cînd tocmai se apropia, descoperindu-ne întîmplător, von Wan-genheim.

— Am venit să cer satisfacție, glumi ei cu amabilitate, pentru că m-ați igno-rat. V-am zărit în șirul celor ce așteptau cîna. V-am salutată, v-ați întors, dar nu ați răspuns. Intrigat m-am așezat după ce mi-am primit gamela în față, la ul-tima masă, unde vă refugiașeti. M-am adresat Dumneavoastră în două rînduri. M-ați privit ciudat, cu ochii goi și v-ați ridicat fără un cuvînt.

Despre scena din sala de mese nu știam nimic. Șuna îngrijorător. Dar și eu făcu-sem eforturi să nu mă plîng lui George că von Wangenheim nu-mi răspunde la binețe.

— Pentru a preîntîmpina asemenea reacții de mimoze, vă propun să intrăm mai fără protocol unul în viața altora, ni se adresă el, prinzîndu-ne minile. Am învățat... cu anii... că frații mei nu sînt obligatoriu cei de același sînge cu mine. Dar în aceeași seară von Wangenheim cu alți zece cunoscuți fură chemați la poar-tă, puși în lanțuri și transportați undeva. Abia mai tîrziu, ajuns în spital, aflai că fuseseră încarcerati mai multe săptă-mini, cu un regim aspru de anchetă în lagărul 4.

★

S PITALUL prizonierilor din Sta-lingrad era numit neoficial lagă-rul 5, așa cum cîmîțitul va fi con-siderat lagărul 6. Peste spital, naclănic era un evreu polonez, Schönle-ben, mereu în uniformă de căpitan, prosper la trup, tipic la chipul cu piele fină, trandafirie. Bun de făcut săpun, aprecia de cite ori îl vedea, Karl, unul dintre nebunii spitalului.

Ca să marcheze distanța față de ger-manii, Schönleben destinase ca șef al zo-nel un jandarm român pe care-l numea, de dragul popularității, „primar”.

— Cosma, striga naclănicul pe ingine-ru-român nebul, care alerga cu opriri bruste prin curtea spitalului, ori de cite ori subalternul prizonier nu era pe a-proape.

— Cosma, fi cunosți pe primar, nu? Eu stau aici și tu-l cauți și mi-l aduci îme-diat. Ai înțeles?

— Deștept jidan! ridea Cosma de fie-care dată, adăugînd și injurătura rusească de rigoare. El are nevoie de primar, dar mă trimite pe mine după el. Facem akfel: eu stau aici și tu te duci după primar. Ai înțeles?

Cosma, întebat despre funcția avută în război, răspundea totdeauna rusește:

kocegar na samaliot (fochist pe av). Nu mergea niciodată la pas, ci alerga pași mici, se oprea des, suflînd ca o comotivă sub presiune, privea ca o săre de pradă în jur, scuipa de cite înălțimea figurii antipatice, striga după lealte cu porecla dată:

— Hei, șase motoare! — se agăța e compolenta evreică, medic șef, care-l treba de sănătate — fă-ți rost de-o ci-c-ai să ajungi singură în șanț.

FuriOS, injura sentinelele, așa că o nea lanț cu carcera. Chipul lui fu frumos, dar masca pe care o purta urîșise mai ales ochii holbați, acum buri. Juca uneori șah și se purta pri-nos cu oamenii de ispravă. Iarna un oricum, vara însă îmbrăca mantaua stătea numai sub soarele torid. Pro-și de spirit, era considerat de mulți mulant. Împreună cu Karl și Lajos, ofițer blond maghiar, erau ținuți de cel sub cheie într-o căsuță de lingă m-ga spitalului. Fiindcă nu tolerau pe alienați, rămăseseră mereu în tre, îngrijitorii, recrutați dintre bolnavi, temeau de compania și crizele lor și, de ce le lăsau mîncarea în antreu, o rup-la fugă, preferînd să se întoarcă în gărul de muncă nerestabilă, decît să sanitară la casa de nebuni.

În timpul îmbăierii, la internarea spital, tricoia de la „casa albă”, scăp-cine știe cum, năvăli peste mine:

— Servus! — Servus! — Te ajută — Nu! — Ba da! și fără să se fere-de dușul sub presiune, mă săpuniră, aar, frotar, ca la baia publică.

În bordeiul secției medicale, unde e repartizată, mă pomeni cu ei ca să ia la casa albă. Eram bolnav, suspect ulcer, și venisem în spital pentru tra-ment și nu pentru experiențe.

— Dacă nu vîi să dormi cu noi, de mim noi sub patul tău, hotărîră tuș-nestește, însușindu-și soluția lui Cos-ma Bolnavii, surorile, șefa de secție, o tă-roaică fadă, slăbănoagă poreclită leba-muribundă, și medicul curant, o stal-grădeană impulsivă, „tractorul”, pudre-cu gura subțire, căreia îi tremurase pleoapele și transpirase la consult, i-sistară să preiau grija lor, promițîndu-ajutor la pregătirea lemnelor de foc căruțenle. Presat și de compatrioții m-tb-ști, care-l simpatizau pe Cosma

confrății lui, acceptai și în citeva zi „casa de nebuni” cu pereții afumați mînjîți cu mîncare deveni „farmacie”. Dușumelele fură frecate noaptea de p-cienții mei, cu cărămida, după ce n-asi-gurasesem că nimeni nu ne observa. I-altfel, toate treburile erau rezolvate el într-o complicitate tainică. Nu-mi r-mînea decît să frinez sau să stopez re-murile dezlănțuite. Lemnele erau pro-crate din stiva bucatăriei în timpul nop-ti. Incursiune palpitantă, cu participan-tală la aventură, ca la copil. Hotărî-de a dormi cu ei provocă însă îngrij-ri rare.

— Să nu te sugruma noaptea! se fo-mea pentru mine malorul Retezat, inter-nat din Beketowka în spital, ca și g-rlonte pe care-l avea în cutia craniană, nu-l împiedica să se gîndească și la via-ța altora.

Schimbarea de la casa albă atrase glu-mele cunoscuților din lagăre care mă fe-licitau că mi-am găsit locul. Mi asigura-că le rezerv naturi, pînă la extindere planificată a secției care urma să cu-prindă toată lumea. Cei din jur obser-vau că nebunii nu mai așteptă abiturile (Obținusem de la sora gospodină nume-rufe noi). Sau că participă gravi la plim-bări peripatetice. Că, de fapt: nebunii nu mai sînt nebuni. Ei erau oricum ma-normali (cu excepția unor ciudățenii, ju-cate sau nu) decît cei mulți, care-și îm-puseseră jalnic să se acomodeze la e-lume desfigurată, fără libertate.

Cosma, spiritul rector al grupel, însp-lra toate șofile clownerești. Lajos, o na-tură generoasă, dar și problematică, i-urma din prietenie. Karl, „der dumne-Bauer”, apatic și opac, era constrîns. Era spălat și frecat de cei doi ca o dușume-și, fără o intervenție din afară, cine știe cum s-ar fi terminat ceremonialul. Cînd tăceam sau citeam, îl obligau pe Karl să-meargă pe virfuri, iar discuția celor doi prieteni trecea într-o maghiară supă-rător întonată în șoptă. (Cosma era un adevărat poliglot). De închideam ochii, Lajos venea să se convingă dacă dorm. Dacă-l răspundeam începea nesfîrșitul dialog despre originea răului și justifica-rea suferințel.

— De ce e nevoie de imensa suferin-ță? întreba el intristat de moarte. În-cepeam prețios: tendința de a fi, îm-pinsă în existență, configurîndu-se, pre-m obligat oazna vesmintului, a formel, care o limtează, dar fără de care nu poate exista. Dar forma, ca orice există, vrea neșchio. Perenitatea vesmintului însă pri-nejdă este mișcarea viului. De aici ne-cesitatea morții, cu albul suferinței, al înnoirii.

VA VILONULU!

— Warum, mein Freund, warum? Imi cerusea nesatisfăcut piederăria. Inceram puțin în alt fel: se produce, prin existență, o alterare, o împiclară a esenței a căror puritate trebuie recucerită puțin într-o măsură compatibilă cu existența. Neputința oamenilor de a da un butut purificator, de a se mintul sinelui, a dus la venirea unui Mesia, care deschide drumul salvării de pe Golgota. Nici justificările teologice nu-l învețu cu suferința înfrântă.

— Suferim, fiindcă n-am fost în stare să biruim dușmanul, mutam atunci explicația pe alt plan. Dar nepotolitul: de ce? netezea orice construcții existanțiale, escatologice sau istorice. În revenirea cadente ale necruțătorului leit-motiv: de ce? străfulgerau imanențele de coșmar din casa de nebuni de Gorki unde el ajunsese — nu dintr-o dată — după ce minjise, în lagărul de prizonieri, chipul lui de un perete al unui străin ce se numise Rakosi, în țara biruită în război. Scenele se rostogolau intransmisibil, halucinant, întrerupte de întrebarea gîfăită la început, schiță mut apoi de tremurul gurii. Le schiță din cauza tensiunii retrăirii eliptice, amplificator, însoțindu-le de zbaterea motivă a întregii lui ființe:

...Nebuni... nebuni... duim... pe săli, pe ferestre... Urlete... Săli fără paturi... dar unul... cazon... un marinar fără mină... fără picioare... un trunchi... Nebuni pe podele... mușcau... loveau... Nici un gardian... nimeni. Unul are o idee... și se ridică... rostogolose pe marinar... pe podele... rid... li așează piciorul patului pe timpă și se aruncă clăie grămadă de pat... Am tipat... am fugit desculț pe pridoreale înecate de murdăria cloșelor înfundate.

Alte imagini sfîrșite, imbulzite în mintea fratelui chinuit, ingenunchiat lângă patul meu, li înecau comunicarea. Nebunele secții măturaseră paznicii și învadau casa. Furiile descarnate tipau isteric victorioase, învîtorind sordida existență.

În mintea mea, nu știu de cine chemate, treceau, ca o peliculă de jurnal, scenele solemne din palatul națiunilor sau din congresele ambasadorilor umanității, unde se discuta în frac despre om, în timp ce Lajos căuta scăparea lângă o cruce giriată cu unghia în fundul coridorului întinut de furii.

Cosma, trezită din somn — după ce îngultul: „Warum?“ pe care un Lajos bruscat furios li schimbase pe unul neînțelept, rechizitorial, cerind socoteală lumii și lui Dumnezeu — Cosma trezită, după ce înjură colorat unguerește, afișîși cu întrebarea: de ce nu dăm de fund... în pornografie. Descumpănit, Lajos se nuse pe plîns. Ca să fac și eu ceva fără dar în atmosferă, imi certai compasul, învinuindu-l de intenția de a mă face să-mi iau cîmpii, după ce el își alesese un rol dificil, neinspirat, de nebun.

— Poți să-mi citezi un rol ușor și inspirat de nebun? mă întrerupse el atent. Imi povestii că un oarecare Joachim din lagărul 1 înnebunise subit. Cel ce se trezise noaptea li surprinseseră preocupat să măsoare cu șchioapa orice li era la îndemână, dar comparînd rezultatul cu un metalon numai de el știut, conclusea de fiece dată nesatisfăcut: „es passt nicht“. Meșea la lucru, se ducea, unde se duceau și ceilalți, dar existența lui nu mai era valteava decât căutarea exclusivă a acelui model care să se potrivească. La formarea unui lot de repatriere, conducerea lagărului li-a inclus și pe ciudatul pacient, care, după sosirea acasă, expedie o scrisoare cu laconic conținut: „acum se potrivește“! Reacția lui Cosma? Rîzînd, părăsi casa! Noroc că mă ridicai imediat în urmărirea lui. Era pe punctul să intre în zona sîrmelor ghîmpate, intens luminată. Urmă o ceartă aprinsă. Cosma se declară în plinătatea facultăților mintale, respingînd orice asistență tutelară. Alegerea unui astfel de joc însă imi apărea suspectă. Climatului vieții ulterioare li obligă, pentru asigurarea libertății de nebun, la permanenta practicare a lui, pînă cînd alienarea se instalează indiscutabil.

Fie că amînțarea că voi părăsi casa albă cloci în mintea celorcarilor, fie că ea intră în arsenalul lui Cosma, sigur e că în zori mă trezii în timp ce mi se trecea un cearceaf peste piept care fu înnoțat, după indicațiile lui, de barele orizontale ale patului metalic. Era prea tîrziu ca să le mai scap. Cosma mă înștiință că-s doar măsuri pentru a preveni dizlocarea familiei.

Așteptînd plimbarea matinală a celor cinci-sase conaționali t.b.c.-iști care aruncă o privire și-n căsuța noastră, imi petrecui timpul încercînd să-mi conving pe cei doi acoliți să mă dezlege, probînd argumentele ca pe niște chel. Cosma li reținea însă în ultimul moment, amenințîndu-l. În sfîrșit colonia română se înfrunță și un colonel de artilerie cu părul

înă negru, dar cu mintea albită și uitucă, dădu, la indicațiile ginerilor săi, ordinul de eliberare. Colonelul avea o față de măritat și trei dintre cei mai tineri se băgaseră pe rînd, în glumă, pe sub pielea tatălui, ca să-i obțină consimțămîntul, iar el, bun și senil, li dădu. La venirea mea, ceilalți porniră ofensivă împotriva ginerilor colonelului și li convinseră să-si încredințeze odrasla unuia mai vrednic, mai mare la casa albă. Cimeștie ce ecou mai putea trezi „casa albă“ în mintea fericitului părinte, dar el imi încredință, cu ochii măslinei în lacrimi, mireasa necunoscută, fără să remarcă jena mea. Altuia nu o va mai putea da, deși jocul s-ar fi repetat: colonelul, de al cărui nume, deși obișnuir, nu-mi amintesc nickcum, se mută în lagărul 6, dus în același transport cu un german și un evreu rătăciți printre prizonieri, în căruciorul cu două roți. Se duceau gol cum veniseră pe lume, albăștrii de ger, cu talna vieții înțepenită neajutorat în fiecare în altă mască, dar la toți nevro-simă.

Ce puteam să-i spun prin scris ficelului rînd va învețea mai tîrziu de ultimele zile ale tatălui ei, colonelul de artilerie cu numele uitat, căruia la Stalingrad să fie potrivit și pentru copilul ce-si caută părintele și pentru tinăra femeie făgăduită de el adîtor gineri, care așteptaseră viața ca pe o mireasă lângă lagărul 6. Dar, mai ales, să fie potrivit și cu cruntul adevăr al despărțirii, de spre care cei ce treceau poarta tăceau, iar cei ce tremurau în cămașă în fața bordelelor privind în urma lor, ziceau într-o doară că într-acolo unde ducesem drumul, n-or mai fi nacialnici și ceasovoi!

CITEVA zile spitalul se întrebă uluit: cine va fi fost omul cu fața tumefiată descăroat la morgă?

Presupunerea că ar fi von Wangenheim, campionul olimpic, ducea la altă nedumerire: ce a putut provoca naufragiul unei naturi luptătoare, dar echilibrată. Găurile de rang din occipital spuneau unii că nu puteau fi decât postuma asigurare, ca să nu iasă prin poarta lagărului un mort aparent. Primii bolnavi sosiți din Elșanka confirmară însă că von Wangenheim fusese găsit de către un prizonier care își urmărea pisoiul refugiat prin oblonul rămas deschis, spinzurat de-o grindă, în podul clădirii. Se știa că fusese sub anchetă și în carceră. Era lăsat uneori cite o zi în lagăr: își primea pachetele, el mal vorbea cu un cunoscut, însă agenții li înghesuiau fără cruțare, iar el era prea politic pentru a-i rezezi.

Nu li-a dat prin minte să li dat unui român o conservă, să-i mai tempereze pe urmăritorii li regretă un ascultător. — Ultima dată a trecut pe la cei doi generali unguri cunoscuți cu un pachet. I-a rugat să pregătească el ceaiul și gustarea, ca va îndrăznea, „avea ceva important de rezolvat“. Asta s-a întimplat în ziua în care a fost găsit mort.

Spre primăvară, la a doua reinternare în spital, mă căuta un neamț, cu care mă salutam, fără să mai știu de unde ne cunoșteam, ca să-mi comunice ceva. Imi amînal pentru a avea răgazul să mă informez despre el. Primii asigurarea că era un om de nădejde din divizia Grossdeutschland.

E vorba de von Wangenheim. Incepu el convorbirea. Securitatea plănua să facă din el căpetenia rezistenței revanșarde, responsabil de sabotaje, de înălțurarea unor agenți din lagăre etc. În desfășurarea anchetei finale, von Wangenheim, izolat în Elșanka, a avut dovadă că depozițiile acuzatorilor proveneau de la cel mai bun prieten al său, Günther von Ahnenstein, pe care-l cunoașteți, cu care ați fost în carceră în lagărul 1. Nu se știe de cînd Günther a devenit agent. Se pare că în ultima vreme sovieticii s-au convins că-si pot recruta oamenii din cu totul altă categorie de prizonieri decât alădată. Günther se află sub observație de mai mult timp. Nu trebuie s-o aile dar, dv. s-o știți, fiindcă ancheta caută și printre români țapi ispășitori. Nu era ușor de acceptat că bătaiosul von Ahnenstein, un tip athletic, blond, cu linia ochilor piezișă, temerar luptător în război, deși fără multe scrupule, arogant, cu prea puțină deschidere spre spiritualitate, era capabil de vînzare. Se presupunea mai degrabă că un apropiat al lui, un îns impenetrabil, ar fi sfîșit de la Günther despre toate discuțiile acestuia. Von Wangenheim, singurul în măsură să facă lumină în acest caz, confruntat cu datele anchetei, a spus mîhnit cuiva: „Viața nu mai merită să fie dusă, cînd cel mai bun prieten trece de partea

dușmanului distrugîndu-ți astfel încrederea în oameni“. El nu a vrut să fie sfîșit să depună împotriva cunoscuților săi și a hotărît să iasă din scenă înainte de a fi prea tîrziu. Astfel, cel mai bun dintre noi a căzut prin vînzare.

MĂ ÎNTREBAM la intrarea în lagărul 1 ce ar putea să-mi mai aducă ziua începută mai puțin banal. George Fonea nu mai era acolo. Ne despărțisem înainte de internarea ultimă în spital. Apăruse emoționat să-si la rămas bun:

— Spune-mi ceva care să ne țină pentru că vom fi singuri!

— Bine că ne despărțim; noi n-am fi avut cumînțenia s-o facem, deși era de mult necesar să trăim fără tinea.

Aveam dreptate, dar George, surprins la ipoteza de oțean sentimental, primul lovitura în plin.

Prietenul mei în loc să mă avînte, mi-au tăiat temător: că mă pierd, arpile. Și el, bunii, se vor pierde rînd pe rînd, lăsîndu-mă să supraviețuiesc cu amîncîntă expedițiilor retrate...

O confruntare cu cazul von Wangenheim?

Pe banca de la poartă, parcă așteptînd, sta la soare, spălăcit de lumina zilei, Günther v. Ahnenstein. Înviat de surpriză, mă conduse de braț spre masa din colțul retras al lagărului, unde în trecut nu prea îndepărtat, discutase cu cei apropiați. Imi propuse, revenind cu țigări și ceai, să mă mut pe locul devenit vacant în baraca lui.

Nu cred că rămînerea mea în lagărul 1 va fi de durată.

— Intenționați să refuzați lucrul?

— Asta oricum. Se apropie ceasul unor răfuieli cu mine însumi. Nu mă mai suport. Günther nu-si ascundea mirarea:

— Dacă e vorba de judecata de apoi făcută sîși, cei din jur nu va pot ajuta cu nimic, adăugă el înțelegător. Mă surprindea că formulase asemenea gînduri, dar liniștea întregii lui ființe nu trăda că el însuși s-ar pregăti pentru o asemenea judecată.

— În general, noi, prizonierii, asemenea celor înghesuți în coardele rîngului, tragem de timp, să supraviețuim maltrătarilor, temîndu-ne că o angajare deschisă ne-ar pierde.

— Cîți se mai pot bucura, supraviețuînd unei existențe de tiritoare, presupunînd că supraviețuirea s-ar datora numai ei? mă nedumerii eu.

— Supraviețuirea își e de-ajuns sîși. N-are nevoie de fundamentări axiologice. Asemenea motivații sau criterii de referință sînt un lux superfluu pentru viața de aici.

Nu toți au constiință „robustă“ a vikingilor care după ce-si treceau prin foc și sabie adversarii își alegeau neveste dintre ficele și soțiile lor.

— Dar cum se vor așeza în scaun de judecată partizanii justiției immanente, după ce s-au lîră aici în fața învinuitorului?

Postura de procuror imi displice, iar răzburarea mă înstrăinează; ca fost luptător vreau să spun adversarul ceea ce cred despre el acum cînd, apărut de putere, calcă legea. Numai așa mi-ar prili supraviețuirea.

— Spuneți-mi — hotărîi eu să sparg apărarea impenetrabilă, pentru a afla adevărul, vîzînd că toate ochurile nu duc la nimic — cum ați putut să li împingeți pe von Wangenheim să naufragieze?

— Cine? întrebă el intrigat.

— Dumneavoastră! menținul eu plularul echivoc.

— Cine dumneavoastră?

— Dv. toți, lăsîndu-l singur. N-ați reacționat nici înainte nici după moarte li deviai eu obligator.

Dar de atunci nu ne-am mai înfrînt și nu ne-am mai vorbit. Nu mă vedea.

La citeva săptămîni, pe terenul de sport de lângă spitalul lagărului, se adunaseră citeva sute de condamnați germani, destinați repatrierii; printre ei și Günther von Ahnenstein. Zeci și zeci dintre ei, de obicei necunoscuți, trecuseră pe la patul meu de spital — eram după a doua încarcerare cu greva foamei — să-mi spună citeva vorbe bune. El nu o făcu. Transportul avea destinație Germania răsăriteană.

NEMULTUMIREA față de mine însumi era veche cit captivitatea. Tratatamentul impus fusese o continuă violență a condiției umane, chiar dacă nu prin toți angajații administrației. Multora nici nu li se putea cere mai mult. Ura devenise școală, prin-

ciplu scris pe frontispiciu. Aparatul represiv abrutizat și sătul nu era lăsat să vegeteze.

Chiar insensibil la principialitate, captivii simțeau totuși personal, egoist, acut, batjocura. Nu puteam fi păstrătorii sau apărătorii unor valori, dar eram victimele nesocotirii lor și, în această poziție, noi, milioane de prizonieri, de robli, ar fi fost firesc să ne ridicăm, hai li nu pentru principii, nu pentru mai bine, dar pentru un minim admis fără „chertă“ și vîtelor. Lupta pentru zăgăzuirea încălcărilor însemna însă suferință, chiar riscul distrugerii și nefericirii captivi. Iși înfășurată cenușă existentă în pielea tot mai densă a lasității, care zădărnicea răbunirile ca o cămașă de forță. Era greu să rămîi om.

Se adăugă și înfierarea cruntă cu ocazia crimei de război. Luptasem, expus morții ca și adversarii, — dovadă cele patru răniri —, dar nu dădusem o palmă celor fără apărare și totuși în humele justiției unei mari puteri eram trecut în rîndul nelegiuitorilor. Aveam 30 de ani acum. Nu mai credeam în eliberare, deși mă ardea setea de viață: de dragoste și libertate. Era timpul să spun stăpînilor ce cred, să mă răfuiesc cu cei care-si luaseră „dreptul samavolnic să dispună de viața mea, comițînd în numele U.R.S.S. crime de a mă condamna, fără vină, la moarte, preschimbată în muncă silnică“. Așa scrisesem în cele două proteste ajunse la destinație, adresate Guvernului și Comitetului Central al Uniunii Sovietice.

Tonul nu va fi fost cel al uzanței diplomatice, recunosc! De altfel nimeni dintre apropiații mei, cunoscătorii de rusă, nu se încumetaseră să facă traducerea, așa că o redactai după știința și inima mea, fără protocol și scriitură de cancelarie.

Refuzam munca silnică și anunțam că pedepsirea cu carceră pentru acest refuz va fi însoțită de greva foamei.

Conducerea locală, căreia li adresasem, ca să fie „jocul fair“, o copie, turbă:

— A reinviat Hitler și Antonescu de se folosește acest ton?

Moscova imi răspundea, în același spirit, în Nowo-Cerkaski, unde mă trimise în închisoare de regim pentru un an:

„pora otivcatia ot tacova tona (e timpul să se dezbrace de asemenea ton), ne-avînd motiv pentru protest“.

Cel din Stalingrad, ca și cînd nu ar fi avut același nestîrșit al timpului și al spațiului li îndemîna cu cei din metropola, fură mult mai personali în reacție. Toți care se găseau într-un birou de comandament, deși necunoscuți, tăbăriră ca atinși personal de această punere la punct și loviri orbește cu minile și piciorarele pe unde nimereau.

Încercasem, privindu-l pe apucate, să înțeleg pricina orbirii și turbării colective. Imi ștergeam apoi, împins pe culoare la etaj, fața de singe — se deschideau uși și funcționare tinere apăreau mirate să privească alaiul — peșeam demn, ca în fața publicului după o competiție.

Nu simțeam dureri, nu eram supărat pe nimeni, ci mai curînd mulțumit că trăiam între oameni. Cineva, într-o uniformă mai strălucitoare, strigă neînțeleșibil din fundul coridorului spre locul unde se îndrepta ceremonia. Pe calea întoarsă, ceata mă oprîi în fața scărilor. Îndoindu-mi brațul drept peste umăr și împingîndu-l pe stîngul în susul spinării imi prînseră minile în cătușe americane. Jocul începu trimițîndu-mă trombă în josul scării, catapultat de izbiturile și brînciul lor.

Blestemat de elastic! Înjurau regiilor demonstrației, după ce, zburînd peste citeva trepte deodată, atîngînd rapid în tangentă altele, aterizasem în pe-rețele pauzei treptelor, fără să mă fărîm, ci cumva incredibil de norocos, amortizînd izbirea. După citeva reluări și un drum seurt cu mașina, zăceam, pe betonul carcerii de la intrarea în lagăr, în-cîntat ca de victorie de a-mi fi pămînt pe toți vitejii mei adversari. Curînd imi luară cătușele. Era și timpul: mă dureau doar brațul drept, stîngul se învinețise...

În zilele ultime greve a foamei, mă ridicam, ușor amețit, de pe fișia bluzei împăturită în patru pe beton, ca să primesc vizita nacialnicului de regim. Făcea parte din cei jigniți personal de protestul mea și-si încerca violența lexicului, gradînd-o nesatisfăcut, cu pauzele necesare găsiri oării paroxistice: — român... țigan... bandit... fascist... legionar... erou... mucenic... sfînt... martir... Iisus Hristos!

(Fragmente)

ALEXANDRU PAPILIAN

Fotografie de Ion Cucu

1989

CA UN PROST ce sînt, m-am dus la proces. Ca un prost! Sînt, cum mă face să simt Anca, nevastă-mea, un monstru!

Ea, nu și nu, că să nu mă duc. Dar eu m-am dus.

Erau vreo douăzeci, mai exact douăzeci și unul, printre care două femei. Tichete false pentru carne. Tipărite clandestin. Vîndute la fel de clandestin. Afacere mare. Milioane de lei. Se vorbea, la un moment dat, de trei sute de arestări. La judecată au ajuns douăzeci și unul. Condamnări la marte, patru (trei bărbați și o femeie).

Totul s-a petrecut în sala mare de ședințe a Sindicatelor. La început, trebuia să aibă loc la Teatrul Național. Apoi că nu, că, clică, în Sala Sporturilor. Pentru că, în fine, să se ajungă la Sindicate.

Sala era deja plină cînd am sosit. Vreo două sute de oameni. Tipografi. Măcelari. Familiile acuzatilor. Pe lingă pereți, în picioare, patruzeci, cincizeci de militieni.

Mă rog, ca în filme. Magistrati. Judecători. Acuzatori. Robe negre. Un fel de lavaliere albe la gît. Avocați. Martori. Întrebări. Răspunsuri. Tot tacimul. Plus mutrele inculpaților. Plus hainele lor vîrgate. Plus familiile aflate în sală. Plus cîțiva copii și tineri (cu mutre țepene, tot din familiile respective).

Bineînțeles, că avocații n-au pledat pentru achitare. Ar fi fost o prostie. Cum să fii achitat după ce ai fost arestat? Au făcut apel la clemență! — Cam slăbuț, mi-am spus. Dar i-am înțeles. Știau că oricum procesul e judecat. De spus, însă, vezi bine, trebuiau să spună și ei ceva. Altfel decît judecătorii. Rolul ăstora era să rostescă sentința. Altfel decît procurorul, care trebuia să acuze și să ceară pedepse mari. Deci, firește, altceva. De apărut, propriu-zis, nu-i puteau apăra pe inculpați. De acuzat, ca pe vremea stalinismului, larăși nu era posibil. Vremea aceea trecuse. Cu mustați cu tot. Și atunci au dat-o pe sentiment. Milă. Au găsit mila! Mila judecătorilor și a procurorului — căroră, dacă le era milă, degeaba le era oricîtă milă! Ce mai, tare! Mai tare ca-n filme!

Parcă trezit brusc, mi-am dat seama, apoi, că patru dintre cei îmbrăcați în haine vîrgate, trei bărbați și o femeie, vor fi împușcați.

Nu mai eram spectator. Mă cuprinsese frica. Una mare. Imi era frică pînă și de mila care încerca să mă cuprindă. Mila aia și pentru condamnați, și pentru cei care îi condamnaseră, și pentru avocați, și pentru noi, ăștia din sală.

M-am sculat odată cu ceilalți și am plecat.

Pe drum mi-a venit subit o idee... așa zice surprinzătoare, în orice caz salvatoare. De un ridicol total. De un ridicol adînc. Distrugător. — Condamnații, din cauza căroră mă cuprinsese frica de milă! —, aveau la dispoziție cincisprezece zile pentru a se hotărî dacă să facă sau nu recurs. Aveau, care va să zică, timp să se gîndească cincisprezece zile dacă nu cumva vor (sau nu) să moară pentru carnea aia prăpădită. Asta era rolul lor.

Colac peste pupază, cînd am sosit acasă, nevastă-mea care, cum am spus, trăsese de mine — că nu, să nu mă duc la proces, că ce aveam eu cu pro-

cesul ăsta? —, Anca, nevastă-mea, zic, mi-a interzis orice relație și apoi, tăcută, mi-a ocolit intruna privirea, ferindu-se din calea mea. Atitudinea ei a făcut să se trezească în mine un simțămînt, cum să spun, o stare psihică, mă rog, o chestie dintr-asta, de monstru. Am simțit că s-a deșteptat în mine ceva monstruos. — Ceea ce e mai mult, e mai adînc, e insuportabil de caraghios. Din toată povestea m-am ales cu un monstru — în mine!

1990

SE PIERDE des în amintirea zilelor cînd glicemia coborîse peste măsură. Cînd halucinațiile începuseră să nu-i dea pace. Acum, în amintirea lui persistă cu precădere privirile strălucitoare ale celor care îi ofereau felii de piine unse cu unt peste care se afla întinsă o felie de șuncă bună, sau tablete de ciocolată... Priviri strălucitoare, curioase și rele.

Cînd faci greva foamei, zice, crezi că ai o armă. Dar vine cîte unul și-ți spune că ești un căcat.

Stau și mă uit la el și mă simt neputincioasă. Nu pot să-l ajut cu nimic. — Totul a fost degeaba, spune. Absolut degeaba. Am fost un timpit, un nebeu — o... umbră. Iar tu spunei, tu nu m-ai oprit.

Nu mai ține minte că am încercat să-l opresc. Sau nici nu-l interesează să-și mai aducă aminte. Acum îi convine să aibă pe cine să dea vina. Și m-a găsit pe mine.

A uitat cum stăteam lingă cordonul care înconjura corturile unde făceau ei greva foamei. Cum am stat acolo, în fața Teatrului Național, cite optsprezece, douăzeci de ore pe zi. Să fii gata să intervin — cum? dracu știe! — dacă... Asta a uitat. Și nu știe — nici n-are de unde să știe — cum mă rugam de doctori să-mi spună adevărul. Să-mi spună cit de gravă era starea în care se găsea. Cit mai putea să o ducă... N-are de unde să știe toate astea. Cum mă rugam în gînd să i se facă rău, să-l scoată din cortul ăla, să-l ducă la spital... Să se termine odată! Aș zice că, atunci, am avut contact chiar cu Dumnezeu, în momentele acelea. Ar fi fost bine să fie rău! Asta era logica momentului acela! E bine cînd ți-e rău — într-o lume în care toate sînt cu curu-n sus.

A uitat că la început nu bea decît ce îi aduceam eu. A uitat cum mă pri-

vea cînd n-a mai suportat apa și am început să-i aduc ceai neîndulcit. Cu ură. Neîncrezător. Ba chiar, în ultimele zile, mă puneă să gust eu, înainte, din lichid. Să nu fie... otrăvit! (Bineînțeles că eram suspectă din moment ce nu intrasem, alături de el, în greva foamei, din moment ce-l lăsasem... singur! Bineînțeles că eram suspectă. Bineînțeles că îl trădasem sau că, în orice caz, se putea aștepta să îl trădez!)

Acum, începe să-și dea seama. Începe să-și dea seama că, în realitate, a greșit. — Cum să mai pui bază, cum să vorbești cu unul care a fost atît de nebun încît să intre în greva foamei? Și încă pentru ce: pentru „libertate“, pentru „democrație“ — Adică, la urma urmei, pentru CE?

...Simț ce n-am mai simțit: prostituția. S-a prostituat, făcînd greva foamei în vîzul lumii. Chiar dacă s-a „sfințit“. Între jena stîrnită de sentimentul de (auto)batjocură (e o „auto-batjocură“ faptul că bărbatul ți se prostituează) și mila pentru „durerea sfințirii“, stau ca proasta, sfințită, și nici nu mai știu la ce să mă gîndesc.

O femeie, zice, i-a întins levănțică, să miroasă. Avea mina ca un butuc, zice, cărnosă, cu degetele puternice și foarte scurte. O mină care abia folosea, care, parcă, abia devenea mină, dar care ținea grăunțele mirositoare și i le întindea, să il aline... Un gest bun. Dement!

...M-a violat cînd a intrat în greva foamei. Ceilalți l-au violat pe el, privindu-l.

Decît să trăiesc așa, spune, mai bine mor, o să fac greva foamei pînă mor.

Ca și cum asta ar fi o soluție. Și dacă moare, ce? Cui îi pasă? Doar mie îmi pasă! Dar eu nu pot să schimb nici guvernul, nici președintele. Și nici pe ăia care, cu ochii sticlind de curiozitate și ură, încercau să-i dea de mincare. Și nici pe ăia care, între timp, alături, în Piața Universității, strigau „Jos comunismul!“ și „Sîntem golani!“ Cui le strigau ei toate astea? Mie, care nu pot nimic? Alora care făceau greva foamei? Alora care, cu ochii sticlind de curiozitate și ură...? Cui? Minerilor, care se pregăteau să vină la București, să-i bată cu rîngi și bite, să le sfărîme dinții și coastele și genunchii? Cui?... Nu pot nimic. Dacă el moare, pe mine mă va dura, nu pe alții.

MANFRED KRENDL (Austria)

POVESTIRI

Și ce-am făcut eu de trebuie să mă doară, să-mi fie milă de mine — și frică?!

1989

DOCTORUL ăsta trebuie să inoate în bani, roști bătrînul. Nu se mai satură oamenii de bani!...

În părculețul dintre blocuri, adierea slabă abia dacă ajungea să miște frunzele fraged-cărnoase, prăfuite ale ploșilor mici și firavi. Arșița se prăbușea din cerul aproape alb. Betonul înțins al clădirilor iradia. În aer pluteau aerosoli fierbinți de motorină arsă. Pe bulevardul cu asfaltul moale și dogoritor din apropiere, autobuzele hodorogite, zgomotoase și supraîncălzite scoteau nori de fum albăstrui. Aici, în mica insulă de verdeață prăfuită, toate acestea, parcă mai blînde, miroseau a tocană de cartofi.

Bătrînul dădu a lehamite din mină. Trecu un timp.

Căldura amiezii, luminoasă, alba tencuiala blocului din față, Rufelee întinse la uscat în balcoane păreau strălucitoare.

Bătrînul rîse scurt, vehinos. Apoi tuși.

— Sîntem grozavi, noi! spuse el, trăgîndu-și răsufierea. Eroi, ce mai! Conspirăm. Telefoane cu semnal. Aparatamente necunoscute. Doctori necunoscuți. Chiuretaje clandestine. Conspirăm. Cu pușcări în față!

Tăcu.

— Toți riscă, bombăni din nou bătrînul. Doctorul, gazda, infirmiera, fiică-mea — toți! Și noi, pe lingă ei. Sîntem viteji! Sîntem conspiratori! Încălcăm legea — și murim de frică. Aici, pe bancă.

Dintr-odată, în spațiul dintre blocuri năvăli auriztor, tare, reverberant, hîrîit, venind prin ferestrele deschise ale cine știe cărui apartament, din cine știe care bloc din apropiere, un cîntec popular săltăret, zgomot; și monoton; imediat, în părculețul plin de praf și pustiu, mirosînd a tocană de cartofi, năvăli la fel de tare și hîrîit, săltăreaț și zgomotos și monoton, încercînd să acopere cîntecul popular, o melodie disco.

Războiul sonor lovi cu putere vreme de cîteva minute zidurile de beton.

Nisipul prăfos, din locul de joacă pentru copii, sclipea.

Muzica populară se stînsese la fel de neașteptat precum începuse; o urmă, la scurt timp, și cealaltă. Între blocuri se lăsă din nou liniștea.

De undeva se auzi un lătrat de ciine.

Mirosul de tocană și motorină arsă se amestecă cu unul de salam de soia prăjit.

Aplecîndu-se pe o parte, bătrînul întinse piciorul și scoase din buzunarul pantalonilor un pachet boțit de țigări „Carpați“ și o cutie de chibrituri. Trase o țigară indoită dinăuntru. O aprinse și suflă fumul alb în aerul înfierbîntat. Apoi viri pachetul și chibriturile înapoi, în buzunar.

— Am îmbătrînit de tot, mă! făcu el după un timp.

Tinărul, tăcut, își încrucișă brațele pe piept.

Trecură cîteva secunde.

Bătrînul trase un fum din țigară. Suflă fumul în aer. Apoi, o vreme, învîrti țigara, între degete, privindu-l virful aprins.

— Simt răul în suflet, șopti el. Mi-e frică de-a binelea, mă, băiete!

Tinărul stătea nemișcat, cu brațele încrucișate pe piept, privind înaintea sa.

Cînd bătrînul își termină țigara, o aruncă pe jos, fără să o stingă. Din chiștocul aprins, fumul se ridică, subțire și albăstrui, o vreme, apoi pieri.

ALMA pleoscăi scurt pe obrazul tînărului.

Obrajii femeii erau roșii. Pe timpurile îi apăruseră broboane mici de transpirație. Părul buclat i se lufulise.

Tînărul o privi întunecat. Stătea în picioare în fața ei stringînd din pumni.

Bătrînul, așezat la masă, tăcea, uiindu-se cînd la unul, cînd la celălalt.

— Dacă mai îndrăznești să ridici mîna la mine, te fac chisăliță, scriși tînărul. Chisăliță!

— Ai înnebunit de tot! țipă femeia. De tot. Ce dracu vrei? Să ne bagi pe soți în pușcărie?

Ieși ca o furtună, trîntind ușa. Geamul vitrinei și ceștile de porțelan dinăuntru zăngăniră.

Bătrînul își așază mîinile pe masă. Se uită la vinele mari și umflate de pe ele; la degetele strîmbe, cu unghiile bombate, groase, cornoase.

Tînărul își frecă obrazul cu palma. Apoi deschise nestăpînit, cu furie, ușa pe care tocmai o trîntise femeia. Ieși din cameră cu pași mari.

— Da, se auzi de alături, din bucătărie, vocea bărbatului. Da! Că or să poa' să facă aștia ce n-au făcut cît a fost Ceaușescu la putere! Cine e F.S.N.-ul ăsta al tău? Cine? Tot ăia!

— Și ai tăi cine sînt? răspunse femeia. Unu' care vine de la Londra, altu' de la Paris!

Vocea femeii se auzi mai tare, semn că se întorcea în cameră.

— Ce știi aștia, mă? strigă ea intrînd în încăperea cu o față de masă albă, împăturită în mîna. Să-și pună papion și cravată la gît. Asta știu. Aștia ai tăi! S-aducă războiul cu ei! Atîta știu!

Bătrînul își retrase palmele de pe stăbălia lucitoare pentru a o lăsa să întindă pînza pe care se puteau vedea modele înflorate, la fel de albe ca și țesătura de bază.

— Și ce strigi ca o nebună?

Tînărul apăruse în pragul ușii.

Femeia nu răspunse. Întinsese fața de masă și acum o netezea cu palmele.

— Ca o nebună! Ridici mîna la mine. Mă ameninți... Ce, nu ți-e bine? Ce război?! Care război?!

— Nu mi-e bine! se întoarse femeia spre el, și în obrajii roșii îi apărură pete albe de furie. Cum să-mi fie bine cînd te văd așa de prost?

Vocea îi suna metalic, sugrumat.

— Aștia spălați, civilizați! Cu papionu' și cu cravata lor! Veniți draștie de unde! Ce știu ei, mă, despre ce e aici?

— Păi, tocmai... Încercă tînărul.

— Tocmai, ce? țipă femeia.

Își trase răsufierea.

— Tocmai, ce? repetă ea pe un ton mult mai jos în care vibra încordarea. Știu ei cum e să stai cu p... desfructată în fața doctorului și-a procurorului și-a securistului? Și sînt milioane ca mine, mă, care au trebuit să stea așa, să li se uite ăia-n...

Tînărul, încurcat, își încrucișă brațele pe piept și se rezemă cu umărul de ușorul ușii. Poftim, spunea atitudinea lui, poftim, te ascult! Să vedem ce-o să mai auzim și-acum!

Femeia îl privi atentă, drept în ochi. Apoi ridică mîna și o lăsa, în semn de dispreț.

— Măăăă! Bărbați proști și cretini, mă! Asta sinteți toți!

Bărbia îi tremură, îi zvîcni a plîns.

Trecură cîteva secunde.

Femeia își mută ochii spre bătrînul așezat la masă. Apoi spre fereastra prin care se zăreau, nu prea departe, geamurile blocului vecin.

— Bine, zise tînărul. Lasă! Ești nervoasă acum. Lasă, o să mai stăm de vorbă...

— Nu!

Femeia își trase un scaun.

— Acum! spuse ea așezîndu-se. Acum o să stăm! Stai jos. Că trebuie să...

Așteptă pînă ce tînărul își trase și el un scaun și se așază.

— Uite...

Femeia se opri. Bărbia îi tremura în continuare. Își puse o mîna pe fața de masă întinsă și începu să urmărească cu unghia conturul unuia dintre modelele florale albe.

— Mă liniștesc, stai, acuși, imediat, spuse ea. Uite...

Degetul femeii se mișcă încet, des-

criind curbe scurte, delicate, parcă dulci.

Tăcere. Femeia își trase răsufierea și dădu cu putere aerul afară, ca după un efort.

— Astă vară, roști ea ridicîndu-și privirea spre tînărul din față, am așteptat patru ore să vină doctorul. Patru ore! Și-n loc de doctor putea să sosească procuratura!...

Obrazul femeii se întunecă.

— Putea, nu?

Tînărul înclină ușor din cap, a încuviințare.

— Mi-am dat jos chiloții, m-am așezat în pat și mi-am desfăcut picioarele în fața lui. Îi tremura mîna de frică... Fără anestezie; de unde anestezie?...

Femeia se întrerupse. Ochii îi sticliră. Buzele i se crispară, lăsînd să se vadă un șir de dinți neregulați, umezi și albi. Femeia rînjea.

— Milioane de femei cu p... desfăcute, spuse ea aproape în șoaptă, și ochii îi străluciră și mai tare. Și doctorii — cu nasul în ele. Să vadă. Să simtă. Să vadă și să simtă dacă e ceva acolo, acolo înăuntru. Să vadă și să simtă cum și-au desfăcut ele cracii pe-ntuneric, în frig și în putoare. Cum n-au putut nici să se spele după aceea. Că nu curgea apa. Și bărbații lor!...

Al lor, pe dracu! Animale! Că erau beți. Că erau... Femeile trebuiau să se pună sub ei... Grei, zgîlțiiți, păroși, neșpălați... Cu pumnul gata să izbească. Ce-nțelege un bărbat dintr-o femeie?!

Pe figura femeii își făcu apariția o expresie nebunească.

— Ei, și asta nu-ți trezește pofta de viol, ă? continuă ea, privind intens și îmbrăștiat. Și ăia, cu controalele lor obligatorii! Doctori, procurori, securiști! Ce dracu, ce fel de oameni...? Aștia ce fel de oameni au fost? Ce fel de oameni sînt? Că nu i-a omorît nimeni! Milioane de femei tăiate pe viu... Femei, fete!

Femeia nu mai rînjea. Expresia îi revenise aproape la normal. Doar obrajii îi erau peste măsură de roșii.

Privi spre tînărul din fața ei. Apoi spre bătrîn. Și din nou spre tînăr.

— Ce papion, ce cravată?!

Vocea îi tremură, de părere de rău, și de revoltă și, parcă, de ură:

— Nu-ți dai seama ce stricată sînt? Am fost, m-am lăsat... stricată... Cum să mă mai repari? Îmi intră mîlul prin toate găurile. Nu mă otrăvește. Mă hrănește. Și-acu', vil tu cu două dopuri să-mi astupi cele o mie de găuri, să nu mai intre mîlul în mine... Păi ce să fac cu cravatele și papioanele lor, boule?

Femeia chicoti.

— Asta e civilizația lor occidentală. Luptă de clasă. Ce luptă de clasă? Brutalitate și întunecime — nu clase! Clasă sînt ei! Și mai vor să și lupte! La vîrsta lor!

Se opri uitîndu-se pe rînd la cei doi bărbați, așteptînd parcă o confirmare.

— Nu, nu! — femeia ridică palmele ca și cum ar fi încercat să se apere de ceva. — N-au ce căuta aici!... A cîștigat comunismul. Abia acum a cîștigat... Hai la lupta cea mare!... Lupta cea mare s-a dat. Și a cîștigat o comunismul. Cînd porți papion sau cravată, nu poți decît să răscolești mîlul, nu să-l înțelegi. Nu poți înțelege brutalitatea și bezna. Noua civilizație. Fără luptă de clasă. Fundamentală. Mîlul!

Femeia începu din nou să urmărească cu degetul conturul modelelor albe de pe fața de masă albă, curată.

În cameră domnea tăcerea.

Bătrînul își întinse piciorul drept, viri mîna în buzunarul pantalonilor și scoase un pachet boțit de „Carpați” și o cutie de chibrituri. Trase o țigară îndoită din pachet. O aprinse. Suflă fumul în aer. Apoi viri pachetul și chibriturile în buzunar.

Tînărul se ridică și ieși. Reveni peste cîteva secunde aducînd o scrumieră.

În încăperea pătrunse surd o melodie populară săltăreată. Venea de alături, de la vecinii de palier, poate. Sau poate că venea de sus. Ori de jos.

Femeia se ridică, sprijinîndu-se cu palmele pe genunchi.

Se îndreptă spre ușă.

Înainte de a ieși, se întoarse și aruncă o privire lungă spre cei doi bărbați.

Ionel CIUPUREANU

Bocet cu lună

Popoare atimate de prășii cu ochii închiși pîianjenii asudă.

Ziua de azi

Viața visează dureri somnabile dragă moarte nu refuza florile asediate ștampilele și mărul căci nici un pod nu fuge măcar nici oamenii nu mor de plictiseală sub stelele plutind fără vină

viața are o spîrtură în ureche și-un ochi foarte gros printre oameni mi-aș prinde de vestă balustrade și blocuri

o locomotivă sub pleoapele grele ziua de azi și mîinile acoperind fața morților

din cer copiii cad sub trotuare trotuarele schiodesc fulgii mișcarea lor zemoasă sub așternuturi eu nu mai vreau nimic dragă burta voastră și grăsimea foaie verde aspirina.

Peste poduri

Mi-e frică de carnea sfișiată salivă amărui prelinșă pe case mi-e frică am spus mi-e frică

iată fermoarul noaptea desprinsă de buze mi-e frică și scriu frică bintuită de vreme

nu mai știe nimeni să plîngă mi-e frică desigur fluturi mai mari decît cerul mi-e frică.

Haine de copil

Să adormi sfișitîl împădurit de umbre am păcătuit în spatele intestinului hămesit de cîini ales de sfișcările tale omețelă renaști copacii de aur

cite unul mortii impletesc ziduri să te aștepti la pădure tandru împăiat cu hainele topiilor aceeași claviatură instrăinată de mers aceeași băutură același scaun murind astupat așteptîndu-mă printre mlaștini același.

Cu poftă nebună

abuzurile scrijelite păcat lăcnînd frenetic de mi-aș pune viața la încercare sătul eram atunci și inconștient clasele sociale cu poftă nebună aleluia ceres și ocrotitor

doamne păzește-mă de pofta ta un cîntec refugiu în caleștile învătate hidoșenia ta celibatar și răstignit.

Transpirînd dimineața

În nopțile cu iz de ștampilă încercam să respir cuvintele obeze cașmarul fără lingură și fără chimele orașele piezite la gît curgînd dezarticulat stropîndu-mi ciorapii izmenele și legitimația n-aș scrie dacă n-ar fi umezeală dinții visînd maxilare și dinți sughițul și tusea în cutii pe teighele rontînd întunericul și mucul meu de țigară aerul transpirat dimineața pîictiseala șuvoiul de clipe invidioase spînzurate uite-așa fără rost.

De ce fredonez pentru tine

Din ce mi-ai povestit se deduce ce-a fost pe vremea aceea ce s-ar fi putut digera ce era de visat și de ciopîrjit

dormi dragostea mea tu mult prea dulce un treni doar pe tine și-o agrafă infulecîndu-mă

mă tot gîndesc la mătreață mă aștept la orice mestecînd aspirina visez ce-ar fi de visat ciopîrjit doamne ce pot ciopîrji.

Nu se mai știe

Eu sînt mi-a spus mama tu lingă fereaștră răscrucea durerii învieea șoaptelor inecate mi-e frig

aceasta-i fanfara mi-e frică am spus aceasta-i fanfara este o moarte și nu se mai știe.

Tinerețea noastră

Dintr-acolo am venit nepăsare tristă dar mai multe străzi au pierit la oaste mergeam (la oaste cîntam) umbră călăuzitoare (nu întrebați de tinerețea noastră) erau un pergament și nu mai respiră visezi și nu mai ești am pierdut cîteva zile pînă azi.

...Și a fost ediția a doua!

ÎN DECEMBRIE, anul trecut, s-a reluat, la București, tradiția sărbătorilor teatrale, curmată arbitrar acum vreo douăzeci de ani, când Capitala fusese exclusă din rindul orașelor ce pot organiza asemenea intruniri. S-a creat deci, în 1990, un festival cu numele lui I.L. Caragiale, la care sînt chemate toate teatrele dramatice din țară, ele putînd aduce orice piesă înscenată în stagiunea precedentă. Criteriul unic de selecție e valoarea; dacă ei n-a funcționat cu rigoare la ediția întâi e pentru că nu erau nici condiții de triere și nici un climat propice, căci ne despărțiserăm prea recent de o cenzură sălbatică pentru că judecățile prealabile să nu orbițească subiecții. Nu s-a găsit o formulă intrinsecă potrivită de preselecție nici la ediția a doua, căci în unele locuri echipele alocate în acest scop s-au subțiat pînă la o singură persoană, ori n-au mai ajuns la unele destinații. E probabil că se va afla, totuși, o modalitate preselecției unitară, funcțională. Cel mai demagogic și mai popular teatru al lumii, cel grec, înlocuiește foarte scrupulos concursurile anuale, iar azi, marile concursuri internaționale — de la Edinburgh, Avignon, Roma, Belgrad, Barcelona — sînt înlocuite, una înaintea selecției autorizată, ca să aleagă și să decidă.

Afișul actual a arătat mai bine ca precedentul

TOTUȘI, afișul ediției a doua a Festivalului, din noiembrie 1991, a arătat mai bine decît precedentul. A cuprins spectacole de amploare artistică, precum *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare, realizat de Liviu Ciulea, ca regizor și scenograf, la Teatrul Bulandra și *Ubu Rex* cu scene din *Macbeth* de Jarry-Shakespeare, creat de Silviu Purcăreț, ca regizor și scenograf, la Teatrul Național din Craiova (ambele obținînd, din partea juriului, Marele Premiu), *Mincinosul* de Goldoni, înfăptuit într-un chip original de Vlad Muger la Teatrul Odeon (premiul II), *Noaptea regilor*, spectacol important al Teatrului Național, în regia lui Andrei Serban și scenografia Doinei Levintă (premiul III). Și altele, care au fost consemnate ca reușite parțiale, experiențe interesante nu pe deplin finalizate, sau cel puțin posibilă într-o competiție. Nici o bagatelă: nici un subiect artistic. Două trei nereușite, ce și-au examinat exigența.

Mai amplu acum și mai bazat ca program, mai cert ca intenționalitate și înfăptuire, Festivalul a reunit, oaspeți din toată țara și mesafii de peste hotare, stîrnind un interes extraordinar. Toate spectacolele s-au jucat cu stil artistic, în unele seri fiind aproape imposibil să se mai intre din cauza aglomerației. A fost o verificare utilă a potenței publice pentru teatru, a dorinței sale de a vedea teatru de calitate.

Tot atât de solicitant s-au vădit debaterile și întîlnirile de creație organizate de Secția de critică și teatroteorie a Uniunii Teatrale din România, a cărei incintă elegantă și ospitalieră se dovedea mereu nelăcătoare.

Atmosfera generală a fost de colaborare, preocupare, schimb efectiv de idei. Programul complex al manifestării — spectacole în maișter și seară, patru colochii de analiză și sinteză, un atelier de dramaturgie (inițiativă a Teatrului Național din București), lansări de carte ale unor debutanți (inițiativă a Ministerului Culturii, Direcția teatrelor și a editurii „Ghepardul”), apariția a două publicații (foaia zilnică „Festival”, avîndu-și ca redactori pe studenții anilor I și II al Facultății de teatroteorie a Academiei de Teatru și Film, călăuziți de Ludmila Parlanioglu și suplimentul special, bisăptăminal, al ziarului „Libertatea”, avîndu-și ca redactor pe Eugen Comarnescu) — a fost îndeplinit. N-au lipsit unduțiile organizatorice, reaua distribuție a locurilor în săli, încercările în cazarea unor din oaspeți, absența unui caiet global al manifestării, neconcordanțele ale ororilor fixate și altele, care au creat indispoziții nemeritate. Dar o întreprindere atât de mare, săvîrșită cu oameni puțini — dintre care, majoritatea, nu au obișnuita unei atare munci — e fatal pîndită de erori. Ele n-au afectat esențialul.

Ministerul Culturii și Primăria Capitalei au asigurat un buget corespunzător, pe care l-au alimentat, cu contribuții mai modeste, și alții. Tot ce s-a întîmplat în acest noiembrie fast pentru mișcarea teatrală a arătat, peremptoriu, că avem și capacitatea, și mijloacele de a desfășura o acțiune caracteristică pentru o metropolă culturală și că ea nu înseamnă înghebare artificială, nu e o macrofestivație flască, ci răspunde unor necesități spirituale reale de ordin general.

Talente și carențe

CONSTITUIE, din alt punct de vedere, o investigație serioasă a realităților; pen-

tru a se evalua potențele, a se descuraja lenca, provizoriul perpetuu, așteptările vane a ceva care nu mai vine, obstrucțiile veșnice ale unor inși ce gîndesc numai la exhibiții ușoare, cu plăți grase, și-si pierd iremediabil demnitatea de artiști.

S-a observat, deci, și cu acest prilej, că avem actori extraordinari în majoritatea trupelor, capabili de performanțe. Victor Rebengiuc, cu o mare vigoare interpretativă (în spectacolul shakespearian de la „Bulandra”), Horațiu Mălăele, strălucind în două roluri diferite (în *Sinucigășul la Notara* și în *Mincinosul la Odeon*), Valeria Seciu, fascinantă în *Regisire de Pirandello* (la Teatrul Mic, în regia Catalinei Buzoianu), care au dobîndit legitime premii, sînt reprezentativi pentru echipe întregi.

Disponem de realizatori inventivi, oameni de concepție, amănîndu-se în transpuneri dificile ale unor piese celebre — Victor Ioan Poniș, pînă în scenă, la Cluj, *Marat-Sade* de Peter Weiss, Irina Popescu-Boeriu alezînd *Nebuna din Chaillet* de Giraudoux, Cornel Mihaleache debutînd cu o lucrare complicată, *Sinucigășul*, Felix Alexa pînă în premieră românească, piesa întîmpinată și atrăgătoare a lui Bernard-Marie Koltès *Pe cheiul de Vest*. Avem tineri scenografi foarte capabili (au fost premiați Liana Manjor și Adriana Grund), Cîndreșcu încorporată în cele mai multe spectacole e de simpatie estetică. Aproape că au dispărut defectele în regiul realismului plat, lectura scenică prețioasă și de fapt nepotricioasă în descoperirea sensurilor și în metafelizare. Frapa, neglijența, excentricul sterilizat cu imagini formidabile fără relație cu întregul, în digresiuni parabolice, căutarea la rădăcini, di-mensivitate, încă în unele montări, impasivitate publică, obturează comunicarea. Se observă în anumite cazuri o responsabilitate redusă față de produsul final. O parte din regizori și scenografi — în Festival, dar și în afara lui — vădese a nu scrie arta teatrului, a încrusta înscenarea în a cenzurii. Reprezentanții cu *O noapte furtunoasă* n-au dat deplină satisfacție — nici cea de la Brașov, nici cea de la Timișoara. Regizorul Mihai Manolescu a găsit cu ajutorul unor actori brașoveni remarcabili, noi soluții de privire asupra eroilor și relațiilor lor. Dar a părut a lăsa la voia întâmplării personajele întregii. Chisac, Rică Venturiano, ulomul fiind haotic, aproape înțelegibil. Regizorul Laurian Omiga a conceput, într-un chip interesant, o schimbare de registru comic, tratînd piesa în registru vodevilic, mobilînd original costumul scenic, imprimînd veselie multă și o vervă specială unora dintre protagoniști. Dar a uitat să pună accente și să grădească tonalitățile; un erou se răcneste tot timpul devine monoton. Apoi a impus un joc bizar lui Spiridon, înfăgurîndu-l într-o simbolistică melodramatică abstruză și a lăsat în impregiile personajului Vetei, să avariat astfel laborioasă (în proiect) construcție. Deși cunoscut ca un artist autentic și un realizator de profunzime, Dan Alexandrescu n-a dus pînă la capăt montarea admirabilei tragedii moderne, de parafrază antică, *Regina Iocasta*, de Constantin Zănescu (la Tr. Mureș). Protagonista joacă moale, vătuit, în jurul ei apar doar umbre; cei care susțin realmente eroii sînt puțini. Hieratismul devine aici o lăsură exterioră. Scenografia e la mare parte cenșie, inexpressivă. Piesa n-a fost relevată de spectacol. Nu i-a izbutit lui Alexandru Colpacci montarea *Abatorului* lui Mrozek, satiră anti-gregară, amalgamînd scenic prea multe elemente demonstrative, prezentîndu-se greoi, cu un ritm lenes și interpretări în general nestudiate (Oradea). Primită cu multă căldură, trupa tinărară „Eugen Ionescu” din Chișinău a produs piesa de debut a autorului ce-i e spirit tutelar, *Cintăreața cheală*. Cum eram obișnuiți cu o interpretare iconică, riguroasă (oretundeni la lume) a acestui manifest al teatrului absurdului, adică „în stil englezesc”, cum zice și autorul, maniera expresionistă în care ne-a fost prezentată acum, aspectul decreștit al mediului, chipurile de estropiați, mișcările de țarați (fizice) ale personajelor au iscat nedumescire. Dar dacă viziunea poate fi discutată, incoerențele ei au devenit, pe parcursul spectacolului, supărătoare. Schimele faciale și gestuale, insistențele prelungi și obositoare pe o replică mult repetată, pe un cuvînt, pe o silabă chiar, dilatarea extremă a mai fiecărei secvențe, scabrozitățile inutile, nejustificate în cazul acestor personaje-fantome, emisiile defectuoase s-au cumulat într-o impresie de ansamblu negativă. Apreciîndu-se natura imaginativă a demersului, energia jocului, poate și talentul străvăzibil, să zic așa, al unora din actori, juriul a acordat trupei „Premiul tinereții”. E a doua oară, însă, cînd i se remarcă lipsa regizorului profesionist. Actorul Petru Vutcăruș, care și-a luat această sarcină, e un interpret cu multe calități. Cea de director de scenă urmează însă a mai fi dovedită. „Actorul nu poate avea urechi de spectator critic și constructiv în același timp — scria, cîndva, Victor Ion Popa. Are optica normală a meseriei lui, vede din scenă spre sală. De aceea actorii pot să fie excelenți profesori de detalii și joc actoricesc. Directorul de scenă trebuie să aibă optica întoarsă, optica

● Premiul Festivalului pentru cel mai bun spectacol cu o piesă românească: *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale, regia Mihai Ionescu. Cu: Costache Babii (Jupin Dumitrache), Ioan Georgescu (Chiriac), Gheorghe Săndulescu (Nae Iping)

spectacolului, și să vadă din sală spre scenă. Toate raporturile sînt inversate, începînd cu dreapta, care se face cu stînga și sfîrșind cu ceva mai puțin palpabil, dar mai grav, care se numește logica artistică. Mai ales de asta au nevoie actorii tineri”. Cum a fost singurul caz din Festival, ultimul exemplar al unor improvizații în materie de regie, merită să-l discutăm ceva mai pe larg, cu atât mai mult cu cît acești tineri pornesc acum pe un drum mai sigur, au, în sfîrșit, teatrul lor și vor, pe drept cuvînt, să iasă cu el în lumea largă.

Autoexamenul lumii teatrale

SCHIMBUL de idei s-a desfășurat într-o ambianță confraternă, într-un colav larg, cu participare masivă la discuții, vizînd o arie problematică amplă, excelențînd prin spirit critic fecund. În ultima zi s-a încercat o sumarizare și o generalizare a experienței dobîndite la a doua ediție, constatîndu-se că aceasta a avut și semnificația unui revelator al stadiului actual al mișcărilor teatrale și al situațiilor sale în raport cu alte culturi. Dez-baterile au scos în evidență și posibilitatea lumii teatrale de a se autoexamina cu luciditate.

S-au pronunțat — în expoze, polemici urbane, întrebări și răspunsuri — autori dramatici, regizori, actori, directori, secretari literari, critici, conducători ai unor instituții și ununi de creație, ministrul Culturii și Cultelor din Republica Moldova, Ion Ungureanu, Christopher Baron, delegat al festivalului de la Edinburgh, regizoarea și actrița franceză Sophie Lou-cachevski, d-na Eiske Van de Hulst din Olanda.

S-a angajat o dezbateră reală asupra situației dramaturgiei naționale în reper-toriul actual, care situație a fost apreciată ca neconformă cu disponibilitățile existente și, din punctul de vedere al pre-concepțiilor și pre-judecăților privitoare la piesele românești, anormală. De altfel, după cum s-a văzut — deși anul acesta teatrele au dat mai multe premii cu lucrări românești noi și vechi; — pe afișul Festivalului au figurat doar două: *O noapte furtunoasă* (în două versiuni) și *Regina Iocasta*. Situația e cu atât mai puțin conformă, cu cît reviste de cultură au propus în 1990—1991 cîteva scrieri meritatorii (numai „România literară” a publicat șapte piese — în fragmente, sau în întregime), radiodifuziunea a pus în undă o serie de lucrări ale unor autori tineri, timp de o săptămînă, iar UNITER a ținut un concurs „Piesa anului”, la care un juriu de critici premiîndu-l pe Matei Visniec a mai reținut, pentru cei interesați, și alte două titluri.

A fost subliniată tendința, însemnată, către reprezentarea unor piese străine moderne care, din diferite motive, nu s-au jucat pînă acum la noi. Totuși, e de observat, că, în genere, se recurge la opere care, într-o măsură sau alta, sînt și ele clasificate, aparținînd unor perioade revolute. Nu sîntem la curent (exceptîndu-l pe francezul Koltès și pe modesta austriacă Hilda Loughtale — reținută de

Teatrul german de stat din Timișoara cu autorii noi ai lumii, nu explorăm un număr restrîns de literaturi. În sens eurocentrist și nu rivim a descoperi acele opere ale clasicii — chiar și ale lui Shakespeare ori Molière sau Ibsen care nu s-au reprezentat încă în România.

Sigur, valoarea opțiunilor devine tivă numai în măsura în care o acționează factura spectacolelor, prin ideilor și originalitatea expresiei. În sens s-a discutat mult și uneori pasiv despre trăsături ale teatralității române de azi, despre anacronism și novator despre vertebrearea spectacolelor pe cepte de artă dramatică, despre imitari (ori dezangajările) teoretice ale regizorilor, despre profesionalism și dînză artizanală. S-a mai vorbit de valoarea imagistică în spectacole, rîndu-se că în condițiile propice ale sistem bine organizat de simboluri, nul iconic își extinde aria de cuprîns și sporește substanța asociativă și loarea convenționalității, chiar și în centele.

S-au făcut propuneri interesante de luare a unor festivaluri zonale (sau un anume profil) și cu privire la metode mai eficiente de funcționare a metelor teatrale. S-a discutat pe larg, spre sprijinul ce-l poate da teatrul românesc artiștilor basarabeni. Și despre comentare (acum încă de cotă proastă și fără foruri specializate), despre ducerii si editării, despre dirigism și lăta expresiei, despre ieșirea din și intrarea în normalitate.

Spectacolul teatral poartă totdeauna giliul climatului în care a fost creat și stărilor de spirit dominante într-un moment istoric dat. E mai sensibil decît arte la contexte, fiindcă artiștii, totdeauna de afară în templul unde ciază si are în față-i chipuri vii, în fremătînde, ce-i transmit, în fiecare moment, palpitul lor sufletec. Spectacol e inerent coautor al creației scenice, trăim o clipă de intese vibrații sonore care afectează, într-un fel sau altul, terea de concentrare a interpretorilor, diul aprofundat al regizorilor, orientarea scenografică, scurtează, citeodată, ruzul necesar plămîdirii și finisării, ceea ce s-a întîmplat acum, în a circumstanțe festivaliere, ilustrează stare creativă și preludiază, cred, o zare mai temeinică a artiștilor teatrali.

El a dovedit în aceste „zece zile de artă” — cum a exclamat cineva patetism dar necontrafăcut — vital și substanțialitate. Competiția a fost, îndolos, stimulatînd. S-a arătat a fi nimerit prilej de consolidare a meriei teatrului, artă atât de evanescentă asemenea, de dinamizare a publicului de augmentare a conștiinței sale civice — căci i s-au oferit, totuși, în măsură, exemplarității. E și un semn pentru cei ce lucrează în teatre excelențe: ei vād că pot intra în concurență nefică, eficace, cu cele mai bune teatre din Capitală. Un atare modul de funcționare concertată a tuturor factorilor implicați în actul teatral, cur Festivalul național, are și un semn comunier, ce capătă, acum, o însemnătate aparte.

Valentin Silvestru

Autori în căutarea spectatorilor

FIOSUL și sărăcia continuă să-i sufle în pinze cinematograful românesc. Lor li se adaugă din ce în ce mai hotărât și o stare de mizerabilă. Singura consolă a criticului este că, totuși, departe de lumea dezuită, citiva regizori adevărați ai noastre continuă să lucreze: Lucian Pintilie nează (un scenariu propriu, după Basa lui Băleșu), Stere Gulea filmează Timișoara, după o proză de Hertha Müller), Mircea Daneliuc termină o comedie după Creangă. **Fata babei și fata oșneagului** — care se va numi Tusea lungiul...

dar, până atunci, ce-i de văzut?

Arind și noi de prin ziare, săptămâna bună, că la Scala a intrat, în preară, un nou film românesc — **Unde soare e frig**, realizat de un tânăr reor la debut, Bogdan Dumitrescu — am prezentat joi dimineață la cinema. Ad colo, la Scala nici urmă de **Unde soare e frig**! În vitrină trona afișul nului Flăcăul cu o singură bretea! casa bătea vântul, la intrare — ni ni, decit două plasatoare care constata pe o fatalitate, sau ca pe o calatarea naturală: „Iar ne-au băgat Flă...

ovestea, oricât de stupidă, merită a-ă, pentru că ea e elocventă pentru ana de lucruri din cinematografia stră. Flăcăul cu o singură bretea esese premiera, la Scala, cu două săptămîni înainte, pe 7 noiembrie, într-o joi, ce joi și nu luna, cum e obiceiul, mai contează, Flăcăul are dreptul să cit de sucit îi place. Cert este că în trei zile în care aberația cu o singură bretea a făcut săli goale (bilete vinse, în medie, cit pentru o sală și jutate, din șase spectacole, pe zi!) luni, s-a schimbat repertoriul și a intrat noul american **Poveste fără sfîrșit**, cantat și programat la Scala pentru săptămîna 11—17. Joi, 14, ne-am cantat la Scala ca să vedem **Poveste sfîrșit**. Cînd colo, aflăm că filmul ost scos, și, fără nici o explicație, a eat din nou la Scala Flăcăul cu o singură bretea! Era și normal! De un asemea succes fulminant nu te poți desii cu una cu două! La a doua rundă spectacole (încă cinci zile, deci), Flăcăul lui Mihu a totalizat, pe zi, specta-

tori cit pentru o singură sală (din șase posibile!). În fine, luni, 18, intră o nouă premieră românească: **Unde la soare e frig**. Ca joi — poc! — din nou Flăcăul cu o singură bretea!... Responsabilul cinematografului Scala ne-a declarat, dezolat, că nu înțelege mai mult decit noi. Întrebînd de unde vine această programare savantă, am aflat că ea ar veni „de sus, de la C.N.C.” (adică Centrul Național de Cinematografie, Pița & Nicolaescu). Dar de cînd se ocupă C.N.C.-ul cu difuzarea? Nu se ocupă, dă numai indicații, face presiuni, face trafic de influență. N-am avea nimic împotriva, dacă ar fi vorba de o influență inteligentă. Dacă C.N.C.-ul a vrut să facă, să zicem, operă de caritate cu Flăcăul, de acord, sînt atîtea cinematografe în București — de ce neapărat la Scala și de ce perturbînd mersul normal al lucrurilor? Răspunsul e simplu: pentru că nu există criterii, pentru că nu există măsură, pentru că nu există rusine și pentru că e foarte ușor să fii galanton pe buzunarul altora. Dacă ar fi fost vorba de un film de artă, dificil, pe care difuzarea s-ar fi încapătinat — în ciuda săliilor goale, să-l țină pe afiș, la un cinematograful de primă mîna, ca Scala, am fi aplaudat gestul. Dar, ca difuzor, într-un caz ca acesta, al Flăcăului cu o singură bretea, cînd eșecul comercial se întînește cu eșecul artistic — să insistîm în eroare, să imobilizăm o sală atît de importantă cu asemenea eroare, înseamnă o sfidare, o lipsă totală de respect pentru public și pentru propria meserie. Mult mai util și mai onorabil, decit acest (de) serviciu pe usa din dos, ar fi fost, în cazul de față, din toate punctele de vedere, un **Medalion luișă Mihu** la cinema **Union** sau **Studio**, de pildă, în care publicul să poată vedea sau revedeza filmele bune ale aceluiași regizor, de pildă **Felix și Otilia** sau **Lumina palidă a durerii**. În schimb, la Scala ar fi putut avea loc, cu lumina și reclama de rigoare, un **Festival Tarkovski**. Din păcate, **Medalionul Tarkovski** s-a desfășurat timid, cu prea mare discreție, doar la anumite ore, la cinema **Eforie** — cinematograful prin tradiție al Cinematotecii (săli pentru care s-au dat toate grele, ceea ce explică de ce țarna bate la ușă iar Cinematoteca n-a reușit încă să și deschidă por-

O fotografie document, fără nici o legătură cu textul: Tarkovski și Fellini

tile?). Din toată brambureala, toată lumea ieșe în pierdere. Nici nu se deschide drumul artei adevărate către marea publică, nici nu se câștigă bani, nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se transformă în faliment.

Este vorba, aici, în fond, și despre ceea ce Tarkovski numea „situația ambiguă care e aceea a cinematografului între artă și industrie”. Scrie tot Tarkovski (în cartea **Sculptura timpului** care va apărea și la noi, la editura Meridian): „Orice industrie, se știe, trebuie să fie rentabilă. Pentru funcționarea ei, ca și pentru dezvoltarea ei, îi trebuie nu numai să și acopere cheltuielile, dar și să aibă un beneficiu. (...) Nici o altă artă n-a fost vreodată supusă, în așa măsură, unor astfel de criterii de evaluare. Atîta timo-

dit cinematograful va cunoaște această situație, va fi foarte dificil pentru operele cinematografice veritabile să apară, ca să nu mai vorbim de accesul lor la marea publică (...). Sînt convins că publicul e mult mai nuanțat, mai interesant și mai neapăsător în exigențele lui artistice decit își imaginează responsabilii cu difuzarea operelor de artă...”

Și, în fine, avertizează tot Tarkovski: „Artistul, opera și spectatorul constituie o entitate indivizibilă, ca un organism cu un unic sistem sanguin. Dacă, între anumite părți ale lui, izbucnește un conflict, atunci sînt necesare un tratament medical și o competență particulară”.

În cazul să chemăm Salvarea!

Eugenia Vodă

Un nume care nu trebuie uitat:

Gheorghe Teodorescu Romanai

tocmai în anul în care se schimba regulamentul de funcționare, trecîndu-se de la cursurile facultative, cu posibilitate de a fi absoluite în trei ani, la cursuri cu o durată de șapte ani! Aici are ca profesori pe Gh. Demetrescu Mirea la pictură, directorul școlii, (care avea să-i spună: „Mă, tu ai să faci treabă bună”), Costin Petrescu, la artă decorativă și Fr. Storck la sculptură.

După absolvirea Academiei de Belle Arte, în 1919, este numit profesor de desen la liceul din Călărași, de unde prin transfer obține catedra de desen la școala normală de băieți din Craiova.

Primul contact cu publicul îl are în 1921, cînd deschide la Craiova prima sa expoziție personală, cu lucrări inspirate din peisajul Olteniei. De atunci, timp de trei decenii, aproape an de an, și mai sporadic după anii '30, participă la peste 30 de expoziții, aproape jumătate fiind personale, din care două la Paris. A colindat cu pasiune și curiozitate întreaga țară, căutînd să immortalizeze momente obișnuite din viața oamenilor obișnuiți, îndeosebi a celor de la sate, farmecul arhitecturii vechilor case românești, al monumentelor istorice și de artă.

Decada '30—'40 poate fi apreciată ca una din cele mai productive din latreaga sa carieră artistică. Deschide mai multe expoziții în țară și Capitală, de un frumos succes bucurîndu-se cea din martie-aprilie 1936, de la sala „Universul”, unde expune 160 de lucrări (1) în ulei, tempera, pastel, acuarelă și desen. Iată ce scria revista „Lucațărul” cu referire la această expoziție: „În pustiul lucrărilor de anonimă însemnătate de astăzi, tablourile picturului Romanai apar ca o fîntînă răcoritoare, la al cărui izvor binecuvîntat, sufletul se înviorează, se primenește. Aflîndu-te în expoziția sa, te simți odihnit sufletește, iar ochii obișniți de priveliștile searbăde ale zilei, găsește acolo un cîmp fericit și luminos, de învioreare, înălțătoare descătășare, părăsind expoziția multumit că nu ai pierdut o zi în zadar”.

Dar, poate cea mai semnificativă apreciere a făcut-o scriitorul Radu Rosetti, prieten al picturului, care vizitînd una din expozițiile sale a notat în cartea de impresii: „Romanai are atît de multe lucrări care reprezintă țara, și atît de mult suflet românesc, intrucît ar trebui să și schimbe numele, din Teodorescu Romanai în Teodorescu România!”. La rîndul său, profesorul Gh. Oprescu, consemna în 1942 în ziarul „Universul”:

„Romanai are dragoste pentru aspectele modeste ale țării dragoste care nu se mărginește la o provincie, ci îmbrățișează întinse regiuni. Ea se oprește de preferință la vechile biserici și minăstiri, la locurile rămase din trecut, de care se leagă atîtea amintiri. Subiectele se și aleg conduc fatale la o pictură a cărei importanță este în primul rînd de ordin documentar, fără ca prin aceasta să fie excluse și alte calități care apar mai ales în interioarele țărănești, pline de liniște, sub o linie cit se poate de veridică, de armonios răspîndită”.

Spațiul nu permite referirile la toate cele peste 30 de expoziții ale sale (puțini pictori se pot mîndri cu un asemenea palmares). După anii '30, aparițiile sale, mai înainte anuale, devin tot mai rare; participă sporadic pînă în 1968 la expozițiile anuale de stat, sau la cele organizate de Uniunea Artiștilor Plastici, al cărei membru a fost. „Realismul socialist”, care începuse să devină obligatoriu, nu se potrivește cu sensibilitatea și crezul artistului Romanai nu a făcut niciodată politică, singurul partid cu care a simpatizat fiind „partidul artei”. Deoarece nu se încadrează în noua orientare, prin care artiștii plastici — și nu numai ei — erau îndreptați, tot mai insistent, pe șantier, în fabrici și uzine, de unde să se inspire pentru a prezenta „realizările” noii orînduirii, troițele, minăstirile, interioarele de biserică, tipice artei lui Romanai, odinioară atît de apreciate de țara, să nu și mai afle locul, prețuirea și strălucirea de altădată, devenind chiar incomode, situație în care pictorul se autoizolează.

Apariția tot mai rară cu lucrări în sălile de expoziții nu a însemnat implicit și o pauză în activitatea sa de creație artistică. În condițiile în care „tematica” cerută de oficialități diferea tot mai mult de genul care-l consacrase, Romanai se întoarce la o mai veche pasiune: pictura monumentală, pictînd din nou sau restaurînd peste 40 de biserici și monumente istorice, cele mai multe singur.

Paralel cu această activitate, a continuat să picteze flori, multe flori și portrete (vîrsta și noile condiții nu-i mai permit să colinde țara cum făcuse în tinerețe), deschizînd mai rar și cite o expoziție.

Între 10—24 iunie 1978, la vîrsta de 87 de ani, organizează ultima sa expoziție de empoare (80 de tablouri) în holul Bibliotecii Centrale Universitare din București, expoziție care s-a bucurat de un

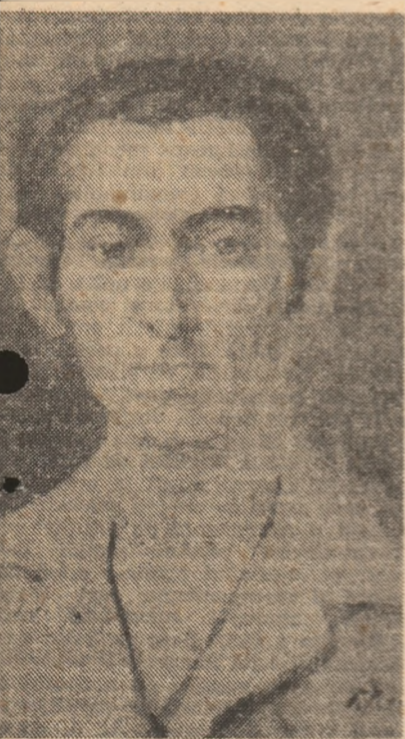

Fecioara cu pruncul

mare succes. Reapare apoi în fața publicului din Capitală după o pauză de mai mulți ani, surprinzînd generația tînă, obișnuită mai mult cu stilul impresionist, cubist sau naiv, cu un gen de pictură numai al lui, care bucura ochiul și sufletul. A fost un ultim prilej să se întîlnească cu vechi admiratori, să primească felicitări și să depene amintiri. Parcă întinerise, propunîndu-și un „come back” în următorii ani. Nu a mai apucat, murind la 20 aprilie 1980, în vîrstă de 90 de ani. A fost îngropat modest, așa cum a și trăit, la cîmîntul Bellu.

Ar fi de datoria Uniunii Artiștilor Plastici căreia încă din luna noiembrie 1990 i-am prezentat un memoriu să intervină pentru ca strada Fluierului să primească numele de „Gh. T. Romanai”, iar la nr. 32, unde a locuit artistul, să se fixeze o placă comemorativă. Ar mai fi de dorit ca Televiziunea, la rîndul său, să reprogrameze medalionul realizat în 1978, devenit în prezent document de arhivă. O expoziție retrospectivă, cu tablourile ce s-ar putea identifica, nu îndrăznesc să sper. Traversăm o perioadă grea. O știm cu toții. Dar nu avem dreptul să uităm pe înaintașii noștri, pe oamenii de cultură și artă care prin operele lor au contribuit la îmbogățirea tezaurului cultural al țării. Romanai a făcut-o cu prisosință.

Ioan Florian Lungu

Autoportret

IN FEBRUARIE 1991 s-au împlinit 100 de ani de la nașterea picturului profesor Gheorghe Teodorescu Romanai. Dacă pentru țara noastră generația numele lui este o monoscultă, cu siguranță că generațiile lor 20—60, care i-au cunoscut opera și viața, vibrează cu sensibilitate și nostalgie la amintirea numeroaselor expoziții care maestrul le-a avut în mai toate rile orașe ale țării, dar cu deosebire în București, în săli de prestigiu precum teneul Român, „Universul”, „Dalles”, „ozart” și altele.

Gheorghe Teodorescu s-a născut la 7 iuarie 1891, la Caracal, unde între anii 1906—1906 urmează școala primară și apoi școl „Ioniță Assan”. Printr-un concurs de merit de împrumut devine elev al picturului Zarna din Turnu-Severin, cu care realizează pictura monumentală. Aceasta operă și cultivă talentul nativ al vîrului pictor. În anul 1909, împotriva nteii tatălui său Teodorescu, contabilul defecturii, care și dorea ca fiul său să meze o carieră „serioasă”, de avocat și inginer („Ce-i aia pictură? Cine are voie de pictură în ziua de azi?”), dar largul concurs al mamei, se înscrie la școala de Arte Frumoase din București,

„Generația '27.” Gombrowicz și existențialismul

Cu totul neașteptat, pe lungimea de undă a „generației '27” îl întâlnesc pe Gombrowicz.

Cu ani în urmă, Ivona, principesa Burgundiei mă șocase. Textul, prea dens pentru a fi o adevărat recepție pe parcursul denulării spectacolului, trebuia citit, Ocazia a întârziat. Relativ de curând, Olga Zaicik a tradus Jurnalul, Amintirile poloneze și Teatrul. Poate nedreptățesc teatrul, dar lectura Jurnalului a fost copleșitoare. Desigur, revelația unui Gombrowicz „par lui même”, deodăndu-și, nu o dată polemic, mesajul operei. Dar și o altă: în teoria formei, a informului, a imaturității există spectaculoase similitudini cu câteva din obsesiile „generației '27”. Nu mă gândesc doar la Eugen Ionescu, la teatrul absurdului, cu care dramaturgia lui e aproape automat raportată. Pentru că tot am început cu Eugen Ionescu și am plecat de la evidențe, mai consemnăm câteva: cei doi s-au născut la date apropiate (Gombrowicz în 1904, Eugen Ionescu în 1909), au ales cam în același timp calea exilului (primul în Argentina, celălalt în Franța) și aparțin prin origine unei culturi „mici”, „provinciale”, fapt ce îi va obseda într-un mod destul de asemănător pe amândoi. Continui: „planetizarea”, universalizarea operei lor s-a produs după război (după 1950), la aproape două decenii de la data debutului (în Polonia și respectiv în România), în textele interbelice aflându-se integral sau în nuce temele și stilul ce le vor aduce celebritatea (Gombrowicz: Jurnal din perioada imaturității, 1933, romanul Ferdydurke, 1937, piesa Ivona, principesa Burgundiei, 1938; Eugen Ionescu: Alegii pentru flințe mici 1931, Nu, 1934). În fine, paralela ar mai putea fi prelungită, abordarea comparatistă fiind lentată. Ea depășește însă intențiile mele din clipa de față, care se rezumă la a pune în pagină o idee și la a o argumenta prin câteva citate. Aș mai adăuga totuși ceva: după propriile-i mărturii, în „anii imaturității” Gombrowicz nu s-a prea implicat în viața literară a epocii, contactele sale cu reviste sau grupări artistice fiind sporadice și fără urmări vizibile sau notabile în creația sa. Dimpotrivă, „anii de ucenicie” ai lui Eugen Ionescu sînt marcați de atmosfera polemică ce a însoțit clipa de clipă afirmarea și prezența generației sale pe scena interbelică românească.

Să n-o mai lungesc. Apădar, prin Eugen Ionescu, la „generația '27”. Punctul de convergență / divergență îl constituie, în esență, situația față de autenticitate, un concept cheie, atît în „ideologia” generației, cît și a lui Gombrowicz. În timp ce generația îl teoretizează în forma lui „afirmativă” — autenticitatea, la Gombrowicz îl întâlnim în forma lui „negativă” — inautenticitatea. Pe primul îl preocupă propriul eu („vreau să fiu eu însumi”), pe Gombrowicz îl atrage interumanul (oricine, oroc din afara mea mă agresează, mă împiedică să fiu eu însumi, autentic). Și „generația '27” și Gombrowicz meagă forma, altfel spus, refuză fixarea, închistarea, convenția, conformismul, „vechul”, „bătrânețea”, în numele schimbării, al mobilității, al experienței, al „viului”, al „tineretii”, al imaturității, făcînd elogiu informului, al ridicolului, al nebuniei, al compromiterii, al grotesoului, al absurdului. Și „generația '27” și Gombrowicz fac din adolescență un mit. La Gombrowicz mitul acesta apare mai ales ca o nostalgie a autenticității pierdute: personajele sale recad în copilărie, mișcarea lor e regresivă, raporturile se înversecă: autentic e inferiorul, imaturul și nu superiorul, maturul, adică acela de la „format”, limitat, „bătrîn”.

Grupind sintagmele specifice lui Gombrowicz: inautentic, inform, imatur, unitatea (convergența) lor în negație e frapantă: în e nu. Și nu e generația în ansamblu, dar mai ales Eugen Ionescu. Chiar și în privința inautenticității, el e mai aproape de Gombrowicz decît de majoritatea congenenilor: ca și autorul lui Ferdydurke, în Nu dă pe față mecanismul absurd, dereglat, fals al relațiilor dintre personaje, al clișeeilor culturale, și domeniul lui fiind interumanul, inautenticul.

AFIRMAȚILE ar trebui probate și nuanțate. Dacă nuanțarea poate fi aminată, „probele” sînt totuși necesare. Iată în paralel câteva decupaie din esența generației și din Jurnalul lui Gombrowicz, grupate și titrate în funcție de câteva teme comune, decurgînd practic una din alta — teții ale unui întreg — ceea ce face ca delimitarea lor să fie practic formală:

AUTENTICITATE — INAUTENTICITATE

— „A trăi tu însuși, a cunoaște prin tine, a te exprima pe tine. Nu există nici un „individualism” în aceasta, pentru că o floare care se exprimă pe sine în existența ei depinde, nealterată, neoriginală — nu poate fi acuzată de individualism. Aici nu mai e vorba de persoane, ci de fapte. A povesti o experiență proprie nu înseamnă „individualism”, „egocentrism” sau mai știu eu ce for-

mulă. Înseamnă că exprimi și gîndești pe fapte. Cu cît ești mai autentic, mai tu însuși, cu atît ești mai puțin personal, cu atît exprimi o experiență universală sau o cunoaștere universală”. (Mircea Eliade, Originalitate și autenticitate).

— „A fi plin de tine însuși, nu în sens de orgoliu, ci de bogăție, a fi chinat de o infinitate internă și de o tensiune extremă înseamnă a trăi cu atita intensitate, încît simți cum mori din cauza vieții. Este atît de rar acest sentiment și atît de ciudat, încît ar trebui să-l trăim cu strîgăte. Simt cum ar trebui să mor din cauza vieții și mă întreb dacă are vreun sens căutarea unei explicații”. (E. Cloran, Pe culmile disperării).

— „Cunoaște-te pe tine însuși... dar cum? Inteligența nu-mi poate da decît rezultatul silurii existenței mele Lăuntrice. Ideile mele întepenească mersul liber al sufletului meu. Și ideile astea sînt eu sigur că sînt ale mele? Dar eu trăiesc și nimeni n-a putut leși o clipă din viață pentru a se contempla viețuind. Orice cuvînt, orice cunoștință a mea asupra mea mă descompune și mă anulează. Ceea ce simt și devin eu, izvorul posibilităților mele, nu le voi putea niciodată «ști» (...) Atunci cunoașterea de sine devine imposibilă, cel puțin în înțelesul de «fort intelectual cum îl dădea Socrate. Rămîne totuși posibilitatea unei alte cunoașteri de sine, o cunoaștere pasivă și empirică. Și anume te poți cunoaște abia după ce ai făcut și prin faptă. Dar, pentru a te cunoaște astfel, trebuie să fii lipsit total de prejudecăți, de inteligență, adică de pretensiile de cunoaștere. Pentru a te putea cunoaște pe tine însuși, trebuie să te ignorezi pe tine însuși. A te ignora înseamnă a te lăsa să făptuiești în conformitate cu firea ta, adică liber. Căci libertatea nu e decît această conformitate a faptelor cu propria ta natură. Să te lași să trăiești și să nu-ți analizezi viața. Să te descoperi”. (C. Noica, Ignorează-te pe tine însuși!).

— „(viața interioară presupune — n.m.)... trăire intensă a clipei, indiferent de valoarea calitativă a conținutului sufletesc trăit, adică [...] activitate, frămîntare, entuziasm, pasiune, lirism, înflăcărare, tragism; și pentru aceasta: sinceritate, depășire neconștientă și aspirație la integralitate. „Spiritual”, în acest sens e omul «viu», «nou» și «autentic». Caracterele dominante ale acestui înțeles sînt: individualism, activismul, psihologismul (interioritatea) și biologismul”. (Mircea Vulcănescu, Spiritualitate).

— „...tinerii scriitori se simt legați între ei prin simțămîntul că ei nu mai sînt la fel cu înaintașii lor. Puțin lucru și negativ. Nu? Totuși, tinerii aceștia sînt oameni care nu atît prin vîrstă, cît prin spirit nu vor să îmbătrînească, nu vor să se fixeze, ci vor dimpotrivă să se păstreze autentici, proaspeți, nesaturați de varietatea experienței, nehabituati în fața repetării unor fenomene și sceptici în fața altor fenomene, care apar doar în condiții de pregătire sufletească, tridimensională și specială. Indiferent de cursul anilor, există o serie de oameni care se prefac că se cunosc, căutînd o anumită desăvîrșire prin autenticitatea dinamică...”. (P. Comarnescu, Observații provizorii asupra mentalității tinerei generații).

— „Ca să fiu autentic, trebuie să mă cunosc, dar sînt mintit asupra mea de mine însumi, și în momentul cînd cred că m-am apropiat de mine, îmi scap mie însumi, fata morgana, și mă aflu în fața unei substituiri grosolane; vreau să mă exprim și nu pot să exprim decît pe acest «eu-substituit»; și nu am decît autenticitatea unui eu inautentic. Ce înseamnă a mă cunoaște, cînd a mă cunoaște înseamnă a mă substitui? Expresia nu mă atinge pe mine, cel adevărat, decît ca să mă întorc; ea este un simbol al unui simbol, al cărui sens, a cărui realitate am pierdut-o

în nu știu ce nopți, în nu știu ce locuri. Expresia nu mă prezintă. Ea mă reprezintă numai în sensul de substituție”. (Eugen Ionescu, Nu).

— „Dacă sînt condamnat la falsitate, singura sinceritate care îmi este accesibilă constă în mărturisirea că sinceritatea nu îmi este accesibilă. Dacă nu pot fi niciodată în întregime eu însumi, singurul lucru care îmi îngăduie să-mi salvez personalitatea de la distrugere e voința autenticității, acel încăpăținat — în ciuda tuturor lucrurilor — «vreau să fiu eu însumi», care nu e nimic altceva decît revolta tragică și deznădăduită împotriva deformării. Nu pot fi eu însumi și totuși doresc să fiu și trebuie să fiu eu însumi — iată o contradicție care nu poate fi rezolvată”. (W. Gombrowicz, Jurnal).

INAUTENTIC — INTERUMAN

— „Ceea ce numim autenticitate se naște de la sine și fără să o vrem din inautenticitate [...]. ne naștem fără să o fi vrut noi și fără să o fi pronosticat în prealabil — din alte vieți. Vietile celorlalți, trăirile celorlalți (ceea ce ne este inautentic) generează trăirea, viața noastră [...] Autenticitatea ar mai putea însemna, nu-i așa?, o autonomie: orice viață este într-un sens autonomă, o independentă care însă este realizată printr-o autonomizare a unor dependențe, o reintegrare a lor într-un organism nou”. (Eugen Ionescu, Nu).

— „Omul meu este creat din exterior, adică e în esență sa neautentic — fiind întotdeauna nu eî însuși, intrucît îl definește forma care se naște între oameni. «Eul» lui îl este recunoscut în cadrul aceluia «interumanității». Un vesnic actor, dar un actor natural, deoarece caracterul artificial îl este înăscut, constituie o trăsătură a umanității sale — a fi om înseamnă a fi actor — a fi om înseamnă a te prefaca că ești om — a fi om înseamnă să te comporți ca un om, fără să fii el în străfundul tău — a fi om înseamnă a recita unanimitatea”. (W. Gombrowicz, Jurnal).

REFUZUL FORMEI

— „Nu poți experimenta nimic dacă nu știi să te dezgolești, dacă nu lepezi toate formele prin care ai trecut pînă atunci, dacă nu faci din tine o prezentă. Experiențele ieșite din «disponibilitate», din dorința estetică, din spleen nu conduc la nimic, căci nu se anulează una pe alta (fiecare ajungînd mediul nutritiv, plasma creatoare a celorlalte), ci se adună ca într-un muzeu, duzini de forme moarte, de mumii, de care te leagă infinite nostalgii, regrete, amintiri duioase sau vesele etc. Experiențele acestea sînt pur și simplu acumulări de forme moarte, deși au fost vii în cazul care le-a cerut și le-a actualizat. Adevărata experiență, însă, ajunge aproape o funcțiune a ființei tale întregi, se confundă cu însăși viața care te poartă și te îndeamnă s-o cunoști, actualizînd-o într-o infinită manifestare, într-o continuă creație”. (Mircea Eliade, Despre o anumită experiență).

— „...conflictul cel mai important și mai drastic, conflictul esențial este cel pe care îl poartă în noi două tendințe de bază: una este cea care aspiră la formă, la definiție și a doua, care se apără și refuză forma. Umanitatea este în așa fel alcătuită, încît e nevoită neconștient să se definească și neconștient să se susțină definițiilor proprii. Realitatea nu poate fi închisă într-o formă. Forma nu se împacă cu specificul vieții. Dar orice idee care ar încerca să definească această insuficiență a formei, devine și ea formă și prin aceasta confirmă doar aspirația noastră către formă. Prin urmare, întreaga noastră dialectică — filozofică sau etică — pe fondul lipsei de măsură,

care are drept nume informal și care nu este nici întunecime, nici lumină, ci tocmai amestecul a toate, fermentul, impurul, dezordinea și întimplătorul”. (W. Gombrowicz, Jurnal).

DESI incompletă și subiectivă, exemplificarea e un punct de plecare, între altele, pentru o discuție despre existențialismul avant la lettre al „generației '27”, despre care se vorbește cu insistență în ultima vreme. Mai înainte însă, încă un fragment din Jurnalul lui Gombrowicz: „Am scris Ferdydurke în anii 1936—37, cînd despre această filozofie încă nu se stia nimic. Totuși Ferdydurke este o lucrare existențialistă pînă în măduva oaselor. Criticilor, am să vă ajut acum să stabiliți de ce este Ferdydurke existențialistă: pentru că omul creat de oameni, pentru că oamenii formîndu-se reciproc, este tocmai existența și nu esența. Ferdydurke este existența în vid sau nimic altceva decît existența. De aceea, în această carte răsuna fortissimo aproape toate temele de bază ale existențialismului: devenirea, autocrația, libertatea, spaima, absurdul, neantul [...] Cu diferența, că la mine la «sferele» vieții umane tipice pentru existențialism — viața banală și autentică a lui Heidegger, viața estetică, etică și religioasă a lui Kierkegaard sau «sferele» lui Jaspers — se mai adaugă una și anume, «sfera imaturității». Această sferă sau mai degrabă «categorie» este contribuția existenței mele private la existențialism. S-o spun limpede chiar de la început: aceasta mă îndepărtează cel mai mult de existențialismul clasic. Pentru Kierkegaard, Heidegger, Sartre, cu cit e mai profundă conștiința, cu atît e mai autentică existența, ei măsoară cu intensitatea conștiinței sincerității, autenticitatea trăirii. Dar oare umanitatea noastră e clădită pe conștiință? Oare conștiința aceasta, dobîndită cu efort, extremă, nu se naște între noi și nu din noi — fiind produsul unui efort de perfecționare reciprocă în cadrul ei și de confirmare prin ce și la ce anume îl silește un filozof pe un altul? Nu e oare omul, în realitatea sa privată, ceva copilăros și mereu mai prejos decît conștiința lui [...] pe care o resimte totodată ca pe ceva străin, impus și neesențial? Dacă e așa, atunci acest infantilism ascuns, această degradare tainuită e gata să vă arunce în aer, mai devreme sau mai tîrziu, toate sistemele. Nu merită să discutăm prea mult despre Ferdydurke, care este un cîr și nu filozofie. Dar rămîne faptul că încă dinainte de război eram ca un moțan care umbla pe cărări proprii prin existențialism — de ce dar, mai tîrziu, cînd m-am înfițat în teoria existențialistă, ea nu mi-a servit la nimic?”

Foarte dens, textul e revelator nu numai pentru Gombrowicz, majoritatea temelor existențialiste citate de el se regăsesc și în eseuistica generației. Se află aici suficiente argumente pentru a acredita ideea unui existențialism avant la lettre. Aș adăuga: un existențialism nu doar avant la lettre (aici funcționează criteriul cronologic), ci și nedogmatic. În raport cu existențialismul dogmatic și „gauche”-ist al lui Sartre, de litera și de spiritul lui sînt departe (nu doar în timp) atît „generația '27”, cît și Gombrowicz. Dacă în anumite limite îi putem considera precursori, ab inițio ei sînt și „dizidenți”. Cu Gombrowicz lucrurile sînt mai clare, el însuși regîndu-și într-o formulare plastică distanța față de „clasiici”. Cît privește „generația '27”, în perioada interbelică, mai precis în anii 1927—1934, cei mai importanți în definirea opțiunilor și a profilului ei. Mircea Eliade și congenerii lui nu aveau un termen de comparație: existențialismul ca teorie, ca sistem nu exista. Influențat de filozofii existenței, de eseuistica lor confesivă, ei ajung pe căi proprii la temele existențialiste, teme ce nu se vor suda nici atunci, nici mai tîrziu într-un sistem, o constantă în gîndirea lor fiind tocmai refuzul sistemului. De la caz la caz, gradele de respingere al acestuia diferă, mai ales că solidaritatea de generație face uneori confundabile vocile reprezentanților ei (afirmație valabilă în-deosebi pentru publicistica anilor de început).

E momentul poate să mai precizez, deși îmi displace protochronismul, că disputa pe tema tinerei generații, a „noli spiritualității”, provocate de publicarea în 1927 a Itinerariului spiritual sînt anterioare textelor interbelice ale lui Gombrowicz. Micul avans n-are semnificație în sine. Ceea ce contează e faptul că atît Gombrowicz cît și „generația '27” se întînesc pe un teren comun, venînd pe cărări proprii și, firește, ignorîndu-le și ignorîndu-se. Dar istoricul literar din mine nu se poate abține să nu-l semnaleze: „firul” cronologic e a doua lui natură. De fapt discuția începe de aici înainte.

Mioara Apolzan

(Fragmente din Jurnal din memorie, 1986—1990)

BORIS PANOV (U.R.S.S.)

Filidor — copil deghizat

● DOAR cu doi ani mai tînăr decît Nathalie Sarraute și tot cu atîta mai virtuos decît Samuel Beckett, scriitorul polonez Witold Gombrowicz (1904-1969) s-a făcut cunoscut la noi mult în urma confrărilor săi franceze și irlandeze, deși ideile și literatura lui îi devansează cu aproape două decenii, anticipînd antiromanul și teatrul absurd.

Volumul Jurnal. Teatru, apărut în 1988 la Editura Univers în traducerea Olgaî Zaiczik, ne-a oferit un prim contact cu opera unui prozator, dramaturg, memorialist și eseist obsedat de propria-i versiune asupra imaginii sale în lume. Nu cred să existe un alt scriitor care să-și fi urmărit cu mai multă insistență opera, cu destinele ei, decît a făcut-o Gombrowicz; și asta încă de la volumul de debut (Amintiri din perioada maturizării, 1933), cînd o parte a criticii a văzut în nugele lui imaturitatea autorului. Reacția lui Gombrowicz a fost promptă. Întîi și-a autorecenzat volumul, după care a publicat romanul Ferdurdurke (1937), declarînd război total „șafelor culturale” și convenționalismului colectivizat și impunînd individului o anumită Formă.

un anumit mod de a fi, de a se exprima, îndușind autenticitatea, adică exact exprimarea propriei identități. De aici încolo, tot ce a scris Gombrowicz (Iwona, prințesă de Burgund, 1938; Cununia, 1953; Trans-Atlantic, 1953; Pornografia, 1960; Cosmos, 1965; Opera, 1966) se subordonează ideii de obiectivare a realității spirituale.

Dihotomia existențialului odată stabilită, logica lucrurilor permite continuarea șirului de complementariități antinomice: normalitate — anormalitate — bătrînețe — tinerețe, maturitate — imaturitate etc.

Din această perspectivă, Gombrowicz și-a propus să compromită formele acceptate, normalitatea convențională, pentru a face loc celeilalte realități, pe care omul se rușinează să o exprime. Iar dacă întreaga tradiție literară și-a făcut un merit din maturizarea comportamentului copiilor, atunci și infantilizarea maturilor poate fi legitimată de o realitate care să îndreptățască finalul fragmentului publicat în acest număr din romanul Ferdurdurke: „Toți sîntem niște copii deghizați”.

— H₂O₄, tripsină, ceva leucocite și proteine!

Toți se ridicară. Dr. prof. anti-Filidor se îndepărtă împreună cu iubita lui, care izbucni într-un ris ordinar, iar Profesorul Filidor, cu ajutorul subsemnaților, își transportă numaidecît soția la spital.

Semnează: T. Poklewski, T. Roklewski și Antoni Świstak, asistenți.

A DOUA zi dimineața, Roklewski, Poklewski și cu mine ne-am întâlnit cu Profesorul la căpătîiul bolnavei. Dezagregarea doamnei Filidor evolua și se poate de consecvent. Incepută de dîntele analitic al lui anti-Filidor, ea își pîrdea încetul cu încetul unitatea interioară. Din cînd în cînd gemea surd: Eu piciorul, eu urechea, piciorul, urechea mea, degetul, capul, piciorul — de parcă se despărțea de părțile trupului său, care începuseră să se miște autonom. Personalitatea ei era în stare de agonie. Ne-am concentrat toți în căutarea unor mijloace de salvare imediată. Asemenea mijloace însă nu existau. După o consultare, la care participase și docentul S. Lopatkin, sosit la 7,40 cu avionul de la Moscova, am confirmat încă o dată necesitatea stringentă a unor metode sintetice științifice. Asemenea metode însă nu existau. Atunci Filidor și-a concentrat toate capacitățile sale intelectuale în așa măsură, încît noi ne-am dat un pas îndărăt iar el a spus:

— Obrazul! O palmă aplicată pe obraz, și încă una zdravănă. Obrazul e singura parte a trupului capabilă să-i redea soției mele onoare și să-i sintetizeze elementele dispersate în sensul superior al onoarei plesnitului și plescătului. Prin urmare, la treabă!

Dar Analiticianul de renume mondial nu era ușor de găsit în oraș. Abia seara s-a lăsat prins într-un bar de lux. Era într-o stare de ebrietate lucidă și dădea pe gît sticlă după sticlă, dar cu cît bea mai mult, cu atît devenea mai lucid, iar tubitatea lui analitică la fel. De fapt, luciditatea îi îmbăta mai rău decît alcoolul. Cînd am intrat noi, chelnerii, albi ca varul, se ascundeau înfricoșaji după teighea, iar ei se dedau în tăcere la bizare orgii ale singelui rece. Am stabilit planul de acțiune. Întîi Profesorul trebuia să simuleze un atac cu mina dreaptă asupra obrazului stîng, după care trebuia să lovească cu stînga obrazul drept, iar noi, asistenții, adică doctorii Universității din Varșovia, Poklewski, Roklewski și cu mine, precum și docentul S. Lopatkin — trebuia să trecem numaidecît la întocmirea procesului-verbal. Planul era simplu, realizarea lui la fel. Profesorul i-a căzut însă mina ridicată. Iar noi, martorii, am încrămenit. Lipsea obrazul! Repet, lipsea obrazul, nu erau decît doi trandafir și ceva în genul unei viniete formate din porumbel!

Anti-Filidor prevăzuse totul și preîntîmpinase cu o abilitate diabolică planul lui Filidor. Acest Bachus treaz își tatua-se pe obraji cite doi trandafiri și ceva în genul unei viniete formate din porumbel! Drept urmare, obraji și se înțelege că și palma preconizată de Filidor pierduseră orice sens, fără să mai vorbim de cel superior. Într-adevăr, o palmă aplicată trandafirilor și porumbelilor ar fi semănat cu o lovitură dată unui tapet. Vrînd să preîntîmpine situația în care un pedagog respectat de toată lumea și un educator al tinereții s-ar fi putut face de ris lovind într-un tapet, pentru că soția lui era bolnavă, l-am sfătuit categoric să renunțe la acțiunile care le-ar fi regretat mai tîrziu.

— Tu, cîine! răcnî bătrînul. Tu, ticălosule, ah, cîine, cîine ticălos!

— Tu, balegă! ripostă Analistul cu o cumplită aroganță analitică. Și eu sînt o balegă. Dacă vrei, lovește-mă în burtă. Nu mă lovești pe mine în burtă, lovești burta și nimic altceva. Aj vrut să-mi atingi obrazul cu palma. Obrazul poți să mi-l atingi, dar pe mine nu. Eu nu exist! Nu exist!

— Am să te ating! Cu voia lui Dumnezeu, am să te ating!

— Deocamdată obrajii mei sînt împregnați! rise anti-Filidor, Flora Gente, care ședea alături, izbucni în ris, doctorul comic al celor două analize și aruncă o privire senzuală și ieși. În schimb, Flora Gente rămase. Ședea pe un taburet înalt și se uita la noi cu niște ochi spălăciți de papagal și de vacă tota analizată. Imediat, la 8,40, prof. Filidor, cei doi medici, docentul Lopatkin și cu mine ne-am întrunit într-o conferință comună; ca de obicei, condeiul îl ținea docentul Lopatkin. Conferința a avut următoarea desfășurare:

Toți cei trei doctori în Drept
Față de cele de mai sus, nu întrevădem posibilitatea rezolvării conflictului într-un mod onorabil și-l sfătuiam pe Mult Stimatul Doam Profesor să ignore jignirea, ea provenind de la o persoană incapabilă să dea satisfacție.

Prof. dr. Filidor
Eu o ignor, dar soția mea e pe moarte.
Doc. S. Lopatkin
Boala soției dumneavoastră e incurabilă.

Dr. Filidor
Nu vorbiți așa, nu vorbiți așa! Ah, obrazul, singurul leac. Dar obrazul lipsește. Nu există obraji. Lipsește mijlocul sintezelor divine. Nu există onoare! Nu există Dumnezeu! Da, dar există obraji! Există obraz! Există Dumnezeu! Onoare! Sintează!

Eu
Observ că vă înșeală logica gîndirii. Ori există obraji, ori nu există.

Filidor
Domnilor, uitați că eu mai rămas cel doi obraji ai mei. Obrajii lui nu există, dar ai mei există. Putem pune în joc cei doi obraji ai mei rămași încă neatînsi. Domnilor, fiți amabili și încercați să mă urmăriți: eu nu-l pot pălmu pe el, dar el mă poate pălmu pe mine — or, e indiferent dacă eu pe el sau el pe mine, important e că cineva va pălmu și va exista Sintează!

— Bun! Dar cum îl siliți să Vă pălmuască? Cum îl siliți să Vă pălmuască?!

— Domnilor, răspunde concentra: genialul gînditor, el are obraji, dar și eu am obraji. Aici principiul se bazează pe o anumită analogie și de aceea voi acționa nu atît logic, cît mai degrabă analogic. Per analogiam este mult mai sigur, fiindcă natura este guvernată de o anumită analogie. Dacă el este regele Analizei, eu sînt regele Sintezei. Dacă el are obraji, și eu am obraji. Dacă eu am soție, el are iubită. Dacă el mi-a analizat soția, eu îi voi sintetiza iubita și în felul acesta îi voi smulge acea palmă pe care el are onoare să mi-o dea! În felul acesta, dacă eu nu-l pot pălmu pe el, îl provoc și-l silesc să mă pălmuască el pe mine. Și fără să mai întirzie îl făcu semn Florei Gente.

Am amuțit. Ea s-a apropiat mîșcîndu-și toate părțile trupului: cu un ochi trăgea la mine, cu altul la Profesor, dîntii și-i rinjea spre Stefan Lopatkin, pieptul și-l umfla spre Roklewski iar fundul și-l legăna spre Poklewski. Impresia pe care o făcea îl determină pe docent să spună încet:

— Și chiar vă încumetați să abordați cu sinteza dumneavoastră superioară toate aceste cincizeci de bucăți separate? Această combinație de elemente primare (c+p) la puterea n, lipsită de suflet și foarte costisitoare?

Dar Sintetologul universal avea calitatea de a nu-și pierde niciodată speranța. A invitat o la masa sa, a servit-o cu un pahărel de Cinzano și, la început, ca să sondeze terenul, i s-a adresat sintetic:

— Sufletul, sufletul...
Ea a dat un răspuns asemănător, dar nu era același lucru, fiindcă era o parte din ceva.

Prezentare și traducere de
Ion Petrică

PRINT al celor mai celebri sinteticieni din toate timpurile era fără îndoială dr. prof. în Sintetologie la universitatea din Leiden, sinteticianul superior Filidor, originar din țările sudice ale Anamului. El acționa întru spiritul patetic al Sintezei Superioare special adunînd +infinitul, iar în caz de forțuite și înmulțind cu +infinitul, un bărbat de statură remarcabilă, desigur corpulent, cu o barbă răsfirată și o pronoc cu ochelari. Conform principiului newtonian al acțiunii și reacțiunii, fenomenul spiritual de asemenea prozii nu putea să nu genereze în natură contra-fenomenul său; de aceea, în anul s-a născut la Colombo un Analitician la fel de eminent care, obținînd docentul la universitatea Columbia, preluase și titlul de profesor în Analiză Superioară, a urcat repede pe cele mai înalte trepte ale carierei științifice. Acesta era un bărbat uscativ, mărunț, întotdeauna proaspăt bărbierit, cu față de sceptic ochelari și cu o singură misiune launtrică, aceea de a-l urmări și prizoni de la bitul Filidor.

Acțiunea destructivă, iar specialitatea era destructia unei persoane în părți componente cu ajutorul calculului, însoțit cu ajutorul bobirnacelor. În felul acesta, cu ajutorul unui bobirnac dat în mîna sa, provoca năsul la o existență auto-nomă spre disperarea proprietarului, nașul se mișca spontan în toate direcțiile, în mod acesta o aplica adeseori în tramvai, cînd era plictiseală. Urmind glasul lui mai profunde chemări, pornise pe urmele lui Filidor și într-un mic orașel din Spania reușise să obțină chiar poziția nobiliară de anti-Filidor, de care se mîndria. Între timp, Filidor aflînd că celălalt îl urmărește, se năpustise, s-a pornit și el să-l urmărească, și într-o vreme amîndoi învățați s-au urcit reciproc fără rezultat, fiindcă mîna nu-i permitea nici unuia dintre ei să se apropie de celălalt. Din această cauză, spre exemplu, Filidor era la Bremen, anti-Filidor era la Haga la Bremen, refuzînd neputînd să ia în seamă faptul că în același timp și în același scop, Filidor era la Bremen cu acceleratul de la Bremen la Haga. Impactul între cei doi savanți dezlănțuți — o catastrofă de ordinul celor mari catastrofe feroviare — s-a produs totuși în timpul în timpul restaurant al hotelului „Bristol” din Varșovia. Filidor, însoțit de doamna profesor, cu mersul trenurilor în mîna, mai căuta cele mai bune legături, cînd, din tren, dădu buzna gîfînd anti-Filidor, la braț cu tovarăsa sa de călătorie, analiticiana Flora Gente din Mea. Noi, adică asistenții prezenți acolo, doctorii Teofil Poklewski, Teodor Roklewski și cu mine, dîndu-ne seama de gravitatea situației, ne-am pregătit numaidecît să luăm notițe.

Anti-Filidor se apropie de masă și în vreme ce îl atacă din priviri pe profesor, el se ridică. Încercă să se înfrîngă ritual. Analiticianul ataca rece, de jos, analiticianul răspundea de sus cu o privire plină de o demnitate tenace. Cum omul de priviri nu dădea rezultate deosebite, cei doi inamici spirituali începură să se lupte de cuvinte. Doctorul și maestrul analizei spuse:

— Găluște!
Analiticianul răspunde:
— Gălușcă!
Anti-Filidor răcnî:
— Găluște, găluște, adică o combinație făină, ouă și apă!
Anti-Filidor răspunde numaidecît:
— Gălușcă, adică esența superioară a găluștii, cea mai de seamă Gălușcă!
Din ochii lui țîneau fulgere, barba îi țînea, era limpede că obținuse victoria. Încrămențit de o furie neputincioasă, profesorul de Analiză Superioară se retrase

cîtiva pași, dar imediat ajunse la o cumplită concepție cerebrală și cum era un sfrijit în comparație cu Filidor, se luă de soția lui, pe care bătrînul și venerabilul Profesor o iubea mai presus de orice. Iată în continuare desfășurarea înfruntării, conform Procesului-verbal:

1. Doamna Profesor Filidor este foarte apetisantă, grasă, destul de maiestrușă, șade, nu spune nimic, se concentrează.

2. Prof. dr. anti-Filidor se așază cu obiectivul său cerebral în fața doamnei Profesor și începu s-o cerceteze cu o privire care dezbrăca totul. Doamna Filidor se cutremură de frig și de rușine. Filidor o acoperi în tăcere cu pledul de volan și îl fulgeră pe arogant cu o privire plină de un dispreț nemărginit. Cu această ocazie trădă însă anumite urme de neliniște.

3. Atunci anti-Filidor spuse încet: Urechea, urechea! și izbucni într-un ris sarcastic. Sub influența acestor cuvinte, urechea deveni necuviincioasă. Filidor porunci soției să-și tragă pălăria peste urechi, dar asta n-o ajută prea mult, fiindcă anti-Filidor mormăi parcă pentru sine: Două orificii în nas, discreditînd în felul acesta orificiile din nasul respectabilei doamne Profesor într-un mod tot atît de indecent, pe cit de analitic. Situația devenea amenințătoare, mai cu seamă că de acoperirea orificiilor nici nu putea fi vorba.

4. Profesorul din Leiden amenință cu chemarea poliției. Cumpăna victoriei începu să incline clar spre Colombo. Maestrul Analizei spuse cerebral:

— Degetele, degetele de la mînă, cinci degete.

Din păcate, Invelişul doamnei Profesor nu era suficient pentru a acoperi un fapt care se releva celor prezenți cu o stridentă nemaipomenită, adică cele cinci degete de la mînă. Degetele existau, cite cinci de fiecare parte. Doamna Filidor, complet dezonorată, se străduia cu ultimele sale puteri să-și pună mînușile, dar — lucru incredibil — doctorul din Colombo îi făcu repede analiza urinei și hohotînd strigă victorios:

LIPERT J. SUSIE (Australia)

(Continuare în pagina 22)

Filidor — copil deghizat

(Urmare din pagina 21)

— Eu! a spus Profesorul scrutător și insistent, vrind să trezească în ea eul uitat. Eu!

Ea i-a răspuns:
— A, dumneavoastră, foarte bine, cinci zloti.

— Unitate! strigă violent Filidor, Unitate Superioară! Unitate!

— Pentru mine, bătrîn sau copil — tot una-i, spuse impasibilă.

O urmăream cu respirația întretăiată pe această diabolică analistă a nopții, pe care anti-Filidor o instruisese excelent în felul lui, ori poate că o crescuse de mică.

Și totuși, Creatorul Științelor Sintetice nu abandona. A urmat o perioadă de înfruntări și eforturi crinoene. I-a repetat primele două cînturi din *Regele Spirit*, pentru care ea i-a cerut zece zloti.

A avut cu ea o lungă și inspirată discuție despre Iubirea superioară, Iubire care cucerește și unifică totul, pentru care i-a luat unsprezece zloti. I-a citit două romane populare ale celor mai cunoscuți autoare pe tema nașterii prin Iubire, pentru care i-a taxat cu cîinci zloti și nu a vrut să lase nici un ban și mai puțin. Iar cînd a vrut să trezească în ea demnitatea, i-a proiesc în față un mîșcîț de zloti.

— Ciudățeniile se plîsesc, bogășoara, spuse ea. Pentru așa ceva nu există o taxă fixă.

Și punîndu-și în mișcare ochii (simul de bufnită, nu mai reacționa deloc, căci tuielile creșteau iar anti-Filidor își ridica în barbă de eforturile zadarnice, de încercările...

La conferința desfășurată cu participarea dr. Lopatkin și a celor trei docenți, renumitul cercetător și-a relatat înfrîngerea în termenii următori:

— În total m-a costat cîteva sute de zloti. Într-adevăr, nu văd posibilitatea sintetizării, în zadar am făcut uz de cele mai sublimе Unități, cum ar fi Umanitatea, ea transformată totul în bani și răsturnat. Umanitatea evaluată la patruzeci și doi de zloti închează să mai fie Unitate. Într-adevăr, nu știu ce-i de făcut. Intre timp, soția mea își pierde complet legăturile interioare. Piciorul pornește singur la plimbare prin cameră, iar cînd așteaptă, firește, soția, nu piciorul, trebuie să-l țină cu mîinile, dar nici mîinile nu mai vor, cumplită amărie, cumplită dezamărire.

Dr. în med. T. Poklewski
Iar anti-Filidor răspunde zvonit că Profesorul e un maniac nesuferit.

Docenții Lopatkin
Dar nu s-ar putea ajunge la ea tocmai prin intermediul banilor? Dacă ea transformă totul în bani, atunci s-o abordăm din perspectiva banilor, iertă-mă, nu-mi dau prea bine seama ce vreau să spun, dar în natură există așa ceva, spre exemplu, avem o pacientă care suferă de timiditate; cum n-o putem trata cu îndrăzneală, pentru că ea nu asimilează îndrăzneala, i-am administrat o asemenea doză de timiditate, încît n-a mai putut rezista și pentru că n-a mai putut, a trebuit să prindă curaj și deodată a devenit extraordinar de îndrăzneată. Cea mai bună metodă este per se, să întorci mi-

1. Poem al lui Juliusz Slowacki.

neca pe dos, adică în sine. În sine. Ar trebui s-o sintetizăm cu bani, numai că nu văd cum...

Filidor
Bani, bani, bani sînt întotdeauna o cifră, o sumă, nu au nimic comun cu Unitatea, numai banul este indivizibil, dar el nu face nici o impresie. Poate... poate... domnilor, dar dacă i-am oferit o sumă atât de mare încît s-o năucească? Domnilor... s-o năucească?

Am amuțit. Filidor se ridică, iar barba lui neagră plutea în văzduh. Căzuse într-o stare hipomaniacă, în care orice geniu cade o dată la șapte ani. A vindut două case și o vilă în afara orașului iar suma de 850.000 de zloti, pe care a obținut-o, a schimbat-o în monede de cîte un zlot. Poklewski îl privea uluit. Acest medic de țară plăc n-a putut înțelege niciodată un geniu, nu l-a putut înțelege și de aceea nici acum nu înțelegea nimic. Într-un timp, filozoful, sigur pe el, îl adresase lui anti-Filidor o invitație ironică, iar acesta, răspunzînd cu ironia la ironie, s-a prezentat punctual la nouă și jumătate în saloanel restaurantului „Alkazar”, unde avea să se desfășoare experimentul hotărît. Invitații nu și-au dat mîna, dar maestrul Analizei a ris sec și răstăcut:

— Hai, distrează-te, domnule, distrează-te! Fata mea nu-i atât de noroasă să se combine pe cît e totuși dîmățiale să se derbine, de asta sînt liniștit.

Și al șutecă treptat într-o stare hipomaniacă. Dr. Poklewski ținea condeiul, hîrtia o ținea Lopatkin.

Prof. Filidor se puse pe treabă. Intîi puse pe masă un singur zlot. Gente nu reacționa. Puse al doilea — nimic, îl aștepta pe al treilea — tot nimic, la al patrulea spuse:

— Oho, patru zloti.

La cinci zloti iar la șase zloti flămânț:

— Ce-i, bătrînule, iar te aprinzi?

Abia la nouăzeci și șapte am înregistrat primele manifestări de umire, iar la o sută cincizeci și șapte privirea ei, care până atunci alergase de la mine la dr. Poklewski și la docenți, începu să se simțese asupra banilor.

La o sută de mil Filidor respira greu, anti-Filidor începu să se neliniștească, iar curtezana, eterogenă pînă atunci, căpătase o anumită consistență. Privea cu magnetism la mormanul care creștea și care de fapt încetase să mai fie morman, se strîduia să socotească, dar socotelile nu-i mai leseau. Suma încetase să mai fie sumă, devenise ceva incomensurabil, arunca în aer creierul cu imensitatea ei egală cu imensitatea Cerului. Pacienta gemea surd. Analizistul îi sări în ajutor, dar amîndoi doctorii îl înfrîngă cu toată puterea; în zadar o sfîșiau în șoaptă să împartă întregul în sute sau la cîte cincizeci, întregul nu se lăsa împărțit. Cînd stuțitorul științelor integrale puse triumfător pe masă tot ce avea și sigila mormanului sau mai bine zis imensitatea aceea, muntele acela, muntele financiar Sine, cu un singur gros indivizibil, în curtează parcă pătrunsese divinitatea, se ridică și etală toate simptomele sintetice: plîns, suspin, zîmbet, meditație — și spuse:

— Sîntei sint eu. Eu. Ceva superior. Filidor scoase un strigăt triumfător, atunci anti-Filidor, cu un tipăt de groază, se smulse din mîinile medicilor și îl lovi pe Filidor drept în față.

ACEASTĂ plesnitură a fost un trăznit, a fost un fulger al sintezei smuls viscerelor analitice. Negurile s-au risipit. Emoționali, docenții și medicii îl felicitau pe Profesorul profund jignit, iar aprigul lui dușman se zvîrcolea lîngă perete și urla în chinuri. Nici un urlat însă nu mai putea deturna caracterul de onoare împus evenimentelor, fiindcă problema, lipsită pînă acum de onoare, căpătase caracter de onoare.

Prof. dr. G.I. Filidor din Leiden își alese doi martori în persoana doc. Lopatkin și a mea, prof. dr. P.T. Momen, purtător al porcelei nobiliare anti-Filidor, își alese ca martori pe ceilalți doi asistenți — martorii lui Filidor îl abordară cu onoare pe martorii lui anti-Filidor, iar aceștia, la rîndul lor, îi abordară cu onoare pe martorii lui Filidor. Și după fiecare pas făcut cu onoare, sintetiza sporea. Columbianul se zvîrcolea ca pe jăratec. În schimb leidenzul, zîmbitor, își mingia în tăcere barba sa cea lungă. Iar în spitalul municipal, doamna Profesor începu să-și reunească părțile, ceruse cu o voce abia auzită lapte și medicii prîseră curaj. Onoarea ieșise de după nori și zimbea dulce oamenilor. Bătălia finală avea să se dea însă marți, punctual la ora șapte dimineața.

Dr. Lopatkin avea să țină condeiul, doc. Lopatkin — pistoalele, Poklewski — hîrtia și un palloane. Neînfricatul luptător de sub semnul Sintezei nu avea nici o îndoială. Țin mînt de mi-a spus în dimineața zilei precedente:

— Fiule, mi-a spus el, tot atît de bine poate să cadă și el, dar oricine ar cădea, spiritul meu va învinge, pentru că nu e vorba numai de moarte în sine, ci de calitatea morții, ori, calitatea morții va fi sintetică. Dacă va cădea el, prin moartea sa va aduce o omagiu Sintezei, dacă el mă va ucide pe mine, mă va ucide în mod sintetic. Prin urmare, dincolo de moarte, victoria va fi tot a mea.

Și, în entuziasmul său, vrînd să sărbătorească momentul gloriei, le-a invitat pe amîndouă doamnele, adică pe soția sa și pe Flora, să privească în calitate de simple asistente. Pe mine mă încercău însă niște presimțiri sumbre. Mă temeam — dar de ce mă temeam eu? Fără să știu de ce, toată noaptea m-a chinuit frica neștiinței și abia pe cîmpul de luptă am înțeles de ce mă temeam. Dimineața era uscată și luminoasă, ca în tablouri. Adversarii spirituali s-au oprit unul în fața celuilalt, Filidor s-a inclinat în fața lui anti-Filidor, iar anti-Filidor s-a inclinat în fața lui Filidor. Și atunci am înțeles de ce mă temeam eu. Se crease o simetrie; situația devenise simetrică și în aceasta consta atît forța cît și slăbiciunea ei.

Situația era de așa natură încît fiecare mișcare a lui Filidor trebuia să-i corespundă o mișcare analogă a lui anti-Filidor, iar Filidor deținea inițiativa. Dacă Filidor se inclina, trebuia să se incline și anti-Filidor. Dacă Filidor trăgea, trebuia să tragă și anti-Filidor. Și subliniez, totul trebuia să se petreacă pe axa stabilită de cei doi combatanți, care era axa situației. Bun! Dar ce se va întîmpla dacă celălalt se va abate? Dacă își va schimba poziția față de axă? Dacă ne va juca reghiul și va scăpa de sub controlul legilor de fier ale simetriei și analogiei? Și apoi ce nobunii și trădări

poate ascunde în el capul cerebral al lui anti-Filidor? Tocmai mă luptam cu aceste gînduri, cînd Profesorul Filidor ridică brațul, ținti concentric drept în inima adversarului și trase. Trase și greși. Greși. Atunci Analiticianul ridică la rîndul lui brațul și ținti inima adversarului. Eram gata, gata să dăm drumul unui strigăt victorios. Se părea că dacă unul trăsesse sintetic în inimă atunci și celălalt trebuia să tragă tot în inimă. Se părea că nici nu există altă soluție, nu exista altă ieșire intelectuală. Dar într-o clipită și cu cel mai mare efort, Analiticianul scoase un tipăt abia auzit, scînci, devie ușor teava pistolului de la axă și, brusc, trase alături, dar în ce? — în degetul mic al doamnei Profesor Filidor, care stătea în apropiere, împreună cu Flora Gente. Focul atinsese culmea măiestriei! Degetul căzușe. Uimită, doamna Filidor duse mina la gură. Iar noi, martorii, ne-am pierdut pentru o clipă cumpătul și am scos un strigăt de admirație.

Și atunci s-a petrecut un lucru groaznic. Profesorul Superior în Sinteza n-a mai rezistat. Fascinat de atîta precizie, măiestrie și simetrie, uluit de strigătul nostru de admirație, se abătă și el și trase și el în degetul mic al mîinii Florii Gente apoi rise scurt, sec, gutural. Gente duse mina la gură, iar noi am scos un strigăt de admirație.

Atunci Analiticianul trase retezînd al doilea deget mic al doamnei Profesor care duse a doua mină la gură, noi am scos un strigăt de admirație, iar un sfert de secundă mai tîrziu, focul Sintezei, tras cu o siguranță infailibilă de la șaptesprezece metri, îi reteză Florii Gente degetul analog. Gente duse mina la gură iar noi scoaserăm un strigăt de admirație. Și așa a mers mai departe. Turul se derula neîntrerupt, crîncen, violent și splendid ca însăși splendoarea, iar degetele, urechile, nasurile, dinții zburau cum zboară frunzele dintr-un copac zguduît de vijelie, iar noi, martorii, abia reușeam să ținem pasul cu strigătele pe care ni le smulgea precizia fulgerătoare. Amîndouă doamnele erau lipsite de terminațiile și proeminențele lor naturale, dar nu căzuseră încă, fiindcă nici ele nu puteau ține pasul; de fapt cred că simțeau și o anumită plăcere expunîndu-se la asemenea precizie. În cele din urmă s-au terminat cartușele. Maestrul din Colombo străpuse cu ultimul foc virful plămînilui drept al doamnei profesor Filidor, ca răspuns, maestrul din Leiden străpuse numaidecît virful plămînilui drept al Florii Gente, noi am scos un strigăt de admirație, apoi s-a aternut liniștea. Amîndouă trunchiurile au murit și au căzut la pămînt, amîndoi trăgătorii s-au privit.

Și ce? Amîndoi s-au privit și amîndoi nu prea știau — ce? Ce anume? Cartușeau nu mai erau. Și apoi, cadavrele zăceau la pămînt. Nu mai era nimic de făcut. Se apropia ora zece. De fapt, Analiza învinsese, dar ce-i cu asta? Absolut nimic. Tot atît de bine putea să învingă și Sinteza, și tot n-ar fi fost nimic. Filidor apucă o piatră și o aruncă într-o vrabie, dar greși și vrabia zbură. Soarele începuse să dogorească, anti-Filidor apucă un bulgăre de pămînt și îl aruncă într-un trunchi de copac — nimic. În timp, Filidor zări o găină, aruncă, nimeri, găina fugi și se ascuse în tufisuri. Invățații își părăsiră pozițiile și porniră fiecare la treburile lui.

Spre seară, anti-Filidor era la Jezlor, iar Filidor la Wawer. Unul vina cîrpii pe sub șirele de paie, al doilea își alese un felinar izolat și țintea în el de la cincizeci de pași.

Și umblau așa prin lume tîntind cu ce se nimerea și în ce se nimerea. Cîntau, dar cel mai mult le plăcea să spargă geamuri, să stea în balcon și să scuie pe pălăriile trecătorilor, și ce se mai bucurau cînd îi nimereau pe grangurii tolanți comod în trăsuri. Filidor se specializase într-atît încît reușea să scuie din stradă pe cineva care stătea în balcon. Iar anti-Filidor stîngea luminările aruncînd în flacără cu cîte o cutie de chibrituri. Cel mai mult le plăcea să vîneze broaște cu cîte o armă flobert și vrabii cu arcul, sau, stînd pe pod, să arunce în apă hîrtii și smocuri de iarbă... Dar cea mai mare plăcere pentru ei era să cumpere cîte un balonas și să alerge după el — hăt departe — pe cîmp și prin păduri așteptînd să pleznească cu zgomot, de parcă ar fi fost lovit de un glonte nevăzut.

Iar dacă cineva din lumea oamenilor de știință le aducea aminte de trecutul lor glorios, de bătălia spiritelor, de Analiză, Sinteza și întroaga glorie irecuperabilă pierdută, răspundeau visători:

— Da, da, îmi aduc aminte de acel duel... ce-am mai tras!

— Dar, domnule Profesor, am strigat eu o dată și împreună cu mine și Roklewski, care între timp se căsătorise și își întemeiase un cămin pe strada Krucza

— domnule Profesor, vorbiți ca un copil! La care bătrînul infantilizat a ripostat:

— Toți sîntem niște copii deghizați.

SCRISOARE DIN PARIS

Sigiliul Pleiadei

ÎN Bibliothéque de la Pleiade, ultima apariție — teatrul complet al lui Eugène Ionesco. După „Intrarea” la Comedia franceză, după „primirea”, încă mai răsunătoare, cu două decenii în urmă, la Academia Franceză, lată și supremă — cu adevărat supremă, pentru un scriitor în viață, care continuă să lucreze și să publice cărți noi — recunoaștere, confirmare, consacrare, glorie... Presa literară franceză vorbește, de astă dată în liniște, pe un ton cumpătat, despre geniu sau „indiscutabil” și observă cu detașare curvență evidentelor că dacă înainte era comparat cu Jarry — și nici asta nu era deloc puțin — acum comparăte urcă spre Shakespeare. Scriitorul născut la Slatina și despre care cu exact cincizeci de ani în urmă, în *Istoria literaturii române*, G. Călinescu afirma cu oarecare regret, desigur, că a „dispărut” din viața literară și din „publicistică”, dînd a înțelege că a dispărut, din păcate, pentru totdeauna, luînd drumul rătăcirii ca atîta alți tineri promițători la un moment dat, ne privește astăzi din fotografia masivului volum apărut în colecția Pleiade.

Performanța oca mare este că Ionesco intră în rîndul clasicilor fără să se distanțeze de gustul, atît de imprevizibil, de capricios, atît de selec-

tiv și de crud în alegerile sale, al contemporanilor imediați; se clasicizează văzînd ca ochii și într-un fel absolut, categoric, căpătînd patina aceea bine știută și imposibil de imitat a eternității, a universalității intemporeale, fără a plăti prețul aproape inevitabil de plătit — al desprinderii din cercul, atît de „oprimitor”. Inversunat să îndepărteze (spre rafturile bibliotecii) și să „excludă” din raza cuprinderii sale — al actualității. Biblioteca, oricît de respectată, nu prea face casă bună cu exigențele dure și fierbinți ale acesteia, cu gustul proaspăt și mereu altfel modelat de împrejurări și de „istorie” — rupturile sînt adesea dramatice și indejune de triste, de intris-lătoare, nimeni la drept vorbind nu știe cînd — și dacă! — se vor reface (esuturile comunicării) (dintre „clasic” și „contemporan”), deocamdată rerefiate ori, vai, zdrențuite...

Ei bine, în cazul lui Ionesco, cel născut la Slatina, țesuturile acestea, asigurînd legătura dintre nervul problematic al zilei de azi și structurile „eternului uman” — sînt intacte, de o vitalitate în fiecare clipă confirmată, de o rezistență (și de o „oxibilitate...”) miraculoasă. Noile puneri în scenă o adevăresc fără abatere — ele sînt „actuale” chiar pe măsură ce își vădesc fundamentala „clasicitate” și

fundamentală „clasicizare” la nivelul unui omenec universal și deopotrivă la cel al „artisticului” — în care omul etern (în sublim și în derizoriu, în tragic ca și în comic) tinde iar și iar (și de fiecare dată la fel și de fiecare dată cu totul altfel) să se intruchizeze.

Un spectacol cu *Regele moare*, cu *Seancele*, cu *Rinocerii*, păstrînd și consolidînd „patina clasică” a teatrului ionescian, validînd iar și iar senzația de contact fulgerător cu „natura umană”, ea însăși observată în permanentele și în ireductibilul ei, un astfel de spectacol ca și orice nouă lectură a operei — definitiv intrate în patrimoniul clasic — poate produce și un sentiment de consimțire imediat vie și stringent „actuală”, de intervenție nemijlociă în forțata problemelor noastre „curente” — fie ele mondiale, franceze, ori acut și dureroase și derizoriu românești (cele dinaintea și nu mai puțin cele de după decembrie...) — sentimentul pe care îl provoacă cel mai „recent” interviu al lui Ionesco, pe nerăsuflete citit — sub imperiul eipei celei roșci — în *Figaro* sau în *Amfiteatru* sau *Contrapunct*... Curios fel de a recepta un text „clasic”, avînd acum și sigiliul de „vechime”, de eternitate, al Pleiadei... Curios fel, dar cu totul și cu totul (și de neconfundat) „ionescian”. Cum să-l înțelegi și cum să-l „zici” altfel?

Lucian Raicu

Românii peste tot

● Astăzi este anunțat în suplimentul *Le Monde* Arts-Spectacles din 17 oct., participarea României la festivalul filmelor din Europa de est intitulat „East-Side Story” între 16-29 oct., la cinematograful Latina. Au fost prezentate șapte filme interzise începând cu anul '80. La același cinematograf s-a continuat și după festival proiectarea filmului semnat de Bogdan Dumitrescu *Ou le soleil est froid* (Unde la soare e frig) având drept interpreți principali pe Oana Pellea și Gheorghe Visu. Filmul este selecționat pentru a-l recomanda spectatorilor de suplimentul **LE MONDE ARTS-SPECTACLES** din 31 octombrie.

O nouă piesă de Arthur Miller

● Premiera mondială a noului piese de Arthur Miller, *The Ride Down Mt. Morgan*, cu actorul scoțian Tom Conti în rolul principal, a avut loc pe 31 octombrie la Wyndham's Theatre din Londra. E pentru prima oară că dramaturgul acceptă o premieră în afara Statele Unite. Montarea este regizată de Michael Blakemore și va avea în distribuție alte două personalități ale scenei, Gemma Jones și Clare Higgins. (**INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE** 23 octombrie).

Până la capătul lumii

...se intitulează noul film semnat de Wim Wenders, o producție franco-germano-austriacă, un violent înconjur al planetei datorită eroinei principale și misterului pe care îl deține. Wim Wenders folosește o întrepătrundere de imagini mentale cu realitatea într-un film-fabulă-fluviu realizând o atmosferă de cît de sofisticată pe atît de închizătorială. Printre interpreți: Jeanne Moreau, Max von Sydow, Wilhelm Hurt, Solweik Dommartin. (**LE MONDE ARTS-SPECTACLES**, 31 octombrie).

Un bărbat și două femei

● Adaptând trei nuvele de Doris Lessing, regizoarea-actriță Valérie Stroth realizează în noul său film trei portrete de femei — sau trei fațete ale aceluiași portret — și reacțiile în fața unor aventuri amoroase. Cele trei personaje din cele trei skeciuri sînt interpretate de realizatoarea, legătura dintre ele fiind datorată unui joc al imaginației. Împreună cu Valérie Stroth evoluează actorii Lambert Wilson, Diane Piersa și Olivia Bruneaux. (**LE MONDE ARTS-SPECTACLES**, 31 oct.).

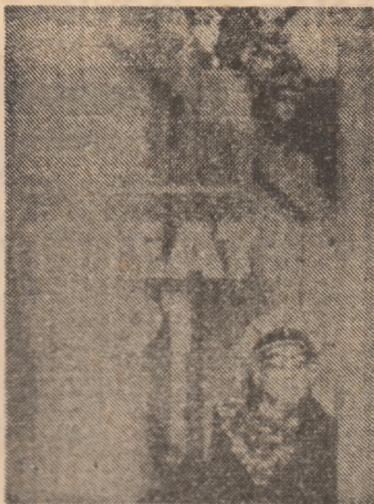
Mizerabilii la Mogador

● Realizat în 1965, după cel mai popular roman al literaturii franceze, și prezentat pentru prima dată în același an de către Royal Shakespeare Company, musicalul *Mizerabilii* poposește, în sfîrșit la Paris, pe scena teatrului Magador. Libretul și muzica aparțin francezilor Alain Boublil și Claude-Michel Schönberg. Regia și scenografia sînt semnate de cei care au conceput prima ediție a spectacolului, respectiv Trevor Nunn și John Caird. (**CORRIERE DELLA SERA**, 11 octombrie).

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

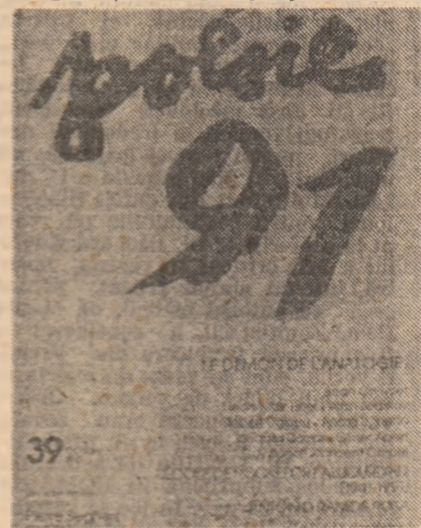
Poesie '91

● NUMĂRUL 39, din octombrie, al revistei *POÉSIE '91* este incitant prin eseurile și poeziile inedite publicate. Așa cum anunță redactorul ei șef, Pierre Dubrunquez, revista este dedicată unui mare iubitor de poezie, Dominique Labarrière, care o considera drept „cîlpe excepționale cînd cuvîntul nu este redus numai la starea de a fi mizerabilă expresie a celui care vorbește”. Și dacă numărul celor cinci capitole începe cu cel intitulat *Le Démon de l'Analogie* în care este omagiat poetul nopții, plecat în veșnicie în somnul său diurn, Jean Carteret, aceasta tot lui Labarrière i se datorează, cei doi petrecînd împreună „nopti transfigurată”. Michel Camus încearcă în eseu cu tentă poetică *Arcahe VIII* o situare a operei lui Carteret în peisajul poetic-filosofic care afirmă că „lumea vizibilă și lumea invizibilă nu sînt decît una și aceeași lume căreia îi spune „lume”, globalitatea lumii în care sîntem închiși”. Guy Benoit evocă momentul întîlnirii sale cu Carteret, *La nuit angurale*, întîlnire pe care o amina dintr-o sfilă greu de mărturisit și care îi crea bariere imaginare, năruite după primele mi-

Theater 1991

● COPERTA catalogului *THEATER 1991*, editat anual de redacția revistei *lunare Theater heute*, reprezintă o scenă din Atriazii, montare de Ariane Mnouchkine la Théâtre du Soleil din Paris, considerată a fi fost unul din evenimentele teatrale mondiale ale sezonului trecut, la fel cum *Trilogia antică* — apreciază Peter von Becker în articolul consacrat României (*Hamlet face revoluție*) — a reprezentat „un moment magic” pentru spectatorii români. Spectacolul de la Teatrul Național, în regia lui Andrei Serban, a fost posibil în urma Revoluției din decembrie 1989. La fel a fost posibilă întoarcerea lui Andrei Serban: a lui Ciulei; au fost posibile montările din ultimii doi ani de la Național, Bulandra, teatrul din Craiova; iar în această vară, venirea lui Peter Brook cu *Waza Albert și Mahabharata*. Există câteva puncte de referință pentru criticii de specialitate din Europa: *Trilogia* lui Serban, *Hamlet* în regia lui Tocilescu, *Regele Ubu* în vizionarea lui Purvarete, *Cine are nevoie de teatru*, și *Cum vă place*, ambele semnate de Andrei Serban — evenimente teatrale pe scenele bucureștene și pe aceea din Craiova care nu ar fi fost posibile, astfel montate, în epoca ccaștă. Cu excepția lui *Hamlet*, Ion Caramitru recunoaște că acest spectacol a răgăsit spectatorii chiar și în vitregele condiții termice de la sfîrșitul deceniului 9. Teatrul, atunci, reprezintă un spațiu de evadare, dar și un mijloc de comunicare codificată. Bineînțeles că articolul nu epuizează problemele culturale ale României post-revolutionare, dar scoate în evidență câteva aspecte care nu sînt singulare în contextul teatral din Europa de Est. Oamenii de teatru din Ungaria sînt îngrijorați de reducerea subvențiilor, de introducerea cenzurii din partea „gospodinelor” care vor „să se vadă pe scenă, cu problemele lor cotidiene”, din partea Parlamentului care are preferințe politice în susținerea sau abandonarea uneia sau alteia dintre instituțiile teatrale. Actorii își dau demisia, regizorii și dramaturgii se organizează într-o nouă opoziție față de un regim (actual!) ce favorizează naționalismul, sovinișmul, provincialismul — declară dramaturgul György Spiró în interviul pe care-l semnează Luz Deisinger, autor și al articolului *Deschidere spre trecut*, despre situația teatrului maghiar astăzi. Ce pericol amenință cultura maghiară? Răspunde același György Spiró: americanizarea, subcultura născută din și pentru concurență și — planidă a supra întregii regiuni balcanice — dictatura de tip sud-american. Teama de o revenire a dogmelor comuniste o mărturisesc și Fritz Wendrich, directorul Teatrului Național German din Weimar — în interviul intitulat: *A te adapta — fără a te răscăi după cum bate vîntul*, condus de Dieter Kranz. Wendrich declară că, indiferent de problemele financiare, calitatea repertoriului său a regiei nu trebuie poverită. Articolele despre teatrul german dezvăluie un fenomen „Germania democrată”, un aflux tematic, actoricesc, regizoral, pe care unirea la făcut posibil, Leander Haussmann — regizor, Heiner Müller — scriitor și dramaturg, Irina Liebman — scriitoare, Georg Seidel — dramaturg (decedat în 1990; sînt publicate și două scene din piesa lui, *Villa Jugend*) — lată cele câteva personalități prezentate și intervievate în acest catalog. În memoria Max Frisch și Friedrich Dürrenmatt — cei doi dioscouri, Castor și Polux (cum spune Dürrenmatt) ai teatrului și nuvelisticii elvețiene, cu destine paralele, prietenii și rivalități și orgolii, au murit la puține luni diferite unul de altul. Paginile dedicate lor cuprind fragmente din jurnalul lui Volker Schlöndorff, mărturii ale lui Dürrenmatt, Frisch, scene din cele mai cunoscute piese ale celor doi urmași ai lui Brecht. Mai menționăm: *Continutul Comedianților*, despre teatrul țigănesc din Macedonia, și despre teatrul polonez; *Nu trăim ci supraviețuim*, despre teatrul evreiesc după războiul din Golf; referințele a 34 critici germani în ceea ce privește sezonul teatral 1990/1991. (A.F.)

nute ale vizitelor în apartamentul întunecat, plin de comori aduse de poet din călătoriile sale. Două „explicații” poetice inedite ale procesului devenirii poeziei. *Le simple vient* du complexe și *Sommeil*, éveii sînt semnate de Jean Carteret, Jean-Max Tixier motivează *Le Démon de la nécessité* considerîndu-l că „actul creator este rezultatul capacității de a converti un dat verbal într-un altul mai conform necesității”. Alain Jouffroy este prezent cu *Analyse Analogique* („fără de care omul nu poate presimți ce-l așteaptă”) și *Le salut est partout*. Robert Davreu, André Ughetto, Jacques Darras, Olivier Apert, Guy Benoit, Vincent Corpet își dezvăluie fațete ale operei lor iar Christine Planté expune câteva puncte de vedere (*Autre chose*) pe marginea poemului lui Mallarmé *Le Démon de l'Analogie* care dă și titlul, nu întîmplător, al capitolului. Un eveniment important în lumea poeziei franceze este împlinirea în această toamnă a unei jumătăți de secol de la înființarea Școlii de la Rochefort. În capitolul *L'école de Rochefort aujourd'hui* sînt strînse mărturiile ale inițiatorilor școlii și ale celor care au urmat, pînă în ultimii ani, Jean-Yves Debreuille întrebînd *Pourquoi Rochefort, aujourd'hui?* răspunde explicînd emulația poetică din această zonă, aflată sub ocupația nazistă, prin creșterea individuală strînsă în Caietele școlii de la Rochefort. Argumentarea este întărită prin grupajul poemelor inedite publicate. Hélène Cadou explică ce a fost *L'Avant Rochefort* iar Valin ce este *L'Après-Rochefort*. Cete école sans école, „era fără doar și poate o idee a Eului liric” afirmă Pierre Garnier. Lui António Ramos Rosa a la *Maison de la Poésie* îi este rezervat cel de al treilea capitol în care poetul portughez laureat în 1988 cu Premiul Pessoa pentru întreaga operă este prezent cu poeme necunoscute francezilor, traduse de Michel Chandeigne. *La Route des Indes* de Colette Seghers ne introduce în lumea mirifică a insulei Maurițius unde, împreună cu Hubert Nyssen, a ajuns pentru a atribui un premiu care va purta numele marelui poet insular Edouard Maunick, premiu cu două ramificații. Premiul național Edouard Maunick — atribuit în 1991 lui Jean-Gérard Théodore și Premiul Internațional Edouard Maunick 1991 lui Paul Chamberland, Colette Seghers și Nyssen sînt martorii „unui amestec de viață care arde sub aparența unei flăcări liniștite, o poveste, cea despre care vorbea Shakespeare, plină de frenezii și zgomot”, martori ai mărturisirii unui poet înconjurat cu afecțiune de insulari, că scrie în franceză pentru a-și ocroti creola — întelegînd profunzimea semnificației conținută în cuvinte. Maunick și Jean-Gérard Théodore sînt recomandați prin cite un „șanșion” din opera lor. (A.F.)

Devenit o legendă

● Astăzi este considerat coregraful american Jerome Robbins — a căruia *West-Side Story* se reprezintă în continuare din 1957. Spectacolul va juca pe scena de la Châtelet a operei timp de o lună și jumătate începînd cu 12 noiembrie. Iar pe scena Palais Garnier va avea loc „O seară Robbins” — între 16 nov.-1 dec. — cuprînd baletul *Dances at a Gathering*, *En Sol* și *Glass Pieces*. Jerome Robbins preferă să lucreze nefiind un amator de „publicitate”, de

interviuri și poate că are dreptate. Iată ce afirmă despre el celebra dansatoare Sondra Lee, prima interpretă a personajului Tiger Lily din *Peter Pan*: „Dacă ai norocul să-i fi interpret, auzi sunetul „unei voci divine, unice. Îți va spune, te va învăța lucruri, nuanțe la care nu te-ai gândit niciodată în meserie, valorificîndu-te”. (**LE MONDE ARTS-SPECTACLES**, 31 oct.). În imagine scenă din *Glass Pieces* cu New York City Ballet la Opera-Garnier.

Cu toată reaua credință

● Cititorii noștri mai vîrstnici își mai aduc aminte probabil de frumoasa actriță franceză Renée Saint-Cyr (în imagine) din filme precum *Cele două orfeline* (prima versiune sonoră din 1933), *Sinfonia fantastică* (1942), *La Fayette* (1961) etc. Desi astăzi are

o vîrstă venerabilă, ea continuă să joace. În vara aceasta, ea a turnat două filme. Unul se intitulează *Junior entreprise*, în regia lui Christian Jean, în care interpretează rolul unei barone care jonglează cu Bursa, în compania lui Antony Delon și Chris Campion. În cel de al doilea film, joacă în rolul unei contese ruinate, alături de Michel Serrault, Michel Galabru și Daniel Prévost, în regia lui Georges Lautner, fiul actriței. Filmul s-a turnat la castelul de la Champlatreu, proprietatea ducele și ducesei de Noailles, Renée Saint-Cyr a publicat recent, la editura Rocher, volumul *Cu toată reaua credință* — amintiri din cincizeci de ani de viață. Este o carte sinceră, tandră, generoasă, presărată cu portretele a numeroase personalități care au înduioșat-o: de la Raimu la Jean-Paul Belmondo și Michel Audiard, trecînd pe la Vittorio de Sica, „Jeff” Kessel, Jules Berri și Tania Balachova. Actrița scriitoare termină acum *Camera*, o carte scrisă, în linii mari, înaintea precedentelor. (**LE FIGARO**, 22 octombrie).

Un cineast iranian

● După filmele prezentate la sfîrșitul lunii trecute în cadrul festivalului filmului iranian de la Paris în care s-a bucurat de un mare succes realizatorul Abbas Kiarostami în aceste săptămîni rulează încă două filme noi ale regizorului. *Homework* (un document al existenței unor elevi de la o școală din Teheran, evidentîndu-se opresiunea, teroarea și mecanismele împîlării la care rezistă instinctul de

conservare al copiilor) și *Close Up* (confirmînd după *Unde este casa prietenului meu?* de anul trecut descoperirea unui mare cineast care cu o mare economie de mijloace reușește „reconstituirea” mistificării între real și fantastic). Interpreți sînt actorii iranieni Ali Sabzian, Hassan Farzmand, Abolfarzi Ahankhab, Nushanhang Shaha. (**LE MONDE ARTS-SPECTACLES**, 31 octombrie).

Mao redivivus

● Mao Xinyu, nepotul lui Mao Zedong, va interpreta rolul bunicului său într-o piesă bazată pe un poem scris de fostul lider comunist. Piesa se numește *Fluturile care curtează o floare* și se referă la prima soție a lui Mao, Yang Kaihui. Tînărul Mao, 21 de ani, student în științe politice la Universitatea din Beijing, a devenit o „personalitate centrală” în

cadrul universității al cărei studenți au jucat un rol esențial în mișcările pro-democratice din 1989. Începînd cu luna iunie a aceluiași an, studiile politice au fost intensificate în toate campusurile universitare din China, punîndu-se în mod deosebit accentul pe teoriile marxist-leniniste și maoiste. (**INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE**, 23 octombrie).

„Scarlett” — 5 000 000

● În ciuda opiniilor critice negative, continuarea la *Pe aripile vîntului* a fost vîndută în mai mult de 5 milioane exemplare în prima lună și se află în capul listelor de best-seller-uri în 40 de țări. Apărut în septembrie, romanul Alexandrei Ripley, *Scarlett*: Continuare la „Pe aripile vîntului” de Mar-

garet Mitchell a înregistrat în primele zece zile de la publicare, în SUA și Canada, o vînzare de un milion de exemplare. Succesul „continuării” a impulsionat și vînzarea „primei părți”, pînă la 100 000 exemplare în aceeași perioadă. (**INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE**, 26-27 octombrie).

**Cartea românească
fierbe în suc propriu**

● Scrie dl. Ilie Neacșu în EURO-PA (nr. 52): „Naivitatea mea de om cinstiț m-a condus la credința că în rindurile securității române nu și-au putut găsi locul și lichelele“. Sintem absolut de acord: securitatea cerceta dosarele candidaților și, de regulă, pe ale lichelelor le respingea; se pare că numai canalele aveau spor. Securitatea era o instituție care se respecta (pe sine). Că nu respecta pe alții (nu vorbesc de dl. Neacșu), asta e altă căciulă. Pe care dl. Neacșu n-o poartă. Probabil din pricina naivității de om cinstiț. ● Firește că deculpabilizarea securității trebuie să meargă mină în mină cu găsirea „adevăraților“ vinovați, măcar de evenimentele din decembrie '89, dacă nu și dinainte. Tot în Europa, fostul colonel Gh. Eftimescu afirmă că teroristii nu trebuie căutați în țară, nici în țările vecine, ci într-un „comandament militar din vest... poate din vestul îndepărtat“. Încaltea acum, dacă știm că teroristii au fost specialiști americani, transfugi români și iredentiști maghiari, ne-am luat și grija de a-i mai căuta, și speranța de a-i mai găsi. Mulțumim din suflet dlui colonel pentru certitudinile pe care ni le-a oferit. ● Dl. Leonard Gavrilu a fost criticat în revista noastră, într-un număr recent, pentru ceea ce autorul criticii, dl. Vasile Dem. Zamfirescu, a considerat a fi o proastă traducere din Freud. E vorba cum se vede, de exprimarea unui punct de vedere. Observațiile la traducere erau severe, dar articolul n-avea în el nimic insultător. Dl. Gavrilu dă articolului o replică suburbană în ROMÂNIA MARE din 22 nov. În loc să răspundă observațiilor, el se răfuieste cu dl. Zamfirescu numindu-l „un killer beat“, cu Partidul Alianței Civice, în solda căruia dl. Z. ar fi, cu dl. Manolescu („ins de viață neaș legionară“ etc.), și cu mai știm noi cine. Ii atragem atenția dlui G. că și dacă acestea ar fi adevărate, adică de pildă că dl. Z. este un ucigaș sau că dl. M. este un legionar, și ele tot n-ar avea vreo legătură cu traducerea care rămâne proastă. Furia spume-gătoare care l-a cuprins pe dl. G. are, cu siguranță, nu numai temeiuri freudiene. ● Dl. Bernard Stasi, care a fost nu de mult oaspetele redacției noastre, a făcut în Adunarea Națională a Franței o comunicare cu ocazia dezbaterilor bugetare. În această comunicare (JOURNAL OFFICIEL de la République Française, 1° séance du 5 Nov. 1991) dl. Stasi a amintit de contactele pe care le-a avut la București și a insistat pe două aspecte: felul negativ cum a fost privită vizita președintelui Mitterrand și situația economică precară din domeniul cultural românesc. „Este oare nevoie să adaug — a spus dl. Stasi — că am putut măsură, în decursul vizitelor mele în România, atașamentul profund și emoționant al românilor pentru francophonie și pentru cultura franceză? Este regretabilă diminuarea în 1992 a creditelor franceze pentru colaborare culturală cu România“. Diminuarea fiind de 30%. dl. Stasi a continuat prin a cere pentru România „un tratament de favoare“. Mulțumim dlui Stasi. ● ORIZONT (nr. 46-47) publică extraordinarul discurs rostit de Milan Kundera cu ocazia premiului pe care i l-a oferit orașul Ierusalim în 1985 și un fragment din romanul Gluma, apărut în 1967 în Cehoslovacia, înainte ca scriitorul să emigreze. Din păcate, fragmentul apare ca o năvală de sine stătătoare, iar discursul nu e legat de premiu și nu e datat. Era nevoie de o notă care să explice aceste lucruri. ● „Domnule ministru Chirică, trebu-

le să fierbem cartea românească în suc propriu?“, întreabă patetic dl. Z. Ornea în ADEVĂRUL (21 nov.), într-un articol referitor la sporirea prețului taxelor poștale care face imposibilă mesageria de carte, prin urmare schimbările. „Expediția ajunge să ne coste mai mult decât prețul cărții“, observă dl. Ornea. Același lucru îl pătim și noi cu trimiterea unor publicații. Trebuie să recurgem la bunăvoința unor persoane particulare care pleacă în țară sau în străinătate. În curând, poșta va da faliment, ca și Tarom sau CFR, faute de combattană, cum se spune.

Arhiva PCR in pericol

CURIERUL NAȚIONAL (22 nov.) ne informează că arhiva C.C. al P.C.R. a fost depozitată — clăie peste grămadă — în clădirea unei unități militare din Pitești. Nici un specialist al Arhivelor Naționale n-a luat parte la transport. O parte din documente par grav deteriorate. Altele se vor fi pierdut. Cine are interes în dispariția unor documente de o asemenea valoare pentru Istoria României? ● Intreaga presă independentă și de opoziție a anunțat că ziaristul de la România liberă Dan Liviu Nicolae a fost bătut sălbatic de mai mulți indivizi (firește, neidentificați) în Piața Lahovari, în seara zilei de 20 noiembrie. Lumea a asistat pașnic la agresiune. Nici un șofer n-a oprit ca să-l ia pe omul plin de sînge, care s-a dus acasă pe jos, în toul nopții. Nu știm ce e mai oribil în această tristă poveste: agresiunea sau lășitatea? Sau, în fine, tăcerea (deocamdată) a dlui Babiu. ● Poetul Grigore Vieru se consideră lezat de o notă a noastră care se referea la simpatia sale neascuse pentru dl. Adrian Păunescu. În interviul-serial din TINETUL LIBER, d-sa spune (simbătă-duminică 23-24 noiembrie): „...Sînt așa cum sînt și nu pot să mă despart de niște mari scriitori ai neamului. Nu pot să trădez pe marii scriitori ai României care se numesc Păunescu, Barbu, D.R. Popescu, Marin Sorescu, pe care România literară îi urăște“. Dorim să precizăm că nu urim pe nimeni și că am publicat pe majoritatea scriitorilor despre care dl. Vieru vorbește. Obiecțiile noastre la unii dintre ei au fost pur literare sau cîteodată morale. Faptul că fiii dlui Vieru au crescut în cultul pentru Păunescu și pentru Cenaclul „Flacăra“ este o problemă care privește educația pe care poetul a dorit s-o dea copiilor d-sale. Să nu vadă dl. Vieru că rău a făcut emfaza patriotardă, atît de mincinoasă, a lui Păunescu tinerilor și mai puțin tinerilor frecventatori ai Cenaclului? Prietenia constantă arătată de poetul de la Chișinău

multora din cei mai asidui scriitori compromiși pentru ceaușismul lor (de exemplu dlui C.V. Tudor, de care a fost invitat la un dejun la România Mare, împreună cu fostul colonel de securitate Ilie Merce, acela care pe vremuri se „ocupa“ de disidenți) nu-l onorează pe dl. Vieru. Nu există nici o scuză, poete!

Ghinionul dlui Surdu

● Dna Anca Delia Comăneanu publică în CONTRAPONOT nr. 47 cîteva impresii de la Festivalul național de teatru I.L. Caragiale. Au interesat-o, desigur, spectacolele, dar și ce se petrece în sală. Iată o scenă și un personaj care meritau să-i rețină atenția: „Mă uit în sală și ce zăresc? Fostul ministru al agriculturii, dl. Surdu, n-are loc rezervat în primele rinduri! Vai, fmi zic, ce efemeră e gloria politică... A.N.Z.-ul (Agenția Națională de Zvonuri), sursa de informare cea mai autorizată din România, spune că dl. Surdu și-ar fi îngropat în Balta Brăilei odată cu tutunul și viitorul politic! Faptul că nu are loc rezervat în primele rinduri confirmă acest zvon. Faptul că a fost totuși invitat arată că nu e exclus ca într-un viitor guvern domnia să să aibă măcar un rol de subsecretar de stat... Nu-l plîng... Mă uit la el cum se ridică binișor din rîndurile din spate, cum ocheste un loc rămas liber mai în față, la protocol, și plș, plș, merge pînă acolo, și... se așează. Zimbește slugarnic în stînga și în dreapta: !-a mers și de data asta!“ Ce ghinion și pe dl. Surdu! Din cîtă lume era la teatru tocmai asupra domniei sale să cadă privirile prezatoarei Anca Delia Comăneanu. ● Hotărît lucru, viața noastră politică post-revoluționară este plină pînă la refuz de intimplări suspecte. Asupra uneia dintre ele ne atrage atenția dl. Cornel Nistorescu în EXPRES nr. 46, unde exprimă serioase îndoieli privitoare la faptul că, la alegerile din mai anul trecut, s-au găsit atîția votanți cîți erau necesari pentru ca dl. Ștefan Cazimir, fondatorul „partidului bășcăliei“, să poată intra în Parlament. Cădem la rîndul nostru pe gînduri. Într-adevăr, de unde să-și fi recrutat veselusul domn Cazimir aderenții politici, dacă e să-i numim astfel? Și totuși, poate sîntem nedrepti, poate subapreciem impactul în electorat al cenaclului umoriștilor fără umor, care l-a emanat pe dl. Cazimir, trimițîndu-l acolo unde e de bănuît că n-a visat nicicînd să ajungă, adică în Parlamentul Țării. În orice caz, dacă nu se știe (și probabil nu se va ști niciodată) cum a ajuns dl. Cazimir parlamentar, de ce a ajuns se poate vedea, în schimb, cu ochiul liber: ca să compromită, prin bagatelizare, pluralismul, ideea de partid și de luptă politică. O spune fără ocol și dl. Nistorescu în EXPRES: „Încă din momentul în care am auzit că se mai înființează și partidul liber schimbist ca parodie la ideea de partid, un miros de sulf a început să adie în jurul acestei inițiative. România chinată de absența pluralismului vreme de atîția ani încerca să recupereze unul din principiile de bază ale democrației și, hop, dintre cei lipsiți de libertate, niște băieți drăguți, șmecherăși de mina a doua și a treia, activiști nici prea vinovați, nici prea zeloși, băieți de-un mic și de-o șuetă în care rideau și de Dumnezeu și de nevestele prietenilor, și de săraci și de viteazul cirmaci au sărit să susțină partidul bășcăliei. Dacă românii au scăpat de dictatură cu bancurile, de ce n-ar lua la mișto și libertatea și încercările naive de a găsi drumul spre democrație“.

Practici magice

● Unele triburi amazoniene — invocate în studiile antropologice ale lui Claude Lévy-Strauss — practică

magia neagră pentru deposedarea adversarilor de calitățile lor. Rituul constă în confecționarea unor figurine de argilă, vag asemănătoare cu „victimele“, și în biciuirea lor. Așa procedează redactorii și colaboratorii revistei ROMÂNIA MARE, închipuindu-și, în conformitate cu mentalitatea lor primitivă, că prin denigrarea grosolană a unor personalități vor reuși să imprumute ceva din meritele acestora. În ultimul nr., 73, al acestei publicații care prosperă cu toată nocivitatea ei — datorită împrejurării norocoase că nu face parte din ceea ce președintele Ion Iliescu numește „o anumită parte a presei“ — Florica Mitroi o insultă într-o manieră incalificabilă pe Ana Blandiana, sperînd să-și însușească și ea ceva din noblețea prestigioasei poete, obscurul și agresivul publicist Dan Ioan Mirescu crede că se ridică la înălțimea morală a Dolnei Cornea trecînd-o pe o listă de diversioniști ș.a.m.d. Corneliu Vadim Tudor însuși continuă să improaște cu norol elita intelectualității românești ca și cum în felul acesta ar deveni, în sfîrșit, intelectual. Se pare însă că transferul de calități, realizat cu ajutorul unor practici magice, funcționează numai în regiunea Amazonului. Ca să-și vadă scopul atins, echipa de la România Mare ar trebui să se mute în acea junglă îndepărtată. În România, C.V.T. et &, deși denigrează și insultă de zor tot ce are mai bun societatea românească, rămîn la fel de josnici cum îl știam dintotdeauna. Ba chiar progresează în materiile de josnicie. Se împlinește astfel profeția de pe frontispiciul propriei lor reviste: „Vom fi iarăși ce-am fost și chiar mai mult decît atît“. ● În revista TOTUȘI IUBIREA nr. 46 Valeriu Butulescu ia atitudine împotriva hărțuirii artiștilor de către poliția secretă. Pînă aici sună foarte frumos. Numai că nu este vorba de artiștii români, ci de Picasso și nu este vorba de Securitate, ci de Serviciul american de informații, FBI. Gestul poate fi considerat, totuși, curajos, dacă ne gîndim că securiștii români, oameni fini și simțitori, vor înțelege repede aluzia și se vor rușina... ● Paginile de cultură din revista FLACĂRA au devenit, începînd cu nr. 47, un spectacol captivant și de bună calitate. Cronicile, interviurile, anchetele sînt scrise cu nerv și se referă la cea mai stringentă actualitate. În nr. pe care l-am menționat Aurelia Boriga publică, printre altele, un scurt și incisiv interviu cu Marin Sorescu, directorul recent înființatei reviste Literatorul. Una dintre întrebări, referitoare la „atitudinea apolitică“ din care echipa revistei Literatorul și-a făcut un program, se dovedește foarte incomodă: „Această atitudine nu este o formă disimulată a alianței cu actuala putere?“. Marin Sorescu nu se fîstăcește (complet) și răspunde abil: „Se fac tot felul de scenarii fanteziste. Nu cred că este o revistă partizană sau aservită puterii. Ne-am asumat curajul de a nu ne alia noului conformism, acela al unei gălăgii permanente și de opoziție permanentă față de echilibrul care ar trebui să fie într-o țară normală. Noi considerăm că România trebuie să fie o țară normală care să-și valorifice energiile într-un sens creativ în ciuda acestui dezmăț care provine dintr-o lipsă de înțelegere a adevăratei democrații“. Cu alte cuvinte, cine se află azi în opoziție față de Ion Iliescu se află în opoziție față de „echilibrul care ar trebui să fie...“. Mefistofelică, autoarea interviului adaugă un P.S.: „La cererea scriitorului am renunțat la transcrierea răspunsului privitor la domnul Ion Iliescu“. De altfel, paginile de cultură din Flacăra sînt girate în întregime de aceeași Aurelia Boriga, o publicistă care... nu tace, nu minte, nu iartă.

Cronica

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu
 Secretariat: Andriana Flanu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 telefoane 1001, 1236). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Țoiu (interior 1736). Art: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andrănache, Mihail Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mares, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Marla Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 12 82 53. CORRESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)